

interea *visual*

08

*participación
social*

diego s. seixo

artista plástico

"Nada máis difícil que instalarse no intervalo. Ser indisciplinado é case un tópico das poéticas contemporáneas. Pero non é o mesmo que se interdisciplinado. O máis forte é a fronteira; rachar co pensamento binario que se instala na infecundidade dun saber disciplinario nacionalizado. Poñer o acento no "y", no "entre", é abrir equívocos, sendas de conexión intervállica que circulan entre espírito e materia, entre dentro e fóra, entre as cousas e os signos. Diego S. Seixo e como un intérprete que interroga, o creador intermediario. Fronte a esixencia cotiá da linguaxe e da comunicación, da claridade, da finalidade unitaria, a obra é un habitar nos intersticios dos signos. Ábrese un sobre, e a misiva resulta estar en branco, ou, noutro caso, o enderezo do destinatario borrado. A lingua permítenos trazar plans, e a lingua mesma nolos derruba. Alí onde fai a súa aparición a linguaxe como absoluto, xa non cabe fixación posible, todo se volve escritura imprevisible. Un continuo preguntarse simulado e ficcional polo facerse presente do baleiro orixinario, sobre a eterna mostración dunha ausencia como único, eterno presente".

Alberto Ruiz de Samaniego

Salvador Fernández Moreda

Presidente da Deputación da Coruña

Pouco ou case nada do que hoxe acontece na provincia é alleo ao pulo democrático no que vivimos durante as tres últimas décadas de consolidación social, política e institucional dos nosos marcos de convivencia. A conquista da democracia e, poren, do conxunto de dereitos civís que xa fan parte da nosa cotidianidade asentou as bases do que hoxe somos como cidadanía. No decorrer desta andaina, o labor feito en materia educativa e cultural deunos a oportunidade de proxectarnos no presente coas miras postas en traxectos de longo percorrido que nos sitúen en escenarios de máis e mellor democracia.

Como responsables políticos e municipais, tal quefacer pasa sen lugar a dúbidas por sermos quen de entablar novas relacións coa cidadanía onde teña cabida a súa participación directa na vida local. Unha cuestión que nos permita facer incursións frondosas na definición colectiva dos procesos de socialización no espazo público. Con certeza, é neses escenarios participativos onde poden xurdir os alicerces que sustenten as ligazóns democráticas e que nos permitan artellar novas iniciativas de cohesión social, diante dos grandes desafíos de inhibición política que nos presenta a globalización.

Para as administracións locais, levar a cabo políticas públicas de participación cidadá na vida pública, ademais de ser un dos seus principais mandatos constitucionais e lexislativos, representa unha oportunidade de revitalización dos municipios a partir da súa propia materia prima radicada no capital humano e social das súas xentes. Unha xestión pública virada cara a cidadanía organizada é sempre un modo de facer con elevadas expectativas e garantías de ser exitosa, pois os lugares onde se respira benestar e calidade de vida son sempre espazos que facilitan a innovación e a creatividade.

Dende a Deputación Provincial da Coruña, o mesmo sentir que nos move a sermos copartícipes dos proxectos e traxectos de todos e cada un dos concellos da provincia, é tamén o gallo que nos leva, quer como cidadáns e cidadás, quer como responsables políticos e técnicos, a propoñernos compartir convosco estas novas formas de facer na administración local. Consonte a isto, sabedores da vizosidade colectiva que reside nas nosas vilas e cidades, pensamos que o noso ser municipalista nos obriga a convidarnos unha vez máis a repensar a democracia aportando novas visións dende a participación social: ese motor da maquinaria mancomún que se pon en marcha cando somos quen de imaxinar e de explorar a nosa capacidade de acción comunitaria. Deste xeito, quixemos dedicar ao tema da participación cidadá este novo número da revista *interea visual* que sae do prelo como un soporte que xa nos vén sendo familiar para reflectir o pulso da vida municipal.

Reitero de novo o convite a participar de *interea visual* tanto como da vida municipal de aquí en diante.

De vós, con vós

José A. Caride Gómez

Director proxecto *interea*

Nas sociedades pluralistas, substantivamente democráticas, os valores cívicos constitúen o principal soporte inmaterial da cohesión social. E, tal vez por iso, a fronteira máis imprecisa de cantas delimitan os dereitos e deberes das persoas na complicada tarefa que supón vivir con outros diferentes. Como sabemos, unha circunstancia que construímos e nos constrúe ás persoas deparándonos desiguais oportunidades de inserción e pertenza social; o que quere dicir, de autonomía e competencia para o exercicio das liberdades, de acceso e uso dos bens comunitarios, ou de recoñecemento e posta en práctica das variadas formas nas que pode concretarse a participación cidadán.

En verdade, non aludimos a nada que deba resultar alleo á condición humana, sexan cales sexan os escenarios nos que aquela se exprese ou represente como un modo de estar e de ser en sociedade. E tamén de facer unha mellor sociedade, no local e no global, por moito que determinados problemas e dificultades que é preciso afrontar nas realidades cotiás contradigan a miúdo un desexo tan estimable. Incluso, gozando do amplo referendo que lle brindan as Declaracións e os Pactos Internacionais, as normas constitucionais e estatutarias, as dinámicas colectivas emanadas dos movementos sociais e de certos poderes públicos, etc.

Poñamos que falamos do asociacionismo e de tódolos significados que comporta a adhesión libre e voluntaria de persoas e grupos encol duns obxectivos comúns, respecto dos que se dinamizan propostas e iniciativas caracterizadas por unha gran heteroxeneidade ideolóxica e experiencial. No fondo, porque case todo pode iniciar ou culminar os percorridos do quefacer asociativo: a cultura, o deporte, a política, o lecer, a formación, a veciñanza, a relixión, a solidariedade... con prácticas que tecen unha rede social de intensas e non sempre precisas magnitudes.

De aí que para tentar entendelas nas súas realidades actuais e coa mirada posta nos seus desafíos de futuro nos convoquemos en nome da participación cidadá e da cultura compartida nos territorios de cada concello e da provincia da Coruña: de vós, con vós. Unha oportunidade que *interea* habilitou co formato dun simposio ao que cabe observar como unha vía favorecedora, xunto con outras, dos encontros e diálogos que deben manter o mundo asociativo e os concellos, a iniciativa cívica e a responsabilidade política e técnica que desenvolve o seu labor na Administración Local. E que as Universidades e os universitarios debemos contribuír a agrandar.

editorial

tema

- 0
- 1
- 4
- 9
- 10
- 16
- 17
- 20
- 24
- 26
- 28
- 32
- 37
- 38
- 41
- 42
- 44
- 45
- 48
- 49
- 55
- 56
- 58
- 60
- 62
- 66
- 70
- 71
- 78
- 81
- 83
- 84
- 86

Capa e contracapa: Diego S. Seixo

Editorial

A participación social na política ambiental. Unha aproximación psicosocial / *Ricardo García Mira*

Luís Iglesias Diz e Luís Iglesias Fernández

De que participación falamos cando falamos de participación cidadá na vida municipal? / *Pablo Montero Souto*

Jano Muñoz

O asociacionismo laical na Igrexa Católica / *Andrés García Vilariño*

A dimensión ética, pedagóxica e práctica da participación social no ámbito local / *Germán Vargas*

A Habana Múltiple / *Antonio Riveiro Coello*

Participación cidadá para o urbanismo do século XXI / *Luis Fco. Herrero*

Comunidades escolares, participativas? / *Carmen Morán*

O proceso de participación para a definición dos usos e contidos da Cidade da Cultura de Galicia: notas para unha avaliación intermedia / *Marcos Lorenzo*

Luís López "Gabú"

A promoción da participación cidadá desde os gobernos locais. Unha aproximación / *Joel Martí*

Un carballo máis no lume / *Xosé Manuel G. Trigo*

Maiores de idade / *Víctor F. Freixanes*

Un vieiro de participación / *Evencio Ferrero*

Stéphane Lutier

A páxina web como espazo de comunicación, participación, creación e difusión cultural / *Daniel Romero - Sara Rodríguez*

Remiseiro

Conversa entre...
Mercedes F. Gestido
Kike Benlloch
Marcos Couso

Mónica Trastoy

Fundación Luis Seoane

Unidade de danza do IGAEM

Mr. Misto Films

O cortexo cívico dos veciños da Cidade Vella da Coruña / *Pepe Barro*

A. C. Barbantia, dous anos despois / *Alberto Piñeiro*

Angel Souto

Unha visión estratéxica sobre xestión cultural e participación / *Jorge Rivera*
F. Javier Sánchez - Javier Couto - Francisco Rivera - Alberto García

Semana do humor en Silleda / *Antonio González*

ARTXOVE. Breve historia dunha mostra / *Alexandre Caínzos - Loli Fraga*

Mercedes Molares Cabana

Salasons. Musicalidade, outro son

Recursos

opinión

chaves

conversa entre...

referentes

boas prácticas

colaboracións

As opinións emitidas en interea visual 08 son de exclusiva responsabilidade dos autor@s.
Esta publicación establece intercambios científicos con outras revistas.

Presidente da Comisión de Cultura, Educación e Patrimonio Hco-Artístico: Celestino Poza Domínguez
Director: Héctor M. Pose / Secretaría técnica: Manuel P. Rúa / Apolo Técnico: Pablo Montero
Consello Científico-Asesor: José A. Caride, Raúl Fraquela, Belén Caballo, Francisco Candia, Jesús Pérez
Colaboran neste número: Ricardo G. Mira, Pablo M. Souto, Andrés G. Vilariño, Germán Vargas, Carmen Morán, Marcos Lorenzo, Joel Martí, Luís Fco. Herrero, Víctor F. Freixanes, Evencio Ferrero, Daniel Romero, Sara Rodríguez, Mercedes F. Gestido, Kike Benlloch, Marcos Couso, Antón Riveiro Coello, Xosé G. Trigo, Silvia Longueira, Xoan Mariña, Centro Coreográfico de Galicia, Pepe Barro, Alberto Piñeiro, Alexandre Caínzos, Loli Fraga, Jorge Rivera, F. Javier Sánchez, Javier Couto, Francisco Rivera, Alberto García, Antonio González
Colaboracións visuais: Diego Seixo, Luís L. Gabú, Jano Muñoz, Stéphane Lutier, Remiseiro, Mercedes Molares, Angel Souto, Mónica Trastoy, Luís Iglesias Diz, Luís Iglesias Fernández, Peter Schneider, Cristina Goyo, Manuel García, Kopa, Carlos Mazaina, Pispieiro, Xosé Salgado, Daniel Gestoso, Tucha, Pichero
Corrección Lingüística: Servizo de Normalización Lingüística da Universidade da Coruña / Deseño e maquetación: Grupo Ókino / Edita: Deputación da Coruña / Imprime: Imprenta Provincial
Depósito Legal: C-2589 / ISSN: 1885-2882 / Novembro de 2006

	A participación social na política ambiental. Unha aproximación psicosocial Ricardo Escobar Rúa	tema	tema
jano muñoz		A Habana Múltiple Antón Rivas Gullón	
	Un Carballo máis no Lume Xosé Manuel C. Viegas	opinión	chaves
Regulamento de participación cidadá do TEMP		Un novo asociacionismo María R. Gullón	MÓNICA Trastoy ...e as súas pinturas limitadas
FUNDACIÓN LUIS SEOANE	referentes		A Cidade da Cultura O cortexo cívico dos veciños da Cidade Vella da Coruña
mercedes molares cabana	colaboracións	A. C. BARBANTIA, dous anos despois Alberto Méixas	

A participación social na política ambiental. Unha aproximación psicosocial

Ricardo García Mira

Universidade da Coruña

O estudo do comportamento público en relación co medio ambiente foi e é un tema de crecente interese no ámbito das Ciencias Sociais, e en concreto no ámbito da Psicoloxía Social e Ambiental, que se vén dedicando a afondar no estudo dos procesos que median na interacción das persoas co medio ambiente.

A política ambiental, referida non só á política en si mesma, senón tamén á xente que fai política neste ámbito, constitúe dentro deste contexto un marco de acción que require unha especial análise. A colaboración entre a investigación psicosocioambiental e as políticas públicas non sempre deu os froitos que serían desexables, debido a que os profesionais deste campo científico estiveron máis preocupados polo progreso no campo teórico que por conectaren con áreas aplicadas no complexo mundo da toma de decisións. Por outro lado, os políticos e os xestores públicos estiveron sempre máis interesados en contribucións procedentes doutras áreas de carácter máis tecnolóxico que naquelas outras procedentes da Psicoloxía Social ou da Socioloxía.

É un momento para reflexionar tentando clarificar certos puntos. Que tipo de contribucións poden derivarse do avance nas Ciencias Sociais que poida servir de aplicación ás políticas ambientais? Como podemos contribuír a construír pontes entre a toma de decisións no ámbito público e a investigación en Ciencias Sociais, de xeito que poida producirse unha aplicación da investigación ao contexto real da vida cotiá? En definitiva, como implicar ao público na toma de decisións de asuntos de interese social? Que papel poden xogar os científicos sociais na toma de decisións?

Stéphane Lutier
Calas 2 - 2003

Impresión dixital en branco e negro - 70 x 100 cm.

Hai, cando menos, dous puntos de referencia precisos para entendermos a relación cognitiva das persoas co medio ambiente, os dous referidos ao reto que temos que asumir ao construírmos a ponte entre a Psicoloxía Social e a política ambiental a través da *participación social*, normalmente denominada *participación pública*. As pontes varían en escala, en función da escala do ambiente e tamén en función da escala do problema. Un destes puntos de referencia é una ponte a grande escala, que implica a formación de decisións que levan consigo grandes concentracións de poboación, ou mesmo a cidades enteiras, a través do que se require a participación de organizacións, de asociacións de locais, de empresas e de industrias. A outra é unha ponte intermedia, de menor escala, que abarca entidades espaciais e xeográficas menores, como barrios, contornos empresariais ou institucionais concretos, vilas etc., que implican a participación directa dos individuos. Tanto o sector público como o privado poden soste estas pontes, debido a que posúen intereses complementarios comúns. Temos, porén, que tomar en consideración algunhas asuncións en relación coa escala.

En primeiro lugar, asumimos que a política ten lugar nun contexto democrático (directo ou representativo), e este contexto require un desenvolvemento previo dalgunhas formas de democracia urbana a través da participación social nos procesos de toma de decisións relativos á xestión de recursos (véxase McKinney e Harmon, 2002). En segundo lugar, asumimos que os xestores públicos teñen hoxe un interese xenuíno na construción de pontes e na percepción pública. Finalmente, asumimos que o público está aberto a procesos de innovación de interacción. Os xestores públicos non teñen o monopolio.

Alén diso, tradicionalmente, os xestores públicos mantiveron a comunicación nun sentido unidireccional. É dicir, os que tomaban decisións decidiron durante anos sobre o que había que facer co medio, antes de informar os cidadáns. Estes, pola súa banda, supúñase que recibían as decisións dun modo pasivo sobre temas sobre os que nunca opinaran ou participaran. Hoxe en día, a crecente conciencia ambiental nas sociedades modernas promoveu unha considerable demanda de participación na toma de decisións ambientais, e non sempre na dirección proposta polo goberno. A nosa tese básica é que a participación e a colaboración están interconectados, mutuamente implicados, e non son posibles sen unha comunicación bidireccional. A participación implica sempre a comunicación e a comunicación implica sempre a participación (Stea, Wísner, e Kruks, 1991). Non é posible un sen o outro.

De que xeito podemos construír esta ponte entre o público e os que toman decisións?

Por suposto, para os psicólogos, o ambiente físico constitúe por si mesmo unha diferenza. Non é neutral. O ambiente físico interactúa co ambiente psicolóxico, cultural e social. Alén diso, os ambientes inflúen as relacións humanas no máis amplo sentido, e non só a conduta dunha persoa. En particular o deseño dun ambiente pode fortalecer as relacións e a

comunicación promovendo a construción de espazos sociópetos ou sociófugos; por outra banda, os espazos deseñados poden promover relacións xerárquicas por riba das relacións igualitarias, simétricas, ou viceversa.

Se a participación e a comunicación están completamente interbloqueadas, como nós postulamos, logo un ambiente que confire pouca importancia á comunicación, fará o mesmo coa participación.

Un outro aspecto é a análise da territorialidade e do poder. O animal territorial (ou humano) sempre ten a vantaxe. É dicir, o territorio físico ou territorio intelectual é igual ao poder. O territorio pode ser físico ou non-físico, e implica a existencia de indicadores. Un vocabulario especializado é unha maneira de marcar un territorio intelectual, por exemplo. Por outra banda, os espazos que son familiares ou non, son tamén parte da análise. Os familiares son máis confortables e, por tanto, é máis probable que proporcionen un contexto para a interacción social e para a discusión e a reflexión efectivas. A psicoloxía ambiental vai así máis alén do comportamento individual para penetrar no comportamento do grupo. Un grupo é máis que unha colección de persoas. Isto aplícase non só ao contido do que está relacionado coa política pública, senón ao proceso de establecemento desa relación, implicando á xente coa política. Vexamos isto en máis detalle.

A psicoloxía ambiental como proceso

Neste artigo analízase a Psicoloxía Ambiental como proceso, como unha visión alternativa da participación social. Catro formas de participación poderíamos distinguir, coas súas bases e implicacións teóricas e metodolóxicas:

- Non participación. Esta é a máis común. Nesta categoría o proceso de comunicación é unidireccional, de arriba a abaixo, e o público non participa.
- Participación simbólica. Este é o seguinte máis común. Por exemplo unha asemblea de barrio. Xeralmente, unha asemblea de barrio é un evento que acontece nun lugar público que é realmente un "territorio" do goberno ou doutro grupo distinto que o da cidadanía en xeral, especialmente cando se utilizan instalacións públicas. Desde a perspectiva do cidadán, en moitas ocasións, é un territorio alienígena (non familiar, non parte do rango que integra o dominio do fogar). É probable que o espazo sexa xerárquico. O Goberno ou os que toman decisións están na posición máis elevada, retendo o poder e o control. Eles están normalmente situados máis altos, fisicamente, ou sobre unha tarima. A xente é xusto unha audiencia, receptora de información e, case sempre, se senta abaixo. A participación do público se restrinxe normalmente a facer só preguntas.
- Comunicación ou participación distorsionada. Un exemplo disto son algúns tipos de enquisas, especialmente aquelas que inclúen preguntas pechadas e que utilizan resposta múltiple. Unha enquisa pode perder información moi

tema

importante. Non cubre todo o que unha persoa pode querer expresar. A persoa que deseña a enquisa pode unicamente facer preguntas sobre o que xa se sabe. Noutras palabras, se ti non sabes que existe un problema ou un fenómeno, non podes preguntar sobre el. Por tanto, as enquisas con preguntas pechadas son maneiras pobres de obter información nova. Ademais, forzan toda a información nun sentido verbal que é bo só cando un está a falar de información inherentemente verbal. Mais pode non ser bo para obter información espacial ou información que foi recibida dunha maneira gráfica. A importante cuestión teórica aquí é o seguinte: se nós vemos a información como algo que ten que ser comunicado, logo, a forma específica en que se transmite a información é algo moi importante.

A canle da comunicación entre a fonte e o receptor pode estar afectada polo que nós chamamos "ruído". O ruído refírese a: a) ruído, literalmente; b) diferenzas culturais; c) diferenzas socioeconómicas; d) diferenzas profesionais; e) formas específicas de comunicación (verbal, gráfica, manipulativa etc.).

O ruído, tal como é utilizado aquí, quere dicir degradación da comunicación. Cando hai un cambio dunha forma de comunicación para outra hai degradación da mensaxe. Así, se a información se dá dun xeito gráfico (por exemplo, por un arquitecto), e ten que ser cambiada a un xeito verbal (por exemplo, a un cuestionario ou unha enquisa), con frecuencia hai unha distorsión. Este é o caso frecuentemente coa comunicación en relación con temas urbanísticos ou arquitectónicos. Por exemplo, se o arquitecto presenta debuxos e o público ten que responder con palabras (que, pola contra, teñen que ser interpretadas polo arquitecto en forma doutros debuxos), ás veces hai malos entendidos. Nestes casos, o que parece ser participación, ás veces produce resultados peores que se non houbese comunicación.

- Participación efectiva. Un dos máis importantes aspectos para facer posible a participación efectiva é o contexto ambiental. As persoas teñen que sentirse como na casa, nun contexto non ameazante, que á súa vez minimize as diferenzas de estatus. Por tanto, a provisión dos escenarios apropiados para a participación é algo importante, se atendemos á teoría dos escenarios de conduta (véxase Barker, 1968; Schoggen, 1989). É importante que o escenario invite a participar dunha maneira que faga á xente sentirse como si estivese nun escenario habitual. O lugar debe respectar o establecemento de certas normas cerimoniais de introdución e conclusión, con normas de funcionamento que permitan alcanzar acordos (mediante sinatura, voto ou calquera outro tipo de manifestación democrática). Normas periféricas como unha comida, un viño despois da reunión e, en xeral, calquera cousa que forme parte do que a xente normalmente fai, é apropiado.

- *Xénero e idade*. Se for posible, deben incluírse grupos de xénero e de idade, fomentando a participación de todos, mais respectando as normas culturais.

Mercedes Molares Cabana
Sira - 2005
T. aditivas - 24 x 47 cm.

- *Selección dos temas*. A xente normalmente acha os problemas ambientais confusos. Na primeira sesión de participación é bo que sexa a xente a que seleccione a temática o problema específico. Normalmente algo que sexa fácil de resolver para proporcionar a experiencia de éxito á comunidade (autoeficacia); doutro xeito a participación podería diminuír en sesións posteriores.

- *Ferramentas para a comunicación*. Con problemas máis difíciles, a xente ten que ter as mesmas ferramentas de comunicación que os profesionais (ferramentas gráficas ou manipulativas), un feito que proporciona unha oportunidade para aprender mutuamente. Os profesionais aprenden sobre o contexto local á vista dos problemas ambientais, mentres que o público aprende das formas de representación utilizadas polos profesionais. Isto é unha forma de educación ambiental sobre modos de representación ambiental.

- *Traballo en grupos.* É bo promover o traballo en grupos. Unha boa cifra é cinco persoas por grupo. E importante contar con escenarios sociópetos. A forma da mesa é importante.

- *Confortabilidade.* Outra razón para proporcionar un escenario comfortable é que as novas ideas emerxen mellor cando a xente se acha cómoda e a maneira de traballar e divertida e agradable. Facer que a participación se pareza máis a facer traballo duro reduce a participación futura.

- *Escenarios interactivos.* A interacción é moito mellor en grupos que traballan arredor de mesas redondas ou cadradas. As mesas alargadas ou de diferenza vertical, ou pór algunhas mesas no escenario e outras abaixo reduce a interacción.

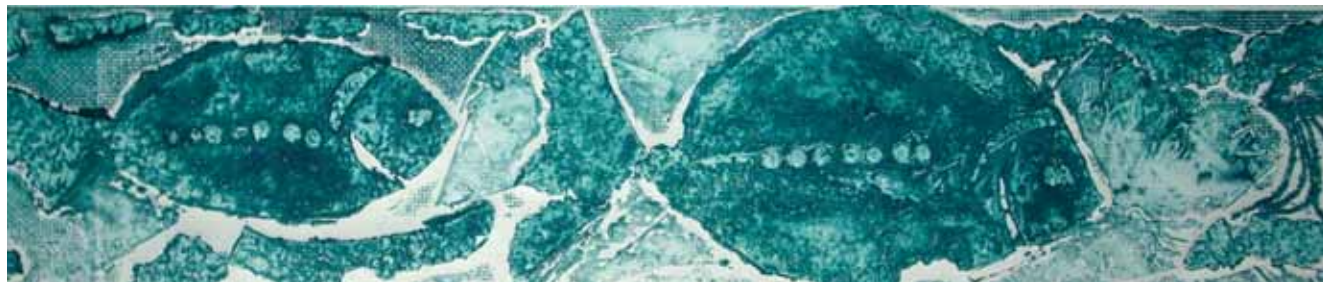
- *Portavoces.* Despois dun período de tempo, cada grupo debe seleccionar un portavoz que dirá aos outros grupos sobre as conclusións e as ideas do seu e as razóns para as adoptar, utilizando o material gráfico ou de calquera outra clase que permita a clara exposición.

- *Deseño e xerarquía.* O deseño do espazo de traballo debe ser tal que o proceso teña lugar sen crear unha xerarquía entre ou dentro dos grupos.

- *Cerimonias.* Se for necesario, unha cerimonia de clausura onde se exprese o recoñecemento ou gratitude a quen faga falta, actúa ben sobre a interiorización do proceso no seu conxunto.

xente, cambiar o seu comportamento, mais tamén influír socialmente, construír novas identidades arredor de proxectos responsables e, en definitiva, construír unha nova cultura da participación. Isto lévanos á necesidade dun enfoque de investigación a partir dun modelo psicosocial, que faga fronte ás dificultades existentes, postas de manifesto por moitos educadores ambientais, para pasar da educación para a sustentabilidade á práctica sustentable e saudable (véxase Schmuck e Schultz, 2002; Schmuck e Vlek, 2003).

O impacto das teorías psicosociais sobre as políticas públicas, porén, foi modesto debido a diversas razóns. Por unha banda, o modelo que adoptan moitos investigadores ambientais, tanto desde a perspectiva social como da psicolóxica, non está orientado á participación e á colaboración con outras profesións, manifestándose así a ausencia dun pensamento integrador entre eles, de grande importancia no caso dalgunhas de elas. Por exemplo, cos economistas, tendo en conta o papel central que xoga o comportamento económico na sociedade occidental. A Psicoloxía Económica, porén, é un campo aínda limitado en Europa, e apenas existe nos Estados Unidos. Por outra banda, hai investigadores moi centrados na investigación das actitudes e o cambio actitudinal, mais con moito descoñecemento do funcionamento do proceso de toma de decisións. Algúns investigadores aplicados aínda pensan en termos de asesoramento monodisciplinar, como apoio á toma de decisións políticas, intrinsecamente multidisciplinar, sobre temas sociais e ambientais complexos.

Mercedes Molares Cabana
Peixes - 2005
T. aditivas - 60 x 15 cm.

- *Reiteración.* Idealmente, este proceso tería que ser iterativo, e repetido en varias ocasións. No mellor dos casos pode traer consigo o establecemento dun xeito de mellorar as relacións e as redes sociais dentro dunha comunidade.

A creación dun contexto activo de participación

A creación dun contexto activo e conxunto de participación orientado á toma de decisións implica cambiar actitudes na

No que atinxe a outras causas que dificultan que a participación chegue a ser efectiva, podemos mencionar cando menos a inexistencia de canles de participación que permitan estruturar socialmente á cidadanía cara á participación, proporcionando un sistema de información estable que permita pór en marcha os procedementos necesarios. A isto únese a dificultade que implica a permanencia dunha conciencia política que favorece que, realizadas as eleccións, os responsables públicos electos poden atribuírse a capacidade de representar definitivamente a opinión da maioría. Finalmente, a asociación da participación exclusivamente a cidadáns

profesionais, integrados na comunidade intelectual e académica, supón un freo ao desenvolvemento da participación cidadá.

A organización da interface ciencia-política

Os achados da avaliación do impacto social e ambiental da catástrofe do "Prestige" (para máis información, véxase García-Mira e outros., 2005; García-Mira e outros., 2006, García-Mira e Real, 2006), puxeron de manifesto a necesidade de establecer canles que melloren a comunicación e fortalezan a colaboración entre investigadores e partes implicadas. Isto pode supor que o traballo conxunto arredor da mesma mesa de científicos, goberno, empresas, asociacións locais, grupos ecoloxistas e outras organizacións non gobernamentais, pode traer consigo material de grande utilidade para a xestión e tamén para a investigación sobre a percepción pública do risco ambiental. As posibilidades e a efectividade da comunicación e a colaboración dependen, por suposto, da escala en que ocorre o problema, mais tamén da vontade para por un grande número de elementos, ocorrendo simultaneamente, baixo control (algúns deles de extrema dificultade). O caso do "Prestige" ilustrou a importancia de recoller as preocupacións cidadás, o coñecemento e as preferencias, e como isto pode actuar na mente das persoas, os políticos e os administradores de decisións, mais tamén as achegas que son consecuencia da reflexión compartida e da interacción social e ambiental co problema.

A habilidade para incluír a psicoloxía no cadro global da sustentabilidade (véxase Schmuck e Shultz, 2002), ou a habilidade para reformular os problemas políticos en cuestións e en hipóteses científicas con significado, podería constituír un fundamento cara á un futuro de colaboración frutífera. Traballar con políticos pode, ás veces, ser un tema complexo, xa que é moi difícil manexar os puntos de vista dos cidadáns e as súas preferencias. Porén, unha sociedade moderna require a creación urxente de espazos de participación social e científica competente, como parte do seu funcionamento democrático (véxase Smith e McDonough, 2001; Johnson e Dagg, 2003) con posibilidade de establecemento dalgún nivel de decisión vinculante, cando menos a algún nivel, para políticos e cidadáns, libre da influencia doutros intereses alleos ao interese público.

Conclusión

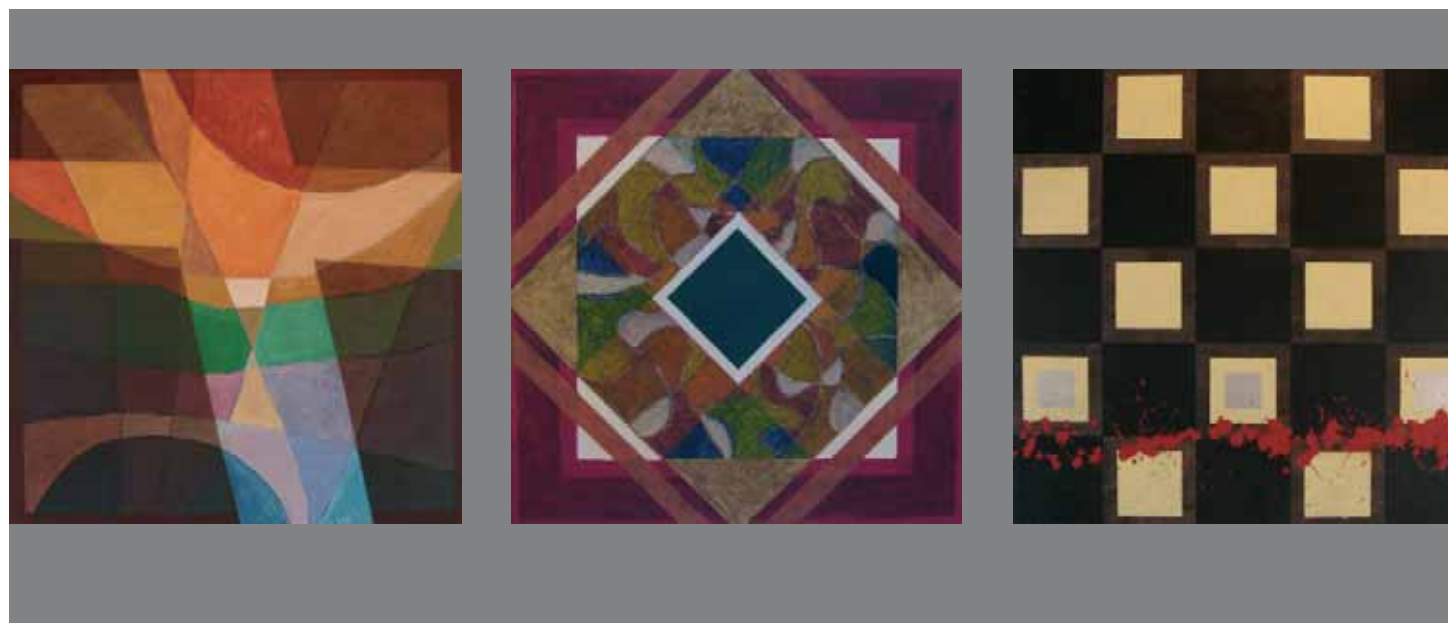
Que é, en definitiva, a participación pública? Desde unha perspectiva psicosocial, a participación pública, lonxe de ser entendida como un xeito de descentralización do poder, debe ser entendida como un instrumento de xestión urbana que pretende o aumento da satisfacción dos cidadáns e o establecemento de modelos de xestión e de predición de calidade, todo isto dentro dun modelo ecosistémico de planificación e de intervención que teña en conta a natureza das representacións sociais que son todo ese conxunto de opinións, de preferencias, de valores, de crenzas, de expectativas, de desexos e de necesidades dos cidadáns, e que conformarían todo un sistema de desenvolvemento do que se deu en chamar "democracia urbana".

Ao mesmo tempo, cómpre sinalar que a promoción de cidadáns competentes en asuntos ambientais é importante desde a perspectiva da implicación responsable no desenvolvemento de pautas de conduta ecolóxica, como sinalamos noutro lugar (véxase a investigación de Losada e García-Mira, 2003), e require a existencia de patróns eficientes de comunicación de dupla vía para poder participar na xestión dos problemas ambientais. Os graos de liberdade con que contan as sociedades democráticas poden ser utilizados para activar estes procesos participativos e democráticos en que estes patróns de comunicación entre cidadáns, científicos e políticos permitan deseñar novos vieiros a través dos que encamiñalos cara a unha sociedade máis sustentable ambientalmente.

Bibliografía

- Barker, R.G. (1968): *Ecological psychology: concepts and methods for studying the environment of human behavior*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- García-Mira, R., Real, J.E., Uzzell, D., Blanco, G., & Losada, M.D. (2005): Exploring cognitive representations of citizens in areas affected by the Prestige disaster. En B. Martens e A. Keul (eds.): *Exploring Social Innovation: Planning, Building, Evaluation* (pp. 137-145). Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber.
- García-Mira, R.; Real, J.E.; Uzzell, D.; San Juan, C. e Pol, E. (2006): Coping with a threat to quality of life: the case of the 'Prestige' disaster. *Revue Européenne de Psychologie Appliquée*, 56(1), 53-60.
- García-Mira, R. e Real Deus, J.E. (2006, en prensa): Psychologie et politique environnementale. Éléments psychosociaux et politiques liés à la catastrophe du " Prestige ". En K. Weiss e D. Marchand (Eds.): *Psychologie Sociale de L'Environnement* (Collection "Didact"). Rennes, France : Presses Universitaires de Rennes.
- Johnson, D. E.; Dagg, S. (2003): Achieving public participation in coastal zone environmental impact assessment. *Journal of Coastal Conservation*, 9, 13-18.
- Losada, MD. e García-Mira, R (2003): Action competence in environmental education. R. García-Mira, JM Sabucedo e J Romay (eds): *Culture, Environmental Action and Sustainability* (pp. 71-84). Göttingen, Germany: Hogrefe & Huber.
- McKinney, M. e Harmon, W. (2002): Public participation in environmental decision making: is it working? *National Civic Review*, 92(2), 149-170.
- Schmuck P. e Schultz, W. (2002): Sustainable development as a challenge for psychology. P. Schmuck & W. Schultz (Eds.): *Psychology of sustainable development* (3-19). Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Schmuck, P. e Vlek, C. (2003): Psychologists can do much to support sustainable development. *European Psychologist*, 8, 66-76.
- Schoggen, P. (1989): *Behavior settings*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Smith, P. D.; McDonough, M. H. (2001): Beyond public participation: Fairness in natural resource decision making. *Society and Natural Resources*, 14, 239-249.
- Stea, D., B. Wisner e S. Kruks (1991): Participatory and action research methods. En E. Zube and G. Moore (eds): *Advances in Environment, Behavior, and Design*. Nueva York: Plenum.

Luís Iglesias Diz + Luís Iglesias Fernández

Remiseiro
Sen medo

De que participación cidadá na vida

Pablo Montero Souto

Universidade de Santiago de Compostela

O eclipse do boom participativo: cara a onde imos?

Facendo un rápido percorrido sociohistórico polo traxecto da nosa lonxeva andaina democrática, resultan escasos os episodios que tivesen tan presente a necesidade de achegarmos a participación cidadá ás principais esferas de gobernación política e social. Mesmo sen deixarmos de considerar os efectos da cegueira que podería causar facer un enfoque do tema dende unha visión de curto alcance cronolóxico, é un feito que nos tempos que corren a participación cidadá sintentiza, ademais do cumprimento dos principais mandatos constitucionais e lexislativos, a aspiración de modernización democrática dos municipios e a propia sustentación do funcionamento do sistema político-administrativo. Entre outros motivos, porque ante a xeneralizada sensación de que as administracións públicas -sendo burocráticas e tecnificadas- resultan cada vez máis menos eficaces para dar resposta ás necesidades da cidadanía, a participación cidadá encarna as expectativas de rexeneración da xestión pública.

falamos cando falamos de *participación* municipal?

Por contra, dende unha menor adhesión a este espírito participativo nacente na esfera local, son coñecidas as timoratas reticencias que anuncian os non poucos riscos asociados a toda tentativa de promover a democratización social do sistema político sen dar lugar a unha cooptación partidista da cidadanía, na medida en que a promoción da participación cidadá estivese instrumentalmente dirixida cara a propia autolexitimación social do aparato político-administrativo. Nesta versión, a finalidade democratizadora perseguida por medio do fomento da participación cidadá estaría subordinada á simple aprobación das políticas públicas por parte da cidadanía, a modo de consentimento para que a clase política que a representa exerza ese poder que lle sería delegado.

Trátase, pois, dun momento substancialmente suxectivo polo que pode representar para a revalorización da participación cidadá na vida pública, que, porén, coincide coa reaparición da cíclica, reiterada e consabida crise da democracia. Algunhas das notables evidencias que amosan esta fractura democrática das sociedades modernas radican no progresivo descenso das taxas de afiliación política, sindical e asociativa; na escasa renovación e xeración de liderados políticos, no baixo interese da cidadanía espertado pola cousa pública e na desafección que suscitou a quebra de confianza tanto na clase política como no propio sistema democrático. Por iso, no dicir de Tejerina (2002), semella hoxe evidenciarse que entre os diversos síntomas deste declive está a mutación do feito político na sociedade global, que se caracteriza pola crise de credibilidade do sistema democrático, a volatilidade do electorado, a emerxencia de novos cadros de socialización política, a tendencia cara á espectacularización da política e a reaparición dos localismos e dos personalismos.

Non por acaso, este crecente protagonismo concedido á participación cidadá no pensar e no quefacer local emerxe nun escenario de redefinición das relacións entre o *público* e o *privado* e de reubicación entre o *local* e o *global*, no medio dunha conxuntura histórica onde a liña divisoria entre *gobernantes* e *gobernados* está a mudar cara a formas de discontinuidade e bidireccionalidade que teñen por vector director unha redistribución dos papeis entre *Estado* e a

chamada *sociedade civil*. Tal reparto está a representar unha inversión dos roles democráticos caracterizada por unha dupla serie de condicións parellas:

- dunha banda, unha transferencia de responsabilidades na produción e na prestación de servizos dende as administracións públicas ata as organizacións de base comunitaria;
- doutra, un *incremento do control* exercido polas institucións públicas mediante medidas de fiscalización do gasto executado polas entidades non lucrativas.

Polo un e polo outro, paradoxalmente, a funcionalidade do tecido asociativo como supervisor e lexitimador das políticas públicas, en vez de ser exercida dende a chamada *sociedade civil*, está comezando a ser maiormente realizada polos poderes públicos que, "mediante a xeración de lexitimidade e a redución de custos de transacción na provisión de servizos" (Navarro, 2002: 142), trasladaron o *locus de control* da democracia, fraguando así unha transacción de papeis entre as institucións sobre as que recae a representación da cidadanía e o resto de actores sociais do pólo privado.

Como resultado desta translación, a responsabilidade de producir e de prestar servizos é asignada a un *terceiro sector* inventado e xermolado a cabalo entre o público e o privado, por medio da sinatura dun pacto tacitamente acordado no interior dos sistemas de gobernanza e de produción socioeconómica, para traspasar o centro do *Estado do benestar á sociedade do benestar*, coa conseguinte derivación cara a sociedade civil organizada do soporte dos bens e servizos de carácter social e cultural.

O que suxire que cómpre reflectir se a febleza do capital social non residiría, en parte, nesta desviación da atención ao seu quefacer cívico-social cara outro tipo de funcións subsidiarias que, sendo máis urxentes, non deixarían tempo para aquelas outras verdadeiramente importantes.

E é que as políticas de natureza supostamente participativa, en si mesmas, agochan as contradicións e as convulsións propias

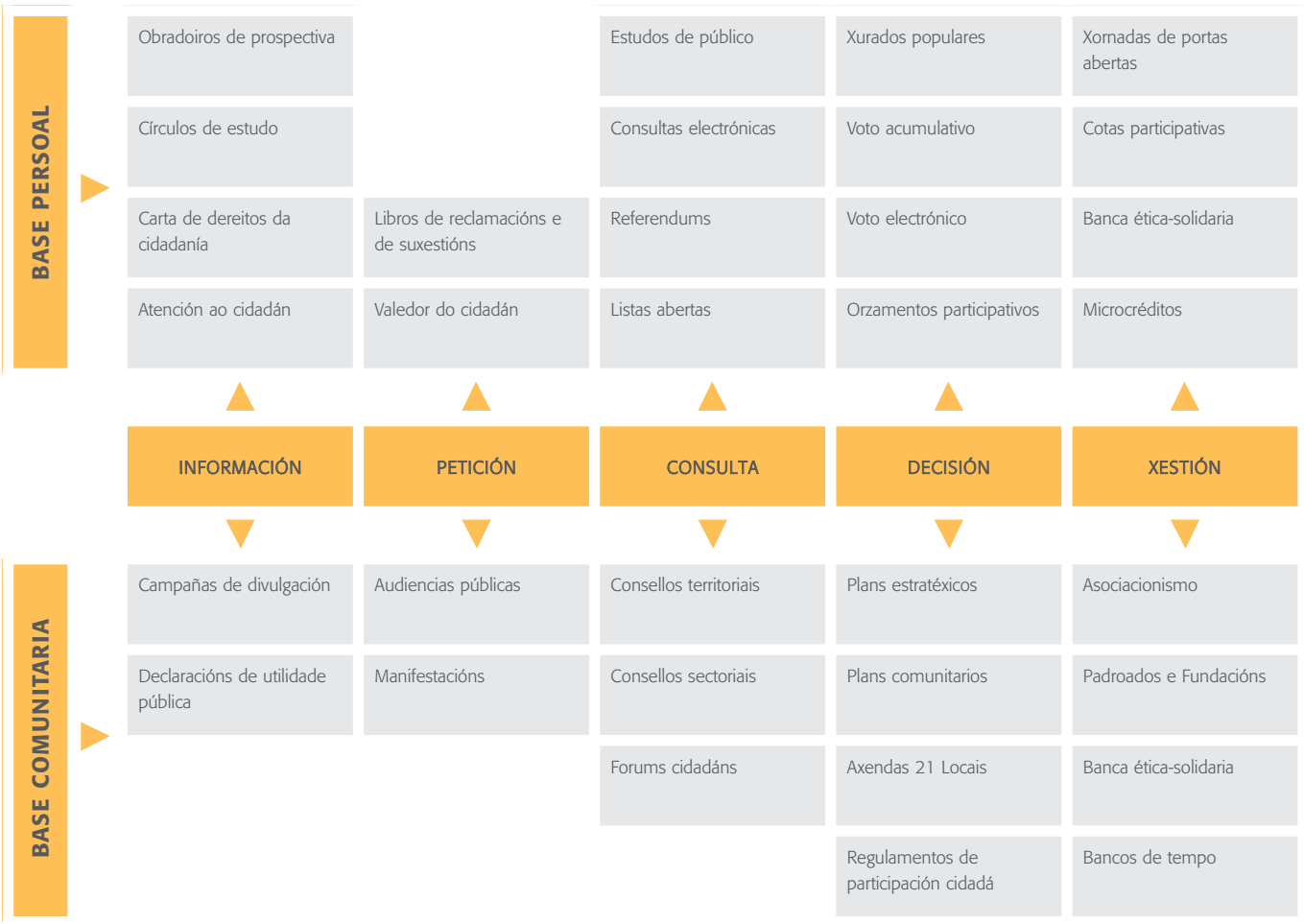
da vida democrática; e o debate arredor do benestar e da calidade de vida non só afecta ao establecemento dos mínimos que han de ser garantidos, senón que tamén afecta aos papeis que lle corresponde acometer a cadaquén na cobertura deses mínimos. De aí que defendamos que, aínda cando o recorrente réxime de *coxestión de servizos* poida ser contemplado como unha das posibles fórmulas para impulsaren determinado tipo de iniciativas municipais, promover a participación da cidadanía na vida pública non ten por que ser sinónimo de cargar nas asociacións a responsabilidade de fornecer de servizos á cidadanía.

Senón que cómpre barallar outras posibilidades -algunhas delas ilustradas no panel anexo- que tamén tomarían os concellos en municipios participativos, sen provocaren que as relacións entre as administracións locais e as asociacións quedasen determinadas en base a un modelo de traspaso da titularidade de servizos sociais e culturais. Por descontado, tendo presente que no municipio participativo haberá de estar presente a corresponsabilización polo desenvolvemento local, mais sen descartar que tal quefacer poida materializarse en compromisos e actuacións de distinto tipo e a diferentes niveis.

A participación en cifras

A recorrente eclosión do *cuantitativismo* como principal modelo de deseño e de avaliación das políticas públicas instaurado no quefacer municipal sustenta hoxe grande parte do atractivo político e social das medidas para a promoción da participación cidadá no ámbito local, pois contar coas inducidas vontades e veleidades das maiorías parece ser imprescindible para lexitimar o funcionamento das democracias representativas.

As manifestacións máis notables deste modelo cuantitativista reflíctense na verdadeira teima polo alcance numérico do quefacer municipal que posúe certos responsables políticos, gremios técnicos e líderes locais. A cifra de visitantes dun centro, o número de espectadores dunha obra, a cantidade de usuarios e usuarias dun servizo, a porcentaxe de destinatarios dun programa, o total de asistentes a un acto, o índice de resposta a unha convocatoria etc. son só algúns exemplos dos datos comunmente utilizados para tomar decisións a respecto da realización ou non dunha determinada iniciativa.

Panel: ferramentas de participación cidadá na política local.
Elaboración propia.

Con certeza son datos útiles que, tomados como indicadores de determinado tipo de tendencias e sendo ponderados xunto con outro tipo de informacións igualmente relevantes, han de estar dispoñibles á hora de emprender unha nova iniciativa e/ou avaliar as xa desenvolvidas mais que, porén, ao seren considerados como resultado esperado ou producido pola posta en marcha dunha determinada actuación poden distorsionar a percepción da súa relevancia social.

Ante tal obviedade cómpre preguntar, pois, cales son as razóns para que a medida dun quefacer de tantas compoñentes como o das políticas públicas de participación cidadá sexa reducida á expresión numérica das cantidades de asistentes, usuarios, visitantes etc., e non negando a existencia doutras posibles tentativas de resposta, tentar indagar na mentalidade política do noso municipalismo para procurar desvelar por que predominan este tipo de medidas da participación que a cotío son utilizadas dun modo autolouvatorio para xustificar o desenvolvemento de determinado tipo de políticas con base no seu suposto eco social.

A hipótese aquí barallada consiste en argumentar que este modo de facer política tendo en mente a ecuación "servizos x usuarios (empadroados) = votos" era matematicamente certa - que non certa - nun tipo de sociedades rexidas polo modelo das *democracias representativas*, onde cumpría dar cobertura a unha serie de necesidades básicas máis ou menos homoxéneas para toda a poboación. Estas necesidades, que ademais de ser maioritarias resultaban ser visibles e tanxibles, por tratarse dun tipo de obras de infraestrutura do territorio e de dotación de servizos comunitarios de grande alcance e difusión.

Da herdanza histórica desta enxeñaría municipalista baseada na reivindicación dunha maior cantidade de prestacións, devén a instauración dun status quo mercantilista onde o valor da oferta de servizos é directamente proporcional ás taxas de consumo dunha cidadanía clientelar. Dito doutro xeito, a prestación de servizos por parte das administracións locais vén marcada en gran medida por unha lóxica extensiva e globalizadora, onde a maior parte dos recursos municipais están destinados a dar resposta a aquelas demandas xerais e xeneralizadas que atinxen á maior parte da cidadanía, de xeito que os servizos mellor considerados e máis rendibles serían aqueles capaces de ter alcance e impacto nunha maior porcentaxe de poboación. Aquí, a *cantidade da participación* sería, pois, o principal determinante da toma de decisións na xestión dos recursos públicos.

Individualismos e colectividade: modos e maneiras de participar

Porén, en tempos de diversificación das demandas, de individualización dos consumos e de inestabilidade das preferencias, a fundamentación do quefacer municipal nas cotas de representatividade das principais demandas da cidadanía deixa de ter o valor político e social que anteriormente lle correspondía aos servizos de maior accesibilidade e usabilidade,

xustamente porque unha das condicións da nosa posmodernidade contemporánea é a configuración da individualidade mediante un tipo de participación que non xorde da viraxe cara o colectivo, senón do ensimesmamento introspectivo mediante a penetración da esfera persoal nos intersticios da vida social. Un reflexo deste auxo do individualismo e da crecente atomización do capital social é o auxo do *microasociacionismo*, un síntoma manifesto dun modo de vivir o espazo público certamente endogámico, virado cara o autoservizo e a satisfacción de necesidades particulares.

Así, no parecer de Brugué, Font e Gomà (2005: 10), a cidadanía xa non ficaría satisfeita con pagar uns impostos sen saber ao certo como son utilizados, senón que pretendería converterse en accionista, en propiedade que víxila e supervisa as actividades daquelas institucións que traballan cos seus recursos. Ao estar farta de ser tratada como usuaria receptora de servizos procuraría comportarse como clienta ou consumidora, que lle esixe á administración o que quere e en que condicións. E, finalmente, non conformándose con limitar a súa participación política ao cheque en branco que supón emitir un voto cada x anos, pretendería asumir a súa condición de cidadanía informada e expresarse proxectándose no día a día da vida municipal.

Dende este outro punto de vista, a cidadanía desmarcaríase das propostas participativas máis clásicas para se achegar a novas formas de participar na vida pública local inspiradas no seguinte:

- na súa desconformidade coa concentración e co distanciamento dos centros de decisión dos seus asuntos de interese, e
- na improbabilidade de que se sinta convocada e atraída por unha mesma forma de participar como simple usuaria de servizos.

Ben é certo que algunhas innovadoras modas, como a análise dos comportamentos cívicos e das actitudes participativas da cidadanía -por exemplo, mediante a realización de estudos de públicos, e até dos non-públicos- poden constituír unha valiosa ferramenta metodolóxica para discernir cales son as diversas preferencias e inxerencias dos distintos colectivos e dos grupos sociais que hoxe conforman o espectro cidadá dos municipios. Non menos certo é que, sendo as sociedades de hoxe unhas masas enormemente plurais e multiformes, cómpre considerar que a plena expresión do oficio da cidadanía só é posible baixo o modelo das *democracias participativas*, onde teña cabida que os individuos, per se ou agrupados en pequenos e variados colectivos, protagonicen os debates sobre os seus propios asuntos de interese estando presentes nas distintas esferas e canles de decisión.

Tal presuposto supón finalizar coas expectativas de que a cidadanía se implique de igual modo en todo tipo de chamadas á participación, dando inicio a novas formas de pensar o local onde as actuacións municipais, sendo enormemente diversas e diversificadas, sexan valoradas e

validadas non tanto -ou cando menos non só- polos seus ecos cuantitativos, senón tamén -e sobre todo- polas cualidades e as propiedades cívico-sociais do tipo de participación cidadá que produzan. Haberá así persoas que participarán da vida do municipio de diversos modos, en distintos graos, en diferentes momentos, con múltiples intencións etc. Aquí, a *intensidade da participación* acadará, daquela, unha maior incidencia na xestión pública.

Apuntando cara unha ética da participación social

Esta participación da que estamos falando é, a un tempo, medio e fin, por ser tanto a estratexia que se debe seguir para a democratización dun territorio como a expresión dunha cidadanía conquistada a través do exercicio de dereitos e deberes democráticos. Poren, é frecuente conxugar o binomio participación e democracia, dando pé a falar de participación democrática e de democracia participativa como causa e efecto a unha da outra. Porén, ter necesidade de apelidar cada un destes dous conceptos supón recoñecermos que, de feito, nin a participación nin a democracia existentes na actualidade son suficientes por si mesmas. Do contrario, bastaría falar dunha ou doutra sen necesidade de dotalas de cualificativos que maticen os significados da participación na democracia e da democracia na participación.

Neste sentido, as crises das democracias revelan que nin a participación é sempre democrática nin a democracia resulta sempre participativa, pois baixo a idea de participación poden agocharse multitude de realidades que encripten o concepto e o fagan cada vez máis indescifrable. Por iso, ante todo, cómpre avogar por esclarecer unha clarificación conceptual das semánticas que pode tomar a participación segundo os diferentes modos de entender a propia idea da democracia, e viceversa.

Mentres non se produza unha concertación social do tipo de manifestación que require o exercicio da cidadanía, cabe a posibilidade de que as propostas de participación cidadá das actuais políticas locais estean máis próximas de erosionar as institucións democráticas existentes e o tecido cívico xa consolidado que de conformar unha xestión relacional do municipio sustentada na produción de novos modelos de gobernanza. Os e as responsables da política municipal haberán de ter presente que o principal escollo que haberá de superar a acción local para alcanzar este estado democrático será reunir a necesaria vontade política para levar a cabo unha mudanza interna na cultura de goberno da

administración local; pois, "unha organización burocratizada e fragmentada (con moitas administracións e servizos públicos) e/ou baseada nas vellas culturas políticas dos personalismos e dos vangardismos que non deixan espazos para a participación das bases (como moitas asociacións), dificilmente será quen de transformar o que hai fóra se é incapaz de cambiar ela mesma e de auto-organizarse para a participación" (Martí, 2005: 34).

Mais para alén de investir folgos na promoción da participación dende o interior das propias administracións públicas, o desgaste que xera para a propia organización vencer os escepticismos e as reticencias face á mudanza podería disuadir os actores sociais de tentar vencer as inercias actuais, frustrando novamente as expectativas desta oportunidade histórica para a democracia cívico-social.

Luis López "Gabú"

Luís López "Gabú"

Poren, é o momento de abandonarmos toda práctica de instrumentalización da participación cidadá ao servizo dos poderes públicos (e, entre outras, a do abuso da transferencia de servizos sociais e culturais) para reanimar esa veciñanza difusa dos barrios-dormitorio das cidades e das súas periferias limítrofes que se caracteriza por unha feble participación comunitaria, con escasas ligazóns con ese lugar concreto, falta de referentes na memoria e no seu imaxinario (Pose, 2006).

O local, ao permitir que a veciñanza participe a unha escala poboacional e territorial de dimensións intermedias, é o lugar idóneo para perfilar ese equilibrio entre quen somos, como nos manifestamos e como queremos que se nos recoñeza. Porque é no local onde construímos a nosa identidade individual e colectiva a partir dos lugares en que vivimos, a que ligamos as nosas pertenzas e en que saboreamos a cotidianeidade por medio do tecido de relacións interpersoais que incrementan a nosa integración e cohesión social. En definitiva, é no local onde pode tomar forma unha cidadanía da que non poden subtraerse aspectos tan

substanciais para a vida en común como son a política, a ética ou a educación; e que, necesariamente, han de ser congruentes con valores e ideais que favorezan a súa transformación cara a outro (Caride, 2006).

Facer emerxer un frame cívico en favor dunha maior vizosidade democrática da cidadanía pode ser un proceso tan imprevisito como imprevisible. Pero esa participación cidadá espontánea e eticamente estimable, en xeral, non é realizable dende a improvisación; senón que precisa dun pouso de formación cívica para que as persoas poidan ter e poidan darse a oportunidade de aprender a relacionarse consigo mesmas e coas outras, a recoñecerse naquelas que nos representan e a facer tamén de interlocutoras face a terceiras (Rebollo, 2002).

Bibliografía

- Brugué, Q., Font, J. e Gomà, R. (2005): "*Participación y democracia: asociaciones y poder local*". Universitat Autònoma de Barcelona. Barcelona: <http://www.fundea.org/masterco/hemeroteca/Participaciondemocracia.pdf>
- Caride, J. A. (2006): "Animación Sociocultural, globalización y ciudadanía: acerca de la necesidad de una nueva pedagogía de las culturas". En: Peres, A. e Lopes, M. (coords.): *Animação, Cidadania e Participação*. III Jornadas Internacionais de Animação Sociocultural: Animação, cidadania e participação. Chaves (Portugal): UTAD-APAP-SIPS.
- Martí, J. (2005): "Prácticas de participación local en Cataluña. Algunos principios y reflexiones críticas". En: *Revista de Educación Social*, 30, pp. 31-43.
- Navarro, C. (2002): *La política pública de participación ciudadana en los municipios españoles (1979-1993)*. Valencia: Tirant lo Blanc.
- Pose, H. (2006): *La cultura en las ciudades: un quehacer cívico-social*. Barcelona: Graó. (no prelo)
- Rebollo, O. (2002): "La Participación Ciudadana no se improvisa: Bases Político-Methodológicas para la Participación". III Jornadas de participación ciudadana "Ciudad de Alicante". Alicante: http://www.alicante-ayto.es/documentos/p_ciudadana/
- Tejerina, B. (2002) "*Movimientos sociales y producción de identidades colectivas en el contexto de la globalización*". En: Robles, J.M. (comp.): *El reto de la participación. Movimientos sociales y organizaciones: una panorámica comparativa*. Madrid: A. Machado Libros, pp: 147-186.

jano muñoz

O asociacionismo laical na Igrexa Católica

Andrés García Vilariño

Universidade da Coruña

A normativa eclesial sobre as asociacións de fieis

As *asociacións de fieis* -esa é a denominación canónica, "christifideles consociationes"- son unha realidade intensa e estensa dentro da Igrexa Católica. O feito asociativo é aínda moito máis amplo se incluímos nel a multitude de congregacións de frades e monxas e institutos de vida relixiosa, que na última revisión do Código de Dereito Canónico (CIC) ¹ quedaron definidas -e a súa normativa unificada- cos nomes de Institutos de Vida Consagrada e Sociedades de Vida Apostólica. Aquí referirémonos ás asociacións dos fieis como tales fieis, os católicos "de base", que se diría noutros ámbitos, os *leigos ou laicos* que dicimos a xente de Igrexa, e que reunimos baixo a denominación xenérica de *laicado* ².

Unha mirada aos últimos vinte e cinco anos da historia da Igrexa permite comprobar que o asociacionismo laical adquiriu no catolicismo unha gran vitalidade, como froito inmediato do Concilio Vaticano II (1962-1965). A raíz deste, en 1967, creouse ademais na curia romana un novo dicasterio (así se chaman na Igrexa o equivalente ós "ministerios" dos estados), o Consello Pontificio para os Laicos, organismo que ten como tarefa esencial a promoción do apostolado dos laicos, isto é, que a vivencia da fe se traduza en testemuño de servizo e de amor nos ambientes en que o cristián desenvolve as súas actividades. Este dicasterio é o que promove congresos internacionais, encontros por sectores profesionais e, fundamentalmente, quen asesora o Papa en todo o referente á vida asociativa dos fieis cristiáns. Achámonos, xa que logo, na "nova época asociativa dos fieis laicos", á que Xoán Paulo II dedica un explícito parágrafo na Exhortación apostólica titulada *Christifideles laici*, o número 29 ³. Este documento, elaborado polo Papa coas proposicións acordadas polos participantes no Sínodo Episcopal dedicado a este tema en 1987, fai un percorrido sobre a identidade e pertenza eclesial dos bautizados, o seu compromiso e testemuño no medio do mundo, a prol da xustiza, da paz, dos dereitos, en fin, e dignidade das persoas, así como a formación teolóxica e as claves espirituais da súa actuación social e pública.

No ámbito español, a Conferencia Episcopar, por medio do seu organismo ad hoc, a Comisión de Apostolado Seglar, ten publicados varios documentos nos que o tema do asociacionismo laical está sempre presente, anque a motivación ou finalidade específica de cada un dos documentos responda a distintas causas ⁴.

Este desenvolvemento do asociacionismo laical foi debido en gran medida á eclesioloxía do Concilio Vaticano II, especialmente no que se refire á proclamación do dereito "natural" dos fieis a asociarse libremente para a consecución de fins congruentes coa súa vocación e misión na Igrexa e no mundo. Este dereito foi recollido explicitamente no novo código con precisión e claridade:

Os fieis teñen a facultade de fundar e dirixir libremente asociacións para fins de caridade ou piedade ou fomentar a vocación cristiá no mundo; e tamén a reunirse para conseguir en común eses mesmos fins (CIC, 215)

O CIC dedica o seu Libro II ao "Pobo de Deus" e a súa Primeira parte ós fieis cristiáns. Así o CIC é fiel aos criterios eclesiolóxicos do Concilio, que na Constitución sobre a Igrexa, *Lumen gentium*, colocou o capítulo do Pobo de Deus antes da descrición xerárquica dos ministerios. As asociacións laicais son obxecto pormenorizado da normativa no Título V desta parte. Alí encontramos a clasificación das asociacións en privadas e públicas. Por obteren un recoñecemento maior pola autoridade eclesiástica respectiva (a Santa Sé, a Conferencia Episcopal, ou o bispo diocesano conforme o ámbito de actuación que se propoña; Superior Xeral, se nace promovida ou amparada por unha Sociedade de Vida Apostólica) as públicas cumpren máis requisitos e teñen máis intervención do ministerio xerárquico. Normalmente propoñen os nomes dos dirixentes para que autoridade competente os confirme ou designe, teñen personalidade xurídica e será tamén o superior quen nomee os sacerdotes que han de exercer como consiliarios ou capeláns das mesmas.

As asociacións privadas constitúense en virtude da facultade que teñen os fieis de constituír asociacións para os obxectivos fixados no canon 298 e coas cautelas do canon 299. Asimesmo é importante o canon 300 que fala da representatividade católica destas asociacións. Lemos:

298 § 1. Existen na Igrexa asociacións distintas dos institutos de vida consagrada e das sociedades de vida apostólica, nas que os fieis, clérigos ou laicos, ou clérigos xunto con laicos, traballando unidos, buscan fomentar unha vida máis perfecta, promover o culto público, ou a doutrina cristiá, ou realizar outras actividades de apostolado, a saber, iniciativas para a evangelización, para o exercicio de obras de piedade ou de caridade e a animación con espírito cristián da orde temporal.
299 § 1. Os fieis teñen dereito, mediante un acordo privado entre eles, a constituír asociacións para os fins dos que se trata no c. 298 § 1, sen prexuízo do que prescribe o c. 301.

§ 2. Estas asociacións chámanse privadas aínda que sexan encomiadas ou recomendadas pola autoridade eclesial.

§ 3. Non se admítase na Igrexa ningunha asociación privada se os seus estatutos non foron revisados pola autoridade competente.

300 Ningunha asociación pode chamarse "católica" sen o consentimento da autoridade competente, conforme á norma do c. 312.

Este canon 300 elimina a posibilidade de que unha asociación laical, por moi recomendada ou confirmada que estea polos pastores da Igrexa, se arrogue ilexitimamente unha representatividade total, coma se fose a portavocía da Igrexa Católica. Na Igrexa a máxima autoridade é sempre o bispo diocesano na súa diocese (nin sequera a Conferencia Episcopal) e o bispo de Roma ou o Concilio universal. Examinando a axustada normativa eclesial sobre as asociacións laicais, podemos constatar facilmente que nun corpo tam amplo como é o catolicismo caben moitas "correntes de opinión", con funcionamento interno moi autónomo, que incluso poden ser críticas ou conflitivas en determinadas cuestións ou con determinados pastores ou abusos de poder "ministerial". Así mesmo o organismo como tal, a Igrexa, ten fixadas firmemente as marxes dese pluralismo, que, sobrepasado, exclúe a identidade católica desas organizacións.

As asociacións laicais hoxe

Fernando Sebastián, arcebispo de Pamplona, deixou dito no recente Congreso do Apostolado Seglar, organizado pola Comisión Episcopal correspondente:

As organizacións e asociacións dos cristiáns, absolutamente necesarias para a boa preparación e actuación efectiva nos diversos sectores da vida social, son escasas. As máis clásicas, as máis tradicionais ou están desvitalizadas por falta de renovación xeracional ou viven cativas de vellas concepcións, reactivas e ideoloxizadas, que as incapacitan para desempeñar un papel importante na vida e no apostolado da Igrexa. As máis novas e máis vigorosas desde o punto de vista relixioso e apostólico, son aínda escasas, redúcense a grupos minoritarios que non lograron aínda renovar o conxunto do pobo cristián e con frecuencia viven excesivamente encerradas en si mesmas sen unha inserción efectiva na vida común das parroquias e das dioceses⁵.

Remiseiro
Sen título

O arcebispo denuncia con realismo que a influencia das asociacións dos cristiáns na vida pública e social resulta manifestamente irrelevante ou pouco significativa. Incluso afirma que moitas delas non preparan os seus membros para ese testemuño ou compromiso cívico. Se durante o derradeiro decenio do franquismo os movementos sindicais e algunhas formacións políticas que propiciaban a democracia se nutriron de moitos militantes dos movementos apostólicos, da Acción Católica moi en especial, no momento actual non se apreza unha significativa presenza na actuación pública dos cristiáns, tal como recoñece o arcebispo de Pamplona e tal como reclaman os documentos xa citados da Conferencia Episcopal Española (cfr. nota 4). Na miña opinión esta falta de incidencia dos cristiáns hispanos na vida cultural, social e política, que é a que ten tamén repercusión mediática e crea estados de opinión, débese en gran parte á crise provocada na propia Acción Católica no ano 1967 e a que os novos movementos asociativos responden a un sentido eclesiolóxico preconciliar que percibe o mundo actual e a sociedade secularizada de Occidente como necesitados de alternativas, en lugar de percibilos como ámbitos de revelación e salvación nos que tamén se fan presentes os signos do reinado de Deus.

Carlos García de Andoin, Coordinador federal de Cristiáns socialistas PSOE, escribe:

Na mentalidade eclesial hoxe dominante dúas son as formas de presenza pública da Igrexa en política: a do cristián como cristián, digamos anónimo, e a dos pastores en nome de toda a Igrexa. É necesario abrir o espazo a unha terceira modalidade: a do cristián que actúa publicamente en nome da fe -non dicimos en nome da Igrexa. Primeiro porque é lexítimo. Esta actuación non debe ser competencia exclusiva do ministerio xerárquico. Do mesmo bautismo arrinca a misión de anunciar o nome de Jesucristo ata os confíns da terra. É, xa que logo, tarefa do tecido cristián, da "sociedade civil" da Igrexa, facer presenza pública, que necesariamente será cristiá e eclesial aínda que non "en nome de" a Igrexa. Segundo porque é necesario para romper a espiral de silencio que recobre a actuación social e política dos cristiáns⁶.

O asociacionismo laical na Igrexa e nas comunidades cristiás de España hoxe segue sendo cuantitativamente puxante, rico e variado, pero excesivamente "espiritualista", por así dicir, e falto de incidencia na vida social e pública. Non faltan, todo o contrario, os testemuños públicos do servizo aos pobres, aos marxinados, aos olvidados. Saben moi ben as persoas carentes a quen teñen que acudir en demanda de axuda. Os inmigrantes, as mulleres maltratadas, os desempregados, os sen teito, os mesmos servizos sociais dos concellos, encontran nas organizacións e asociacións asistenciais da Igrexa acollida, asesoramento, colaboración. Pero este labor entra na discreción do ben que se fai caladamente, que non transcende, incluso por ser verdadeiramente eficaz. As ONGs e partidos que converten a práctica solidaria en propaganda desacreditáanse sós. Pero, en España, en toda Europa e en

tódolos países de vella cristiandade, o testemuño dos cristiáns ten hoxe outros desafíos, que tamén resume no artigo citado Carlos García de Andoin:

A relevante, aínda silenciosa, presenza da comunidade cristiá e dos cristiáns no tecido social -na loita contra a exclusión, na educación, na solidariedade internacional, na paz, a defensa da vida e os dereitos humanos, etc.- presenta demandas políticas que non acaban de condicionar a axenda da acción política, que non acaban de estar presentes no centro das decisións orzaamentarias, legais e políticas. Véxase o 0,7, a condonación da débeda, políticas de integración ante a inmigración, precariedade laboral, non á guerra, o Plano Nacional contra a Exclusión social. Esa falta de presenza non pode resolverse desde fóra, ou con atallos, senón desde a concorrencia no interior dos órganos lexítimos dos que a sociedade democrática se dota: partidos, parlamentos, gobernos.

Habendo persoas, novas e adultos, con talentos para a acción política, a comunidade cristiá debe propoñerse unha pastoral vocacional e formativa non só para a dirección da Igrexa, senón tamén para a militancia e a dirección política⁷.

Referencias bibliográficas

¹ Código de Derecho Canónico, ed. Bilingüe. BAC, Editorial Católica. Madrid 1983

² A palabra *laico* e a súa derivada *laicado* proveñen do grego "laós"= "pobo". Na Igrexa un é membro do Pobo de Deus polo bautismo que o consagra para exercer a súa vocación de profeta, sacerdote e partícipe do reinado de Deus. O bautismo consagra o fiel laico e faino suxeito de dereitos e deberes. Notemos a curiosa contraposición semántica da palabra laico/religioso no uso sociolóxico e mediático. A función "laica" do estado foi finamente descrita polo actual Papa Bieito XVI na súa encíclica programática *Deus caritas est*, nn.28-29.

³ Xoán Paulo II, *Christifideles laici* (1988). Existen edicións varias e asequibles. Acceso fácil por internet na páxina oficial da Santa Sé, en español, www.vatican.va/archivo_de_los_pontifices/Juan_Pablo_II

⁴ Especificamente sobre os laicos, vocación, identidade, misión e compromiso privado e público na sociedade, cfr. *Testigos del Dios vivo*, (1985), *Constructores de la paz* (1986), *Los católicos en la vida pública* (1986); *La verdad os hará libres* (1990); *Los cristianos laicos, Iglesia en el mundo* (1991); *La pastoral obrera de toda la Iglesia* (1994).

⁵ "Los fieles laicos, iglesia presente y actuante en el mundo. Vocación apostólica de los fieles laicos" en *Testigos de la esperanza. Congreso de Apostolado Seglar*. Madrid 2005. Este Congreso tivo lugar en Madrid nos días 12-14 de novembro de 2004 cunha participación de máis de dous mil congresistas. Nas Actas constan os centos de asociacións laicais representadas.

⁶ "Cristianos laicos, Iglesia en el mundo", en *Iglesia viva* (223) 3, 2005, páxs. 89-99. Para coñecer a outra postura, á que García de Andoin atribúe o predominio dentro do asociacionismo laical, cfr. no mesmo número de *Iglesia viva*, J. Miró i Ardevol, "La misión de los laicos hoy", páxs. 83-88.

⁷ Art. cit. Páx. 99.

A dimensión ética, pedagóxica e práctica da participación social no ámbito local

Germán Vargas

Universidade de Santiago de Compostela

A nosa época singularízase pola globalización colectiva e soidade individual. O desenvolvemento de múltiples tecnoloxías de transporte e comunicación ten aproximado, en tempo e espazo, ás persoas e ás culturas, sen embargo, o seu impacto é deficiente no contexto da convivencia e da integración social; unha situación visible na soidade individual, na apatía local e na falta dun horizonte humano. Feitos que constitúen un serio problema: a nivel individual, moitas persoas son situadas en situacións de indefensión e inseguridade, que levan á renuncia de dereitos fundamentais en prol de grupos económicos, agrupacións relixiosas, partidos ou un sistema político que supostamente garante os dereitos particulares; a nivel social, a ficción de vivir nun mundo "democrático" leva a lexitimar situacións que son contrarias a todo principio ético e, até, atentan de forma directa ao dereito de existencia dalgúns colectivos.

Nos tempos que corren, toda ficción pode ser vendida ou presentada nun envoltorio de "realidade" e convencernos de que somos "directores" do noso destino social e individual, estupefactos por estruturas "democráticas" que supostamente canalizan e poñen en valor os dereitos das persoas. Guiados, como infantes, nas nosas escollas, gustos, visión ética e, en xeral, nas accións diarias que nos definen como persoas, comunidade e humanidade. En moitos casos, xa non somos o que queremos ser, senón o que outros deciden que sexamos. Nesa liña, a participación como a acción de implicarse e facerse responsable da propia existencia nun contexto de solidariedade comunitaria e humana, transfórmase nunha utopía social, a cal esixe volver á esencia ontolóxica do suxeito, é dicir: ser e ser en comunidade.

A participación, como unha capacidade inherente ao humano e un acto de responsabilidade, implica múltiples procesos de carácter axiolóxico, pedagóxico e práctico; o activismo participativo "democrático", sen un fundamento ético e un acompañamento pedagóxico, carece de sentido, pois supón traballar no ámbito das consecuencias sen tocar as profundidades das causas. Nesta liña de análise oríentase o presente artigo: ir ás profundidades e recuperar a perspectiva

ética e pedagóxica da participación e a súa práctica como exercicio de cidadanía e de responsabilidade social, aloxado do activismo e da visión instrumentalista, para comprender esta capacidade desde unha perspectiva complexa que integre as múltiples dimensións do acto de vivir en comunidade ou do feito de ser e estar cos outros.

A dimensión ética da participación

A participación é unha "capacidade" humana que atinxe ás condutas que o suxeito racional desenvolve en relación aos seus conxéneres, ao mundo social e natural. Nesta óptica, a participación como integración consciente e actuante dos suxeitos na vitalidade social, non é un elemento accidental, senón un factor propio da condición humana, unha singularidade que permite a construción colectiva e responsable da comunidade.

A acción de interesarse polos problemas, as circunstancias sociais de convivencia e, en xeral, preocuparse polo logro colectivo e individual de mellores condicións de vida, forma parte da singularidade participativa do ser humano. Ningún suxeito merecedor de integrar unha comunidade pode inhibirse da súa responsabilidade social como ente actuante e participante;

Mercedes Molares Cabana
Véxote - 2003
Madeira e gres - 50 x 24 x 24 cm.

transformándose a participación nun imperativo categórico que implica a totalidade das dimensións da acción vital dos suxeitos. Nesta lectura, ser e estar co outro esixe interesarse pola vida dos demais, "participar" das súas circunstancias, considerando que, en esencia, o "eu", o "ti" e o "nós" forman parte dun destino común, fundamentado na inclusión do outro (Habermas, 1999) para a construción ética dun "nós" supradimensional.

A participación, na súa dimensión ética, implica a potencia e capacidade de actuar, decidir e integrarse en todas aquelas circunstancias e problemas que atinxen ao contorno persoal, social e global, nunha visión que remite á idea de "responsabilidade" (García, 2004) polo destino particular e social, que se expresa como conduta e acción concreta nos procesos de convivencia cotiá e na actitude e predisposición persoal fronte ás circunstancias da existencia individual e colectiva.

Na liña de "radicalizar" a participación e reforzar o seu substrato ético, é preciso ir máis alén da concepción instrumental deste proceso como activismo social, para propolo como un factor propio do humano que, en diversos niveis e ámbitos, compete a tódalas persoas. En consecuencia, radicalizar a participación non debe supor a magnificación do activismo social senón, e sobre todo, a reconceptualización deste proceso e a súa

experimentación como unha postura ética e un acto de responsabilidade. Un enfoque que supón o recoñecemento da calidade e capacidade participativa de tódalas persoas e, na vida práctica, a creación de contextos e mecanismos para que esta potencia pase a ser acto, como exercicio da esencia social do humano interesado nun destino común.

A dimensión pedagóxica da participación

Se ben a facultade de participación forma parte da esencia do ser humano, isto non significa que dita posibilidade e capacidade sexa automaticamente activada no proceso de desenvolvemento humano. Como esencia, para o seu exercicio e posta en marcha, a capacidade de participación debe ser estimulada, de modo que as persoas comprendan que formar parte dunha comunidade non so supón estar cos outros, senón tamén ser cos outros, aspecto activo e positivo da construción social.

A participación ou acción de ser cos outros faise efectiva en función dos desafíos que presenta a realidade; sendo múltiples os problemas e circunstancias da vida, as accións e posturas (condutas) da participación tamén serán diversas, en canto deben adecuarse ás situacións, os tempos, os contextos e, en xeral, ás circunstancias particulares do feito ou problema no cal se está ou se pretende incidir. Nunha acción que ademais do interese persoal, tamén supón outros presupostos: o acceso á formación, á información e ó control dos medios e recursos que posibilitan a posta en acto ou, no seu caso, a amplificación da capacidade participativa das persoas. Nesta liña, participar supón interesarse ou concienciarse sobre un determinado problema, ao mesmo tempo esixe o acceso aos mecanismos de participación e á xestión adecuada da información, de modo que a acción participativa teña impacto no marco das decisións e transformacións sociais.

Pensar na dimensión pedagóxica da participación, suxire que esta capacidade pode ser estimulada, aprendida, ensinada e potenciada a través de múltiples procesos educativos (Ventosa, 2003), sempre e ando se comprenda por educación ao proceso de comunicación a través do cal os seres humanos intercambian coñecementos en e sobre os múltiples ámbitos da realidade, para comprender e transformar as súas relacións e contornos de existencia. Nesta liña, a referencia ao educativo non se reduce ao espazo académico nin á formación sistematizada, abríndose a outras dimensións onde os actos de ensino e aprendizaxe constitúen parte da existencia cotiá, presentándose a familia, as diversas institucións sociais e o conxunto das situacións vitais como espazos formativos, nos cales cómpre estimar a potencia participativa das persoas.

A pretendida redución do educativo ao espazo do escolar ou do académico ten levado a ignorar a importancia doutros contextos educativos, por exemplo, a familia, un contorno dotado dunha relevancia fundamental para a potenciación e práctica da capacidade participativa, en canto xoga un rol transcendental na construción de suxeitos comprometidos e responsables coas

circunstanciais vitais do seu contorno e dos problemas locais e globais; o interese por determinadas cuestións, a posición de facer valer os dereitos individuais, a noción de dignidade persoal, a visión de responsabilidade social, a perspectiva de igualdade, entre outros, son aspectos que se interiorizan no ámbito familiar. Unha aprendizaxe ou proceso de concienciación que, na meirande parte dos casos, leva á acción participativa ou ao feito concreto de facerse responsables perante os problemas e as solucións que debeñen da convivencia social.

Na perspectiva descrita, non hai dúbida de que existe unha relación de interdependencia entre o nivel de formación, a concienciación das persoas e a súa acción participativa. En todo caso, cabe tamén observar que máis alá da familia, atópanse outras instancias sociais que son importantes para a potenciación das condutas participativas, por exemplo, a escola ten un rol destacado neste proceso, en canto a información que presenta, os procesos que promociona e as situacións en que sitúa ao estudiantado poden potenciar ou reducir a capacidade participativa. Tendo en conta esta situación é destacable que, no presente, a escola e os responsables das políticas educativas se preocupen pola "Educación para a Cidadanía e os Dereitos Humanos", que se ben non é a panacea para a potenciación e posta en marcha da capacidade participativa do estudiantado, implica un paso máis neste proceso, en canto se pretende a formación das persoas para que sexan capaces de asumir as súas responsabilidades sociais ou, sen moitas pretensións, que simplemente sexan conscientes dos problemas e das circunstancias do seu contorno.

Neste sentido pedagóxico e global, a formación en e para a participación debe ter lugar na familia, na escola, na comunidade e nas múltiples institucións e procesos inherentes á vida cotiá, de modo que os suxeitos coñezan e desenvolvan as súas capacidades prácticas e discursivas para o manexo de ideas, coñecementos, medios, das canles, mecanismos, espazos e tempos dispoñibles para a acción participativa. Un coñecemento que debe levar á práctica da participación como: 1) unha acción de exercicio de cidadanía; 2) un acto de responsabilidade social; 3) un proceso de construción da comunidade. Nestes aspectos radica a importancia da participación como un proceso pedagóxico, de reflexión e práctica, que estimula a capacidade participativa das persoas e a súa acción social.

A participación como praxe da vida cotiá

A proposta ética e pedagóxica da participación debe cristalizar na acción práctica e concreta da vida cotiá. Polo tanto, debe situarse os procesos participativos nas circunstancias e nos procederes da vida diaria, nos seus múltiples ámbitos formais (institucionais) e informais (Habermas, 1999). A participación, situada no nivel do deber ser e do discurso constitúe unha parte do proceso, que a penas é real na práctica. Nas múltiples tramas da vida cotiá é onde se concreta a responsabilidade social, como acción de ser e facerse cos outros, definindo o horizonte persoal como parte dun destino común e solidario (García, 2004).

Na vida cotiá, "a participación non é tan só colaborar, nin opinar sobre unha determinada actuación. Non é darse por entendido, ou sentirse informado, do que fan os representantes. Participar supón un plus de vontade, de intervención, un sentimento de pertenza a un colectivo, a un grupo, a unha cidade, a un país... un mínimo esbozo dun proxecto propio, dunha finalidade propia. A participación ten que ir encamiñada a unha finalidade, non é en si mesma unha finalidade, tan só un medio para conseguila" (Pindado, 2000: 21). Entendida deste modo, a participación implica o exercicio dunha capacidade para o logro de determinados obxectivos, sobre todo nos ámbitos que concirnen ás cuestións sociais, culturais, políticas e económicas, aspectos que no fundamental definen o benestar ou malestar das persoas e das sociedades.

Pese a ser a existencia diaria un escenario privilexiado dos procesos participativos, isto non supón o activismo cego, nin a instrumentalización desta capacidade; pola contra, a práctica da participación, imperativamente, debe conectar cunha visión ética das relacións sociais e da realidade en xeral; de aí a imposibilidade de separar o lado práctico da participación do seu fundamento ético, aspecto último que tamén debe impregnar a acción pedagóxica para o estímulo e potenciación das actitudes participativas. Nesta óptica argumentativa, no presente, é criticable a transformación do proceso participativo en obxectivo e finalidade, unha visión que supón contemplar este proceso como unha acción instrumental, unha actividade que outorga importancia ao número e non así á calidade, á conciencia nin ao compromiso social e ético das persoas. Un enfoque que baleira de contido o acto participativo, para transformalo nun trámite burocrático.

Unha cidadanía responsable, que exerce a súa capacidade e o seu dereito de participar (Habermas, 1994), constrúese na dialéctica e no compromiso entre o contido ético e a acción concreta, pois permiten abordar as circunstancias e os problemas locais e globais como unha cuestión persoal. Unha participación con estas características outorga unha identidade persoal, unha conciencia de pertenza e un sentido á presenza dos suxeitos no mundo como actores e construtores da realidade social e comunal. En consecuencia, o desafío da participación céntrase en devolver o protagonismo ás persoas, un obxectivo que se fai real e concreto en grupo, no barrio e na comunidade local.

É nos contextos locais onde as persoas deixan de ser individuos anónimos para transformarse en cidadás (Limón, 2002). Enmarcar a acción participativa no local, esixe un retorno ao suxeito e con este a comunidade, como un espazo onde as persoas e os seus problemas poidan ser valorados dun modo singular, nun contorno de vida onde a participación é real, en canto se centra na solución dos problemas de cada día, basicamente relacionados coa xestión do contorno e coas relacións humanas.

Coincidimos con Linón (2002: 69) que "é o momento de argumentar a favor de comunidades máis pequenas, máis humanas e saudables, onde a comunicación e os conflitos son máis próximos e a escala máis reducida, onde a construción de alternativas parece máis posible para os que son suxeitos da realidade. Sen que teñan que mediar tantas estruturas de pseudorepresentación e participación, onde as decisións poidan ser tomadas polas persoas que protagonizan a cotidianidade, sen que isto signifique volver a comunidades prehistóricas, ou mergullamos na procura de voltas atrás, senón de construír a partir da realidade.

Nesta visión da comunidade local como escenario para a práctica participativa poden ter lugar modelos de convivencia máis adecuados á solución real de problemas próximos, locais e tamén globais; en canto as respostas aos desafíos humanos sempre resultan da conxunción de vontades e compromisos persoais, este é o desafío: facer da participación un principio ético vital e unha práctica ancorada na resolución de problemas locais, sen perder de vista a acción global nas múltiples dimensións da existencia humana.

Bibliografía

- Acsur (1997): *Educación, desarrollo y participación democrática*. Madrid, Asociación para la cooperación con el sur (ACSUR).
- Bouzada, X. (2004): *Cultura e participación*. Santiago de Compostela, Consello de Cultura Galega.
- Correa, E. e Correa, A. (1987): *Escuela y participación comunitaria*. Buenos Aires, Humanitas.
- Ganuza, E. e Álvarez, C. (2003) (coords.): *Democracia y presupuestos participativos*. Barcelona, Icaria.
- García, J. (2004): *Políticas y programas de participación social*. Madrid, Editorial Síntesis.
- Habermas, J. (1994): "Tres modelos de democracia. Sobre el concepto de una política deliberativa". En *Eutopías*, vol. 43. Centro de Semiótica y Teoría del espectáculo de la Universitat de Valencia & Asociación Vasca de Semiótica.
- Habermas, J. (1999): *La inclusión del otro. Estudios de teoría política*. Barcelona, Paidós.
- Heras Hernández, F. (2002): *Entre Tantos. Guía práctica para dinamizar procesos participativos sobre problemas ambientales y sostenibilidad*. Valladolid, GEA.
- Limón Domínguez, D. (2002): *Ecociudadanía. Participar para construir una sociedad sustentable*. Sevilla, Editorial IP.
- Pindado, F. (2000): *La participación ciudadana en la vida de las ciudades*. Barcelona, Ediciones del Serbal.
- Ventosa, V. (2003): *Educación Para la participación en la escuela*. Madrid, Editorial CCS.

Stéphane Lutier
Grúas - 2005
Fotografía en cor - 100 x 70 cm.

A Habana Múltiple

Antón Riveiro Coello
Escritor

Como calquera viaxeiro sedentario, de primeiras, coñecín a cidade nos libros, entregueime a un infarto de paisaxes que me poboaron a imaxinación de recordos emprastados cos que fun inventando unha cidade múltiple, porque A Habana é unha recompilación infinda de cidades que se lle ofrecen ao viaxeiro atento. Así, na miña cabeza naceu a cidade barroca de Carpentier, a popular de Guillén, a lírica de Lezama, a mestiza de Cirilo Villaverde, a independente de Martí, a escrava e cimarrona de Novás ou Barnet, mesmo a mafiosa de Cabrera Infante. Despois viñeron as cidades do cine de Tomás Gutiérrez, as da música de Benny Moré, Irakere ou Silvio, e, pouco a pouco, conformei unha cidade proteica, camaleónica. Foron tantas as fotografías, as reportaxes e as películas vistas, tantas as páxinas lidas, tanta a xeografía apalpada, tanta a música escoitada, tanta a historia aprendida, que, cando o avión aterrou no aeroporto internacional José Martí, eu estaba certo de que axiña ía estar diante dunha cidade presentida, algo semellante ao que lle acontecera a Cunqueiro na súa viaxe a esa Bretaña que el inventara nas Crónicas do Sochantre e que a penas distaba da real.

Sabía, como así foi, da labazada húmida do primeiro momento, do acougo tedioso e burocrático da aduana, da conveniencia de tratar o prezo do taxi, e mesmo cando cheguei á Habana, toda a policromía esvaecida do Malecón figuraba nos bocexos auténticos dos meus agoiros, mais ao me apear do taxi, unha nova cidade, coa que non contara, abriume as aletas do nariz. Era A Habana sensorial e olfactiva, co seu húmido cheiro a limón, a comida, a lixo e ao petróleo queimado deses antigos coches norteamericanos, amañados con componendas polacas, checas ou húngaras, un cheiro oleaxinoso que inflamaba o aire cun peso de posguerra que medraba no deterioro ostensible dos edificios.

Cheguei á cidade apegado a unha paixón, dominado por esa prevención de compromiso que se adoita enredar nas consciencias proletarias, e o meu encontro con Cuba parapetábase non só na literatura e no cine senón tamén na Historia aprendida e nunha sobreinformación que, en certa medida, condicionaba as posibilidades dunha descuberta pero que me deixaba diluír nesta, a cidade máis vella do Novo Mundo, que lle debe o nome a Habaguanex, xefe dos aborixes cos que se atoparon os colonizadores, unha cidade que se desenvolveu ao arimo do seu peirao natural no que atracaban galeóns rebentados de ouro, prata, escravos, azucre e tabaco. E saber todo isto axudoume, en efecto, a soñar esa Habana Vella na que o pálpito colonial paseaba, como nunha carruaxe, por esta antiga cidade de San Cristóbal, e souben pechar os ollos para me ver camiñando polo Empedrado, a primeira rúa habanera con pelouros pelados pola que se debuzaba a auga da chuva; crucei O'Reilly e Amargura, aburado polo rastro misterioso dun Vía Crucis que mantén o paso na cruz verde dunha esquina; soñei Mercaderes, grávida de comerciantes e quincalleiros; sospeitei en Aguacate, antiga horta do convento de Belén, a fermosura exótica desa árbore centenaria; albisquei en Lamparilla a luz deficiente da lámpada dese veciño devoto das Ánimas; imaxinei en Muralla a porta que comunicaba a cidade co campo e a previña dos ataques piratas, mesmo acouguei a sede coa auga fría de La Tinaja en Obispo. Cunha aristocrática solvencia, varrín o silencio dos soportais, das rellas, deses vizosos patios entrañados nos palacios; fixen a instrución coa tropa na Praza de Armas, á vista do Capitán Xeral; deixei-me envolver nun trasfego de cabalgaduras e carruaxes diante do palacio do Segundo Cabo e do Conde Santovenia, e saudei a elegantes mulleres vestidas con roupa churriguesca, entrando en salóns marmóreos, con arañas que penduraban de teitos artesoados, e amei a unha delas na solporecida da Fortaleza, ao abeiro deses canóns e deses mozos uniformados que gardaban a entrada na baía. Lavei o meu agnosticismo na austeridade barroca desta catedral xesuítica, coa escolta de dúas torres e a súa fachada toscana, e non cansei de celebrar a Historia polas rúas decanas dunha cidade que, por veces, semellaba vivir ancorada no pasado.

Mais saber desta Habana barroca, colonial, con recendos africanos e unha arquitectura allea ao clima, arrebatarase no feitizo das súas prazas históricas, non significa apalpar a máis marabillosa das Habanas, porque a mellor das Habanas está na descuberta individual. Hai unha cidade exclusiva para cada viaxeiro. E o consello máis asinado cecais sexa o de andar a cidade ás cegas, como sometido ao azar, deixarse perder polas súas rúas, por esoutra Habana que empobrece nunha agonía de luces e cores, ver a esa muller que tira auga pola fiestra, ese portal no que nada un frémito a mexo e humidade, ese camiión que cisca o lixo, esa canción perdida de Ignacio Piñeiro que afoga nunha radio mal sintonizada, ese can tiñoso á procura de polpizada, esa conversa con ese cubano volátil, intelixente, que cunha morea de preguntas raposeiras mira de lle tirar ao viaxeiro o cerne da súa ideoloxía e lle ofrece lagosta nun paladar, ese neno espelido que inventa xogos occidentais na rúa, esa utopía transeúnte que vive nos ollos revolucionarios dese vello, adormecido ao pé da casa, esmagado pola preguiza dos trópicos e por un sopor dominical que fai que A Habana, a pesar de toda esta aparente ruína, sexa unha festa e renaza a cada instante na risa esperta dunha moza que prostitúe toda a súa mocidade non só para axudar na mantenza da familia senón tamén para mercar lencería.

Percorrer A Habana é moito máis que trepar á torre do convento de San Francisco, visitar o hotel de Ambos Mundos no que Hemingway escribiu algunha das súas obras, asistir á cerimonia do estoupido do canón da Fortaleza, visitar a Comandancia do Che, tomar unha cervexa na Acera del Louvre coma un intelectual independentista, visitar ese museo necrófilo ao aire libre que é o cemiterio de Colón, mercar tabaco e ron no mercado negro, darlle toda a nosa roupa, coma desfacéndonos da nosa pel capitalista, á camareira do hotel, volvendo a casa sen máis indumentaria que unha camisa de cinco dólares, na que o rostro de Che Guevara concentra toda a iconografía da illa e nos fai sentir un chisco cubanos.

Percorrer A Habana é moito máis que todo iso, é, sobre todo, un paseo pola nosa conciencia, unha cobiza de paisaxes e de xentes que, malia os períodos especiais, non renuncian á vida e expoñen a súa escaseza abandonada diante de turistas pitoños que non ven nada, que se conforman con tirar un par de fotos nesa cor turquesa dun mar que semella de mentira, a carón dunha jinetera que lle dá mil voltas e asume a súa sexualidade cunha resignación revolucionaria, fotos no Malecón na procura desa cor numerosa que muda toda a fachada nun inmenso calidoscopio de cores imposibles.

Nesta fermosa desolación, amais da colonial e da revolucionaria, nacen outras cidades, como a republicana, a máis ficticia e fílmica das Habanas, unha cidade orxiástica inventada por norteamericanos, empoleirada nos edificios altos do Vedado, nos que fica esoutra cidade dos anos trinta e corenta, capital do xogo, bordel de América, con gánsters frecuentando o Hotel Nacional ou o Capri para amañaren as súas escuras operacións mentres escoitaban a música dun Sinatra mozo, unha cidade na que Fulgencio Batista depositou toda a súa adoración estadounidense nese plaxio arquitectónico do Capitolio de Washington, unha Habana agora identificada co exilio e con ese Miami espreitante, mitificado de dólares e unha intestina infidelidade.

Hai tamén unha Habana tocada por un sopor de ron, hemingwayana, como convalecente dunha terrible borracheira, unha Habana que humedece todos os t(r)ópicos nun daiquiri do Floridita ou nun mojito de La Bodeguita del Medio, ese restaurante estandarizado onde os turistas, máis que os viaxeiros, rabuñan a súa pegada no folio infindo da parede, horas antes de acudiren, atordados de alcol e dunha libido ceiba, a ese espectáculo de plumas, baile e música que se monta en Tropicana.

Hai tamén unha Habana sincrética, e cada rostro arrastra un símbolo santeiro, e é doado ver nesa negra que serpea en San Lázaro a Yemaya, deusa creadora, ou ventar a pantasma de Chango nese cubano gallardo que lle fai as beiras a unha femínea mulata universitaria chamada Ochún. Toda a cidade é un continuo espectáculo de enigmas que ten de resolver o viaxeiro atento.

Pero a min A Habana que máis me sorprendeu foi A Habana falangueira, fidelísima, hospitalaria, directa, comunista, viva, A Habana cotiá, a que partillou comigo a miseria da súa libreta de racionamento, a que simultanea a indolencia cunha alegría feroz, a mesma Habana soñadora que adoitaba imprimirse nos ollos cansos do meu avó, A Habana que vivía no sorriso sepia da súa fotografía apegada no carné do Centro Gallego, A Habana literaria, de Nicolás Guillén, a cidade proletaria, ese lagarto verde con ollos de pedra e auga que aínda xostrega o seu rabo revolucionario, A Habana fumadora, a que viaxa en bicicleta, en guaga ou sidecar, a que lambe, gozosa, os xelados de Copelia, a musical, a soneira, a popular, a de guajiros a bailaren guaracha, changui, sususucu ou danzón, A Habana múltiple que, malia as súas eivas contraditorias, ispe a nosa superflua opulencia europea e nos lembra esa máxima infalible de que non é máis feliz quen máis ten senón quen menos precisa, unha cidade que mesmo atopa na lepra escunchada dos edificios toda esa beleza ferida e melancólica que nos contaxia e nos ofrece a sospeita inmorredoiroa de que toda a súa altura revolucionaria está blindada na galbana sabia dun sorriso de azucre e ron.

Participación cidadá para o urbanismo do século XXI

Luís Fco. Herrero

Arquitecto

No Informe Mundial sobre Cultura que, baixo as siglas da UNESCO se deu a coñecer en novembro de 1999, definíase cultura como "un continuum, froito da fusión ou da diferenciación de culturas particulares ou dalgún dos seus elementos en épocas distintas".

A Declaración Universal dos Dereitos Humanos, aprobada pola Asemblea Xeral das Nacións Unidas o 10 de decembro de 1948, establece, no artigo 27.1, o dereito da persoa a "tomar parte libremente na vida cultural da comunidade".

É na cidade onde, co paso do tempo, se producen con maior intensidade as fusións ou diferenciacións de todas as culturas particulares que, por unha ou outra razón, conviven baixo o seu amparo e constrúen o edificio cultural dun tempo determinado. É na cidade onde se producen os conflitos e onde deben resolverse mediante o 'continuum' que supón a cultura, polo que "a vida cultural da comunidade" estará directamente relacionada coa forma da súa cidade.

O dereito recollido no citado artigo 27.1 da Declaración de 1948, debe pois entenderse como o dereito dos cidadáns a participar na creación urbana, na definición do modelo urbanístico de cidade en que viven. No Cumio da Terra de 1992 en Río de Xaneiro, España, xunto con case douscentos países, subscribiu a chamada Axenda 21, un plano de acción cara á sostibilidade. En 1994 na Conferencia Europea de Cidades e Vilas Sostibles, apróbase a Carta de Aalborg, documento fundacional da Axenda 21 Local, da que son asinantes moitos municipios españois. En xuño de 2004, a Conferencia Aalborg+10, aprobou o documento "Construíndo o Futuro", con 21 obxectivos que constitúen un marco de actuación para os municipios asinantes da Carta. Algúns destes obxectivos, relacionados co tema que nos atinxe, son: impulsar a democracia participativa nos procesos de toma de decisións locais; garantir que a sostibilidade sexa un

eixe vertebrador das decisións urbanas e a asignación de recursos; rexenerar as áreas degradadas e evitar desenvolvementos urbanos desestruturados; conservar, renovar e poñer en valor o patrimonio cultural urbano.

O tema da participación empeza a preocupar aos arquitectos e debería preocupar máis nas esferas propias da política: como achegar as decisións de técnicos e políticos respecto á cidade ás expectativas dos cidadáns e non só ás do capital? Máis concretamente, se estes desexos e necesidades dependen do momento en que se encontra ese 'continuum' que é a cultura e se, como vimos, a forma da cidade está directamente vinculada con "a vida cultural da comunidade", como achegar as decisións relativas á cidade á cultura que nela se coce "froito da fusión ou a diferenciación de culturas particulares ou dalgún dos seus elementos en épocas distintas"?

Nos albores da democracia en España, perdeu unha gran oportunidade para afianzar o 'empoderamento' das organizacións cidadás máis activas á hora de facer oír a súa voz nas decisións relativas á forma da cidade. En efecto, o puxante movemento veciñal que xurdiu nas principais cidades ao final dos case corenta anos de ditadura, foi descabezado tras a vitoria da esquerda nas eleccións municipais de 1979 e os seus dirixentes pasaron a engrosar as filas do funcionariado municipal, afastándose dos problemas dos sectores máis débiles da sociedade e achegándose aos intereses dos grupos organizados arredor dos lobbies inmobiliarios. Desde ese momento, o urbanismo foi aproximándose aos designios do mercado, un modelo urbanístico desbaratador, insolidario e acrítico, apartándose de calquera outra consideración. E todo iso, ante o crecente desinterese do censo electoral, satisfeito tras colmar as súas ansias de participación co voto aos representantes que, supostamente, velarán polos seus intereses.

Primeiro premio do concurso de arquitectura Transite 2006 - www.transite.es

Mais recentemente, esta deriva puramente mercantilista do urbanismo, volveu convencer a algúns cidadáns de que os representantes elixidos non velan por igual polos intereses de todos. Esta deriva volveu revitalizar os movementos veciñais e as asociacións de afectados que hoxe, nos albores do século XXI, se propoñen rescatar as decisións urbanísticas dos designios exclusivos do mercado e introducir entre os condicionantes previos a ditas decisións, as opinións de todos aqueles que queiran participar en "a vida cultural da comunidade".

A clase política vai interiorizando, pouco a pouco, a necesidade da participación para obter a lexitimación da súa xestión por parte do cidadán e, aínda que hoxe en día, a participación cidadá na vida municipal é aínda moi escasa, empeza a tomar forma a necesidade de reformular os mecanismos de participación cidadá que, en moitas ocasións, se limitan a ser simples instrumentos de información e comunicación sen capacidade real de incidencia sobre a decisión final.

Mais cambiar esta inercia para que a mellora dos barrios, a súa edificación e medio ambiente urbano, poida contar coa participación do veciñanza esixe por parte dos poderes locais uns requisitos básicos que inclúen, unha transparencia informativa sobre as decisións municipais, un esforzo de formación dos cidadáns sobre os temas básicos que lles atinxen, e ecuanimidade á hora de recoller as contribucións de todos os grupos sociais. Sen estes requisitos, a toma de decisións seguirá estando exclusivamente nas mans dos señores do solo.

Mais este novo achegamento entre políticos e cidadáns está sometido a numerosas dúbidas e as cautelas fronte á cuestión son aínda demasiadas.

Referencias bibliográficas

¹ Este artigo é unha revisión da introdución ao libro que, co mesmo nome, editou ICARO do Colexio Territorial de Arquitectos de Valencia en 2005. No libro recóllense os relatorios do ciclo de conferencias Urbanismo e Participación Cidadá, desenvolvido ao longo do ano 2003, co apoio das vicerreitorías de cultura da Universidade Politécnica de Valencia e da Universitat de València.

² Consúltase ao respecto: Del Caz, Gigosos, Saravia, "Los derechos humanos y la ciudad", ed. Talasa. Madrid, 2002

³ 'Empoderamento', é unha tradución directa do inglés 'empowerment'. O substantivo empoderamento recóllese no Diccionario de uso del español actual CLAVE, co seguinte significado: 'adquisición de poder, emancipación o autonomía por parte de un grupo desfavorecido'. Segundo os contextos empréganse diferentes termos e expresións para traducir a voz inglesa: habilitar, facultar, mellorar as condicións, capacitar, delegar, permitir a participación, adquirir poder ou acceder a el, emancipar, conceder dereitos, potenciar, etc. E os substantivos ou locucións creación de condicións para a participación social, habilitación, emancipación, mellora, realización do potencial, toma ou obtención de poder etc.

⁴ Remito ao lector a dous artigos:

'Las claves para la participación ciudadana en los procesos urbanísticos' firmado por Sergi Valera i Pertegás en Ciudades Históricas ante el siglo XXI, editado por ICARO do Colexio Territorial de Arquitectos de Valencia en 2004.

'¿Participar o ser participado?' asinado por Rosario del Caz e Manuel Saravia en Participación ciudadana para urbanismo del siglo XXI, editado por ICARO do Colexio Territorial de Arquitectos de Valencia en 2005.

Comunidades escolares, participativas?

Carmen Morán

Universidade de Santiago de Compostela

Participar?

Participar, tomar parte, codecidir, son palabras máxicas equivalentes a dereitos da cidadanía, a instrumentos de evolución social, a conquistas sociais fraguadas a lume lento, a reconstituínte da democracia, a responsabilidade civil. Participar reclama de nós estar presente e tomar parte como suxeito responsable e protagonista. Expresar opinións, sentímonos concernidos, tomar decisións sobre aspectos que afectan ás nosas vidas, sobre os rumbos a seguir para acadar os obxectivos que desexamos e compartimos con outros no seo das comunidades. É un proceso dinámico no que é preciso actualizar un conxunto importante de aprendizaxes -conceptos, habilidades, estratexias, actitudes-; dispoñer das estruturas, canles e mecanismos que a fagan posible; e, inevitablemente, estar en disposición de facelo: querer participar. Querer, saber e poder (López-Cabanas e Chacón 1997) actuando conxuntamente, subliñando a idea de que "*a mobilización e participación efectiva e eficaz da iniciativa social require que se dean simultaneamente*". Participación, en suma, como un proceso gradual ascendente de progresiva implicación nos diferentes ámbitos de vida (Galcerán, 2005) encamiñado a acadar cotas cada vez máis elevadas de autonomía.

Palabras maiores que, non obstante, no acontecer cotiá da vida das persoas expresan máis desexos que realidades, máis vontade que feitos, máis gato que lebre, máis cerimonia que contido. A crise participativa é notoria; na práctica esténdese o escepticismo e, como moi ben expresa Gutiérrez (2005), a realidade dos datos amosa que ou ben a poboación é apática, ou ben as ofertas para participar non son suficientemente suxestivas. Ambas razóns son posibles: en relación á apatía, lembremos que a participación non deixa de ser un *mecanismo político de distribución de poder, responsabilidade e toma de decisións*, o que presupón condicións, contrapartidas, valores e obxectivos xeradores de tensión, facilmente inhibidores do proceso participativo. En canto á oferta, asistimos a unha profusión da denominada *participación institucionalizada*, que obedece á esencia da democracia representativa formal, e se define por un alto nivel de formalismo, cun carácter simbólico e unha función lexitimadora que abre espazos para a participación en ámbitos triviais, pero non nos máis relevantes. Gutiérrez (op. cit.) cualifícaa, entre outras, coas características que seguen, das que non cabe deducir un proxecto apetecible ao que incorporarse:

- Susténtase nunha sólida base ideolóxico/teórica que enfatiza as bondades da entrada do cidadán en política e nas organizacións onde esta se desenvolve, pero na práctica presenta numerosas dificultades de aplicación.

- Limita a participación nos seus procedementos e contidos ao marco institucional. Os procedementos son burocráticos e formais, e os contidos diríxense a garantir a estabilidade e lexitimidade das institucións.
- Sévese de fórmulas de delegación de poder como mecanismo máis frecuente de funcionamento.
- Resulta compatible con mecanismos pouco democráticos -negociacións en ámbitos privados, exclusión de grupos, toma de decisións previas ao debate...- e é capaz de adaptarse a calquera das necesidades da institución.
- Recoñece o poder e os dereitos formais dos usuarios pero favorece á plantilla da institución que conta con instrumentos e recoñecemento social.
- Politicamente diríxese á adaptación e á colaboración entre as partes. Recondúce as propostas máis radicais cara a procedementos máis moderados e favorece aos grupos con maior capacidade de resposta e máis familiarizados co funcionamento e as formas institucionais.

Participar en educación? Si.

O desenvolvemento dun proceso educativo de calidade só é posible coa concorrencia colaboradora dos axentes sociais nel implicados, fundamentalmente familia, profesorado e alumnado, pero tamén aqueles outros axentes que lle dan significado ao termo "educativo" superando o constrinximento "escolar": administración, movementos sociais, organizacións... A necesidade de sumar esforzos e compartir proxectos no ámbito da educación, é dicir, participar, aválase nun longo argumentario profusamente desenvolvido polos expertos e estudiosos desta temática no ámbito das Ciencias Sociais e da Educación¹; entre as variadas razóns reiteradas destacan, ao noso entender, tres aspectos primordiais:

- a) En primeiro lugar, o respecto *ás características básicas do proceso evolutivo* das nenas e nenos. O desenvolvemento intelectual, emotivo e físico das persoas é resultado do cruzamento de influencias ás que se somete nos distintos ambientes en que actúa. Non é froito exclusivo das forzas da familia, da escola, da rúa, ... senón da relación entre os procesos que teñen lugar nestes e outros contextos conxuntamente; de aí que a actuación coordinada potenciará procesos de maior calidade, evitando disociacións e contradicións promotoras de distorsións actitudinais e intelectuais.

Peter Schneider
Borneiro II
Papel baritado virado

b) En segundo lugar, pola necesidade de promover *escolas democráticas, nunha sociedade democrática*. Institucións educativas que poñan en primeiro termo os valores e virtudes sociais que se consideran básicos para conseguir unha convivencia respectuosa e democrática: liberdade individual, respecto mutuo, solidariedade, colaboración organizada, xustiza, responsabilidade, creatividade, tolerancia... Non é posible educar en valores democráticos, se estes non están presentes e se exercitan na vida cotiá dos centros.

c) En terceiro lugar, pola promoción de estratexias que permitan *avanzar cara a escolas da comunidade*, ou escolas realmente inseridas no seu contorno e con respostas educativas axustadas. Potenciar a participación de todos na institución escolar é contribuír a superar a obsoleta e incomprensible escola dos profesores e alumnos, para situarnos na perspectiva da escola da comunidade. Unha escola renovada nos seus métodos e nos seus fins que se asenta no espazo, nas culturas, nas expectativas, nas potencialidades e necesidades da comunidade que acode a ela, e se abre ao territorio como un máis dos equipamentos culturais -moi especial; único en moitas ocasións-.

Subliña a importancia do proceso participativo en educación o feito de ser, no conxunto dos servizos públicos de benestar, o que ten máis declaradamente expresada esta vontade, sinalada explicitamente no artigo 27 da Constitución Española, apartados 5 e 7.

"Os poderes públicos garanten o dereito de todos á educación, mediante unha programación xeral da ensinanza coa participación efectiva de todos os sectores afectados e a creación de centos docentes." (apartado 5)

"Os profesores, os pais e, no seu caso, os alumnos intervirán no control e xestión de todos os centros sostidos pola Administración con fondos públicos, nos termos que a Lei establece." (apartado 7)

Posteriormente a LODE (L.O. 8/1985 de 3 de xullo do Dereito á Educación) instaura os Consellos Escolares como o estamento superior na toma colexiada de decisións. Supón apoiar o goberno dos centros nun órgano democrático formado por alumnos, pais e profesores, xunto con representantes municipais e do persoal administrativo. É unha clara mostra da progresiva importancia que se quere atribuír á participación educativa, cunha maior presenza formal, inda que na realidade quede diluída sen poder apreciar o seu verdadeiro significado. Alerta a este respecto Fernández Enguita (1992: 159) da volatilidade da proposta, cando opina que a *"participación é un deses termos manidos, tan frecuentes no discurso sobre a educación, que a forza de designalo todo terminan por non significar nada [...] a participación acabou por converterse en algo que todo o mundo invoca, porque ninguén pode declararse contrario, pero que para cadaquén recobre un contido distinto."*

Stéphane Lulier
Felinos Felices 1 - 1998
Gelatinobromuro de prata - 40 x 30 cm.

Participar en educación, si. Pero...

A pesares das reflexións e xustificación sobre a importancia deste proceso, ningún ámbito como o educativo para exemplificar o concepto de *participación institucionalizada*, e polo tanto, de desvirtuación do mesmo. En tanto que se considera fundamental a aprendizaxe da participación na formación da cidadanía, a realidade conclúe na aproximación aos seus aspectos máis formais e cerimoniais. Un proceso participativo viciado en orixe como o que estamos a describir, xenera algunhas dúbidas. Entre elas as que seguen:

- É unha *comunidade a educativa*? Familias, alumnos e profesores conforman unha *comunidade*?

Francamente cremos que non. Compartir asuntos (educar/educarse) non significa compartir intereses; antes ben, é frecuente a colisión e conflito, satisfacéndose as demandas de uns a costa dos intereses dos outros. Porque na institución escolar coexisten culturas diversas, como sinala Viñao (1997), no marco dunha relación de poder moi asimétrica: a administrativa dos técnicos e políticos tantas veces representada nos equipos directivos, formalista e cunha visión mecanicista da lexislación; a académico-profesional do profesorado, individualista, á defensiva e de illamento profesional para asegurarse o control sobre a tarefa; a das nais e pais, as familias, desbordadas polos cambios na educación, superados pola presión dos horarios, delegando funcións que lles competen; e as do alumnado, a contracorrente, resignado á educación, desinteresado dun proceso no que teoricamente é o centro.

• Participación ou *paripé*?

A marcada asimetría de poder, ou máis acertadamente o monopolio no seu exercicio por parte do profesorado, sitúan o alumnado e as familias como convidados de pedra nun proceso pseudoparticipativo. Marchesi (2000: 127) resume esta cuestión en poucas palabras: "*Si hablan, se les hace poco caso. Si callan, se les olvida*". Lembremos que a representación dos grupos no Consello Escolar non é paritaria; o profesorado ten a maioría dos membros, engadíndose ademais Director/a e Xefe/a de Estudos. A diferente natureza, status e representación dos colectivos, a asimetría de poder e a diversidade de intereses, impedirán que esta estrutura participativa poida ir máis alá do formalismo pseudodemocrático. As decisións que adopta "*reflicten sempre a posición do profesorado*" (Marchesi, op.cit.: 131). Ou, noutras palabras, refrenda as decisións do Claustro, órgano que realmente decide a vida do centro. Consellos Escolares como pretexto para xustificar decisións xa adoptadas.

• Eficacia ou *formalismo burocrático*?

Igual que no teatro a función debe continuar, inda que tralo escenario estea acontecendo un cataclismo, na representación do proceso participativo que se desenvolve nos centros escolares a función continúa, inda que falte parte do elenco: "*cando non hai suficientes representantes de alumnos ou dos pais nos Consellos Escolares, cando as xuntas de delegados non se convocan, cando non hai titorías, nin delegados,... nada disto enturba a marcha do centro*" (Gutiérrez 2005: 63). A participación dos diferentes colectivos na educación concíbese desde os claustros máis como un imperativo legal que como unha necesidade; de aí que non se poñan en marcha os mecanismos e estratexias que alenten este proceso, antes ben cóbrease dun formalismo rutineiro que permite cumprir o legalmente establecido, ocultando a distancia entre obxectivos e realidade.

Estes, e outros, desaxustes van consolidando unhas actitudes, hábitos e rutinas nos tres principais colectivos implicados, que actúan como reforzadores negativos dun proceso viciado.

Participar en educación. Si, pero como?

Fundamentalmente, lembrando o prezado valor e verdadeiro significado da participación nas institucións públicas en xeral, e no ámbito educativo en particular. É unha conquista, un dereito ao que en modo algún se pode renunciar, constituíndo unha tendencia sen retorno, inda que estea rodeada de dificultades. Pero non só por entender a participación como un modo irrenunciable de facer e organizar a vida colectiva, "*senón tamén unha maneira de facela desexable e óptima porque supón ter en conta os intereses e as necesidades de todos e, por conseguinte, leva implícitos os valores da xustiza, a solidariedade e a autonomía dos suxeitos*" (Galcerán 2005: 21).

Nesta perspectiva de mellora, situándonos no *ámbito institucional*, Gutiérrez (2005: 184) achega algunhas interesantes propostas:

- Afondar no control democrático, de maneira que o formal comece a actuar como garantía e non como cerimonia. Atender ás cuestións de fondo buscando a entrada dos grupos máis illados, mellorando a información das partes, o debate público das decisións transcendentais...
- Buscar un sentido pragmático á participación reducindo o seu carácter simbólico e traballando con criterios de eficacia e utilidade.
- Conxugar formas institucionais da participación con outras non institucionais: creando ou sumándose os centros a estruturas de participación á marxe da maraña burocrática.
- Aceptar a diversidade dos colectivos de pais, alumnos... como unha característica intrínseca aos grupos e adoptar solucións máis apropiadas ás súas necesidades específicas.

Na perspectiva da *ensinanza e aprendizaxe* da participación, potenciar as condicións e dinamismos que favorecen a adquisición e interiorización das competencias precisas (Galcerán, 2005: 21):

- Promover un clima de relacións interpersoais afectivo e cálido. Tradúcese no establecemento de espazos e tempos para vivir e compartir experiencias; na posibilidade de expresar e recibir recoñecemento e afecto...
- Creación do sentimento de pertenza a unha colectividade, mantendo o equilibrio axeitado entre o particular e o colectivo: actos para compartir, distribución de responsabilidades, canles de colaboración e axuda...
- Clima moral xusto e democrático: vivencia de actitudes e relacións baseadas na tolerancia, respecto e comunicación. Posibilitar estruturas que permitan realmente incidir na toma de decisións.
- Favorecer no alumnado experiencias de participación guiada como paso previo para acadar o comportamento participativo autónomo.

O da participación é un reto. A institución escolar conta con todos os elementos que se precisan para facelo realidade. Comecemos.

Bibliografía

- Fernández Enguita, M. (1992): *Poder y participación en el sistema educativo*. Barcelona: Paidós.
- Galcerán, Mª M. (2005): El aprendizaje de la participación de los niños en colectividades educativas no formales. En *Educación Social. Revista de Intervención Socioeducativa*, 30, 19-29.
- Gutiérrez, M. (2005): *La participación en los Servicios Públicos de Bienestar. Un análisis del poder de los usuarios en el ámbito de la salud, la educación y los servicios sociales*. Madrid: Consejo Económico y Social.
- Marchesi, A. (2000): La opinión de los alumnos y sus padres. En: *Controversias de la educación española*. Madrid: Alianza Editorial, pp.127-161.
- Morán, C. (2003): *Democracia, participación e educación. Nais e pais na comunidade escolar*. En *Revista Galega de Ciencias Sociais*, 1, pp. 111-124.
- Puig, J.P., Martín, X., Escardíbul, S., Novella, A. (2000): *Como fomentar la participación en la escuela. Propuesta de actividades*. Barcelona: Graó.
- Santos, M.A. (coord.) (1997): *El crisol de la participación. Investigación sobre la participación en consejos escolares de centro*. Madrid: Escuela Española.
- Viñao, A. (1997) Tradiciones y cambios de instituciones y culturas escolares. En Fernández Enguita, M.: *Sociología de las instituciones de educación secundaria*. Barcelona: ICE/Universitat de Barcelona.

¹ Poden consultarse ao respecto importantes investigacións e reflexións realizadas, entre outros, por Fernández Enguita, Elejabeitia Tavera, Santos Guerra, Viñao Fraga, Puig Rovira, Gil Villa...

Stéphane Lutier
Muñeca - 2005
Gelatinobromuro de prata - 24 x 24 cm.

O proceso de participación para a definición dos usos e contidos da cidade da cultura de Galicia: notas para unha avaliación intermedia

Marcos Lorenzo

Economista e antropólogo. Consultor de proxectos sociais e culturais

No comezo deste verán de 2006 recibín desde a dirección da revista *interea visual* o ofrecemento de explicar algunha experiencia significativa de intervención cultural baseada na aplicación das técnicas da participación cidadá. Aínda que en Galicia podemos achar algúns exemplos (non demasiados) de participación social no deseño de políticas culturais, sen dúbida é o actual "Proceso de participación para a definición dos usos e contidos da CIDADE DA CULTURA" o proxecto máis ambicioso dos que se teña noticia ata o momento. E non só pola relevancia dos investimentos comprometidos en equipamento cultural para o monte Gaiás, senón pola magnitude en si dun proceso de participación que mobiliza máis de trescentas entidades e expertos. De todos os procesos de participación cultural dos que teñamos coñecemento en España, acaso só o Plano estratéxico da cultura de Barcelona se pode comparar en envergadura á iniciativa que está a desenvolver a Consellaría de Cultura e Deportes. O equipo técnico que conduce o proceso de participación, a empresa CIDADANIA S. Coop. Galega, decidiu contar cos meus servizos en calidade de asesor externo, e é esa posición a que me faculta para escribir o que segue.

Á altura da redacción deste artigo (agosto de 2006), o proceso de participación está apenas superando o seu ecuador, polo cal máis que ofrecer unha exposición de resultados explicaremos as características xerais do proxecto aprobado, xunto cun exercicio preliminar de avaliación intermedia. Haberá que agardar ao peche do proceso de participación, previsto para finais de setembro, e ás conclusións definitivas que del emanaren, para poder sopesar polo miúdo a súa utilidade, o seu aproveitamento e o seu impacto real sobre a futura CIDADE DA CULTURA e sobre o conxunto do tecido cultural galego.

Antecedentes

O proxecto arquitectónico da CIDADE DA CULTURA, como é ben sabido, nace por encarga do Goberno da Xunta de Galicia presidido por Manuel Fraga, nunha iniciativa non exenta de polémica desde a súa simple enunciación. A contía total do investimento, revisado á alza en diversas ocasións, traducíase na maior aposta en infraestrutura cultural das que se executaran en Galicia. Unha aposta deste calibre precisaba dunha planificación

pormenorizada de contidos, debidamente argumentada, dunha sólida análise de viabilidade económica, e da imprescindible interconexión co tecido cultural existente no país. Doutro modo, corriase o risco de que a CIDADE DA CULTURA resultase un forte atranco que acabase por engulir os orzamentos autonómicos destinados á cultura.

Coa chegada, no verán de 2005, do cambio político á fronte da Xunta, a funcionalidade do anterior proxecto da CIDADE DA CULTURA volveuse pór en cuestión. Con varios edificios en avanzado estado de construción, a nova Consellaría de Cultura e Deportes tivo que ponderar as diferentes opcións que se lle abrían: demolición do existente, asunción sen máis do proxecto anterior ou reorientación dos usos e dos contidos en chave de servizo público e de sustentabilidade. En paralelo, a prensa escrita situaba como nunca este tema no epicentro da opinión pública, ao abrir debates entre os lectores e ao convidar persoeiros de todo tipo a expresaren as súas impresións e propostas. Os primeiros pasos dados pola administración autonómica consistiron en solicitar de certas institucións a redacción de informes para acadar asesoramento, nalgúns casos sobre o conxunto da CIDADE DA CULTURA (Museo do Pobo Galego), noutros sobre algún edificio en particular (Arquivo e Biblioteca Nacional de Galicia, ao Consello da Cultura Galega). Ao mesmo tempo, outras administracións afectadas como o Concello de Santiago encargaron o seu propio documento a unha equipa de expertos.

Na primavera de 2006, a Consellaría de Cultura e Deportes lanzou unha convocatoria pública para a condución dun proceso de participación que incorporase dun xeito sistemático todo o universo de axentes sociais directamente implicados no sistema cultural galego (profesionais da cultura, entidades asociativas, expertos), de forma que se complementasen as diversas contribucións previas con novas achegas e se promovesen un debate integrador orientado a procurar consensos no tecido cultural. O obxecto da convocatoria circunscribíase á definición de usos e de contidos para dous dos edificios do complexo cultural, denominados cada un "Escenario Obradoiro" e "Casa Mundo". Obviamente algunhas das propostas que xurdiron do proceso de participación poderían afectar directa ou indirectamente á concepción global da CIDADE DA CULTURA,

www.cidadedacultura.org

mais isto non alteraría a finalidade asignada a cada un dos restantes predios, senón que, en todo caso, podería supor algún retoque nas funcións que lle foran predeterminadas, e sempre en favor dunha maior integración e unicidade da proposta conxunta do monte Gaiás.

A empresa adxudicataria desta intervención presentou un proxecto cuxas claves gustárame debullar a continuación, sobre todo na medida en que para efectuarmos unha avaliación resulta imprescindible coñecermos previamente os obxectivos, a estrutura e a secuencia das accións proxectadas.

O proxecto

As iniciativas de participación social presentan desde sempre unha enorme casuística, precisamente derivada da súa natureza aberta, procesual e intersubxectiva. Fronte a outros modelos de intervención, máis achegados á enxeñaría social ou á toma de decisións unilateral, a participación social debe integrar a maior cantidade de perspectivas en xogo, ao maior abano de suxeitos afectados, e debe permitir que esas persoas e colectivos se apropien do proceso, chegando en casos a "negociar" coas equipas técnicas e cos responsábeis políticos (ou empresariais) as problemáticas que se teñen que abordar e as metodoloxías do debate. Dalgún xeito, cada proxecto de participación social é un caso único que debe ser deseñado desde cero, analizando a substancia do debate, os perfís dos participantes, e por suposto todos os imponderábeis que acompañan a este tipo de intervencións, nomeadamente o orzamento, o prazo e o acoutamento dos temas que se teñen que debater. En definitiva, na participación non caben atallos nin modelos mecánicos que aplicar sobre realidades sociais heteroxéneas. É preciso esforzarse por comprender a especificidade de cada situación e, a partir de aí, estimular a nosa creatividade.

Porén, e a pesar desta rica diversidade, si podemos recoñecer algúns obxectivos básicos aos que debe atender unha metodoloxía participativa rigorosa. Así, e como resultará evidente, un proceso de participación debe establecer un sistema de deliberación para acadar a mellor decisión posible

sobre unha problemática concreta: a) incorporando os saberes e as perspectivas que enriquezan a decisión, e b) ordenando a reflexión cun proceso de diálogo estruturado. De igual modo, os procesos de participación perseguen incrementar a lexitimidade dunha política con base en integrar no seu deseño os axentes por ela afectados, o que implica: c) a responsabilidade da entidade que abre e lidera o debate - neste caso, a Consellaría de Cultura e Deportes-, e d) a corresponsabilización da cidadanía cos asuntos públicos. Por último, os procesos de participación, pola súa propia esencia, contribúen a xerar capital social, ao tramar novas relacións entre os axentes sociais e ao asentar unha dinámica de cooperación que permita ampliar as capacidades para actuar nese campo, o que no caso da CIDADE DA CULTURA e do tecido cultural galego se traduce en: e) consolidar unha cultura da colaboración entre a administración autonómica, os axentes da sociedade civil e os activos culturais, e f) tecer unha rede que facilite o desenvolvemento futuro da actividade na CIDADE DA CULTURA, desde a achega de contidos -o tecido cultural galego como nutriente- até o apoio para a súa divulgación.

É dicir, un proceso de participación non só nos permite atinxir unha toma de decisións máis rica, lexítima e afinada, senón que propicia cambios culturais alí onde se implementa, e axude á vertebración dos sectores sociais afectados e ao posterior desenvolvemento das decisións acordadas.

Todos os obxectivos mencionados figuraron na proposta técnica deseñada pola empresa adxudicataria. Para acadalos elaborouse un esquema composto por diversos órganos de participación (5) vinculados entre si e que atendían a unha estratexia de inclusión de participantes "en bola de neve", partindo dun número relativamente reducido de persoas representativas dos diferentes sectores culturais, para se ir abrindo paulatinamente á participación de expertos, de axentes significados e finalmente ao común da cidadanía.

Os órganos de participación previstos no proxecto foron os seguintes:

- Consello Asesor. Composto por 25-30 persoas, representantes das principais entidades asociativas e institucións que operan nas diversas disciplinas e ámbitos profesionais da cultura galega. Función: é o órgano central de seguimento e de validación das propostas aprobadas no transcurso do proceso de participación. Ao mesmo tempo posúe unha

dimensión asesora na selección de axentes que se deben incorporar nos restantes órganos de participación.

- Mesas temáticas: Mesa do Escenario Obradoiro e Mesa da Casa Mundo. Compostas cada unha delas por unhas 20 - 25 persoas, entre as que se inclúen membros do Consello Asesor, axentes culturais, axentes sociais, e institucións públicas. Función: son os órganos de definición dos usos e dos contidos dos dous edificios, así como de análise do seu modo de inserción e das súas potencialidades ao abeiro da estratexia global da CIDADE DA CULTURA.
- Encontros sectoriais (10): Encontro de Lingua, Encontro de Artes Escénicas, Encontro de Música Popular, Encontro de Literatura, Encontro de Artes Visuais, Encontro de Cultura e Sociedade, Encontro de Audiovisual, Encontro de Cultura Tradicional, Encontro de Cultura Científica e Encontro de Creación na Rede. Composto por un número variable, que varía entre un mínimo de 10 e un máximo de 50 persoas, todas elas profesionais e/ou axentes significados no seu ámbito disciplinar. Función: son órganos destinados puramente á ideación e á identificación de propostas sectoriais.
- Foro da CIDADE DA CULTURA. Serán convidados expresamente a participar nel todas as persoas convidadas ao Consello Asesor, ás mesas temáticas e aos encontros sectoriais. Función: presentación en sociedade dos resultados obtidos até o momento nos órganos anteditos - documentos provisionais de propostas-, sometemento a debate público para o seu enriquecemento e xeración de redes de cooperación entre os asistentes.
- Foro Web. Participación indeterminada. Vinculado ao portal web da Fundación da CIDADE DA CULTURA. Función: abrirse a iniciativas da sociedade civil, introducir documentación para a consulta dos participantes nos diferentes órganos e crear unha plataforma virtual de encontro e de intercambio.

No deseño do proxecto houbo que se dotar dun sistema de participación complexo na medida en que a profunda diversidade do sector cultural galego, a multiplicidade das súas perspectivas e a amplitude das temáticas que se ían tratar obrigaban a reduplicar os ámbitos de participación para mellor recoller todas as contribucións e os matices, así como para ordenar debidamente un diálogo colectivo dunha escala macro. Cómpre subliñar que en todo momento se priorizou a inclusión do tecido asociativo, tanto profesional como afeccionado.

Estes cinco órganos de participación rexéronse por unha serie de principios comúns. En forma resumida, estes principios foron os seguintes:

1. O debate estará pautado por técnicas que primen a argumentación, a creatividade e a adopción de consensos, e que eviten as apelacións á autoridade.

2. Os membros de cada órgano coñecerán os seus cometidos, tanto no que refire ás temáticas que se teñen que tratar como na relevancia final dos acordos adoptados sobre as políticas da CIDADE DA CULTURA.

3. Cada reunión incorporará os documentos previos necesarios para garantir a súa produtividade.

4. Cada reunión terá uns resultados concretos que serán recollidos en documentos que faciliten a evolución do debate.

5. Canalizaranse as achegas externas e compartirase a información producida nos diferentes órganos.

E para garantir o dinamismo e a riqueza dos debates, empregouse unha serie de liñas temáticas orientadoras:

- A CIDADE DA CULTURA como factor de desenvolvemento: retorno do investimento/sustentabilidade económica da programación: capacidade de atracción de público (galego, foráneo).
- A posta en valor do tecido cultural propio: elemento favorecedor da creación/vertebración do sector, capacidade de cooperación e de integración horizontal e vertical do sector cultural/capacitación dos creadores e dos profesionais do mundo cultural/proxección do sector: exterior e interior.
- Captador da innovación: capacidade para conectar e articular o sector cultural galego coas redes internacionais/operar como centro de transferencia da innovación cultural.
- Ampliación e mellora do público cultural galego: cualificación do público/aumento da demanda e diversificación da oferta.
- Democratización cultural e inclusividade: articulación co tecido cultural galego e accesibilidade dos cidadáns/no plano territorial para operar como factor de inclusión cultural do conxunto da cidadanía galega/no plano social, evitando a fenda social por motivos culturais.

Os órganos de participación estarían sometidos en todo momento a unha supervisión minuciosa por parte de dous "órganos de coordinación e asesoramento", o Comité de Seguimento e o Grupo de Asesoramento.

- Comité de Seguimento. Composto por persoas designadas pola Fundación da CIDADE DA CULTURA e pola equipa técnica de CIDADANIA. Función: supervisión do desenvolvemento técnico dos espazos de participación e de establecemento de procedementos de colaboración cos axentes culturais de cara a garantir unha xestión eficaz e eficiente das actividades desenvolvidas.
- Grupo de Asesoramento. Composto por 5 expertos de prestixio nos ámbitos das políticas culturais, da comunicación e da

economía da cultura. Función: contraste dos procedementos de participación, asesoría sobre contidos culturais e análise dos documentos finais.

E finalmente, a secuencia de actividades que se debía desenvolver durante o proceso de participación sería, de forma moi esquemática, a que segue:

a) Elaboración dun documento previo cos obxectivos e cos procedementos do proceso de participación, coa estrutura arquitectónica da CIDADE DA CULTURA, coas principais características do tecido cultural galego, cun resumo das achegas previas ao debate (os informes auspiciados por diferentes institucións e que xa mencionamos) e cunha selección de boas prácticas foráneas en canto ao deseño e á xestión de complexos culturais.

b) Entrevistas en profundidade a actores chave do sistema cultural galego, de onde extraer futuros integrantes dos órganos de participación, onde contrastar as metodoloxías de participación recollidas no proxecto inicial e onde apuntar temáticas nodais de debate (principais necesidades, problemáticas e potencialidades da cultura en Galicia).

c) Constitución e primeiras xuntanzas do Consello Asesor e das mesas temáticas, coa correspondente redacción de documentos de propostas iniciais.

d) Realización dos encontros sectoriais e elaboración dos documentos de conclusións.

e) Abertura do foro web para a recepción de propostas cidadás.

f) Segundas reunións das mesas temáticas para definir unha proposta integrada de usos e contidos para edificios Escenario Obradoiro e Casa Mundo; e tamén segunda reunión do Consello Asesor para a elaboración dun documento - borrador que se presentará perante o Foro da CIDADE DA CULTURA.

g) Realización do Foro da CIDADE DA CULTURA: debate do documento - borrador anterior máis xeración de tres tipos de documentos: novo documento de usos e contidos para os dous edificios; proposta de integración do tecido cultural galego na estratexia de sustentabilidade da CIDADE DA CULTURA; proposta de integración da CIDADE DA CULTURA nas políticas culturais de Galicia.

h) Terceira xuntanza do Consello Asesor para a redacción do documento final que se trasladará á Consellaría de Cultura e Deportes.

Notas para unha avaliación intermedia

1. A presenza asociativa. Desde o comezo apostouse por integrar centralmente o tecido asociativo, especialmente

o dos profesionais da cultura, tanto por unha cuestión de extensividade (que as opinións viñesen sustentadas por reflexións colectivas e históricas) como por operatividade, vistos os prazos do proceso de participación (tan só 5 meses). En sectores cun grao moi baixo de vertebración asociativa recorreuse a expertos e figuras significativas.

Tamén houbo ocasións en que algúns sectores presentaban unha certa disociación entre as manifestacións culturais emerxentes e unhas asociacións máis ben átonas ou en franco declive. Neses casos, logo dos contrastes oportunos cos informantes (95 entrevistas), houbo que alternar representantes asociativos con dinamizadores sectoriais.

A participación de asociacións de afeccionados ou de fomento da cultura produciuse sobre todo nos sectores da cultura popular e tradicional (asociación de bandas de música, de gaiteros, ou de corais, p.e.), na medida en que múltiples interlocutores nos mencionaron a súa vitalidade. Do mesmo xeito o Festival de Cans compartiu reflexións e propostas xunto cos axentes máis institucionais do audiovisual (Academia, Clúster e AGAPI).

2. Quen participou. Estrictu sensu, este foi un proceso de participación sectorial que abrangueu a "comunidade política da cultura", é dicir, os directamente afectados, e non tanto ao conxunto da sociedade en xeral, de quen se agarda que poida realizar as súas contribucións a través do foro web. Tamén o obxecto de debate, os usos e os contidos dos dous edificios, foi un criterio que condicionou a quen se puido convidar. Un caso significativo foi a escaseza de representantes do sector literario no Consello Asesor e nas mesas temáticas, froito xustamente da relativa desvinculación entre o seu obxecto de actividade e os dous espazos que se tiñan que definir: tal e como se deseñaron os contedores arquitectónicos, é previsible que outros

sectores culturais tiren deles un aproveitamento máis intensivo. Nalgúns casos puntuais, e a pesar de que a selección de participantes foi en todo momento xustificada por criterios obxectivables, puidéronse detectar focos de agravio en persoas e entidades non integradas inicialmente no proceso de participación. Visto ao contrario, pode entenderse como un indicador positivo do grao de expectación acadado.

Entre as baixas salientábeis, cómpre dicir que non se incorporaron ao proceso de participación nin representantes doutros departamentos das administracións públicas nin de grandes institucións culturais (fundacións das caixas, p.e.), na medida en que se entendía que xa dispuñan ou xa dispuxeran doutras canles de participación (Padroado da Fundación da CIDADE DA CULTURA, redacción de informes etc.), e prefería reservarse este proceso como un espazo exclusivo para o tecido social e profesional da cultura.

A receptividade dos participantes cara ao proceso de participación foi nun comezo contraditoria: entre o saúdo á abertura de canles de reflexión no/co tecido cultural e a desconfianza crítica cara ao modelo herdado da CIDADE DA CULTURA. Esas resistencias fóronse diluíndo conforme avanzou o proceso.

O grao de participación foi moi notable tanto en cantidade (tendo en conta a inconveniencia das datas, en pleno verán) como en calidade, cunha alta motivación das persoas asistentes, o que repercutiu nun bo clima de diálogo, nunha creatividade colectiva moi estimable e nunhas propostas que, até o momento, semellan abundantes e innovadoras. Como mostra, diremos que das 300 persoas (aprox.) convidadas a participar nos encontros sectoriais, acudiron máis de 150, mentres que nas primeiras xuntanzas das mesas temáticas e do Consello Asesor a estivo arredor, con variacións, do 70% dos membros convidados (85% no caso do consello).

3. O debate. A présa dos prazos condicionou o discurrir do debate. Na primeira xuntanza do Consello Asesor estaba previsto o seguinte: a) a conformación de grupos de traballo sectoriais para a análise de situación e de elaboración dunhas propostas iniciais, b) a presentación de resultados en plenario e c) un debate posterior de procura de mínimos comúns múltiples intersectoriais. Porén, os participantes precisaban e requirían de importantes aclaracións sobre o proxecto da CIDADE DA CULTURA e sobre o proceso de participación, de voz dos responsábeis políticos. Isto, que é razoable, erosionou de comezo o traballo intersectorial, de procura de visións integradas da CIDADE DA CULTURA, e ese déficit houbo que suplilo nas mesas. No deseño do proxecto concibiase unha importante separación temática entre os debates da Mesa do Escenario Obradoiro e da Mesa da Casa Mundo, na medida en que as dúas abordaban os usos e contidos para dous espazos ben

diferenciados. Porén, foron os propios participantes os que fixeron fincapé nos aspectos transversais das dúas, na concepción global da CIDADE DA CULTURA.

Ao mesmo tempo, a disparidade de situacións de partida entre os diferentes sectores culturais (desde o máis profesionalizado até o máis desarticulado) dificultou a comunicación intersectorial e a elaboración de propostas conxuntas, así como a estruturación dos debates.

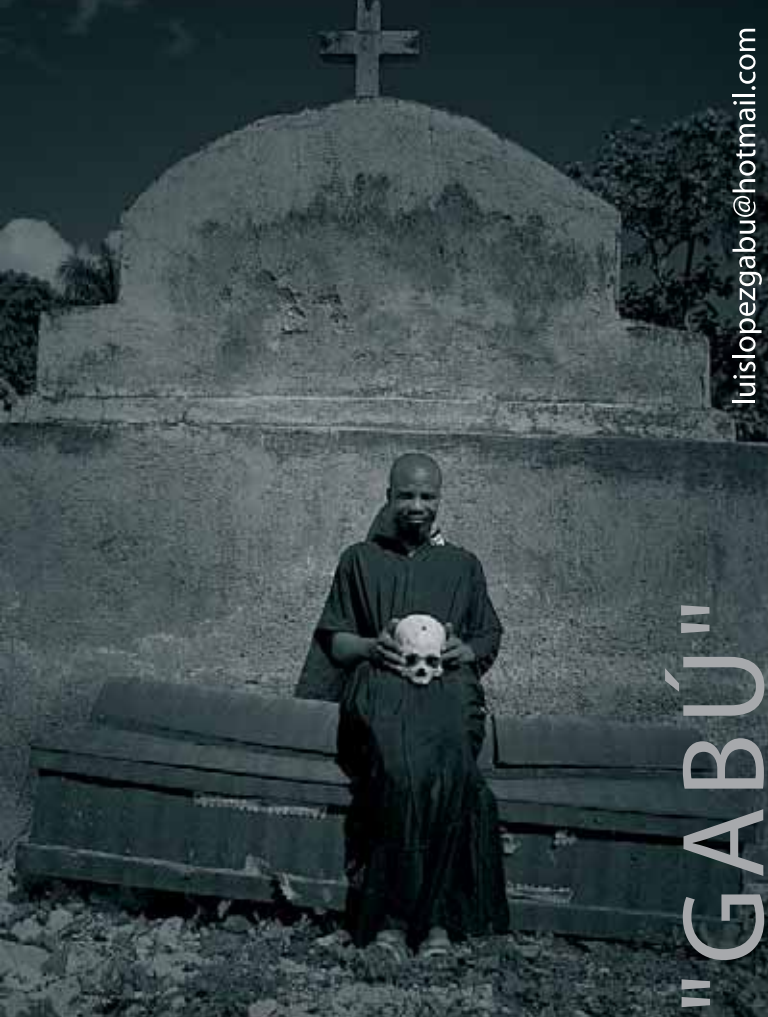
4. Achegas metodolóxicas e de información. Aos participantes no Consello Asesor explicóuselles a metodoloxía do proceso de participación e ofrecéuselles a posibilidade de introducir cambios. Non houbo ningunha proposta concreta de cambio, aínda que é certo que o apurado dos prazos desaconsellaba escatimar o debate de contidos con consideracións de orde metodolóxica (número e tipo de órganos, ritmos -número de xuntanzas, duración-, criterios de selección dos participantes, obxectivos do diálogo, pautas de ordenación dos debates etc.). O principal contraste metodolóxico foi, como xa mencionamos, individual, durante a realización das entrevistas.

As contribucións dos membros do Consello Asesor no tocante a identificar persoas e entidades relevantes que se tiñan que convidar aos encontros sectoriais foi moi importante. Nalgúns casos a recorrencia á hora de sinalar certas persoas revelaba que se estaba a esgotar o campo. Noutros, ou houbo abundancia sobrance de candidatos ou serias dificultades para achar axentes con experiencia, con coñecemento do sector e con capacidade para articular e transmitir propostas ricas.

5. Os prazos. O tempus asignado ao proceso de participación, perfectamente comprensíbel en termos de axenda política, foi talvez a súa principal eiva de orixe. En ocasións, a presión dos prazos pode trasladarse ás persoas participantes, a quen se lles forza a levaren uns ritmos de traballo excesivamente acelerados, sen o tempo necesario para sopesaren e decantaren as propostas.

6. Capital social. Talvez o fenómeno colateral máis destacábel, tal e como comentamos con anterioridade, sexa o do cambio de cultura: mudou a percepción do tecido cultural a respecto da administración autonómica e rexistráronse propostas de continuidade dunha interlocución permanente para o deseño das políticas culturais de Galicia. Do mesmo xeito, gañouse en confianza entre uns sectores culturais secularmente illados entre si, xerándose novas pontes de coñecemento mutuo e de interacción. E finalmente tamén podemos mencionar o cambio radical de impresións a respecto da CIDADE DA CULTURA e do que pode significar para o noso tecido cultural e para o desenvolvemento de Galicia.

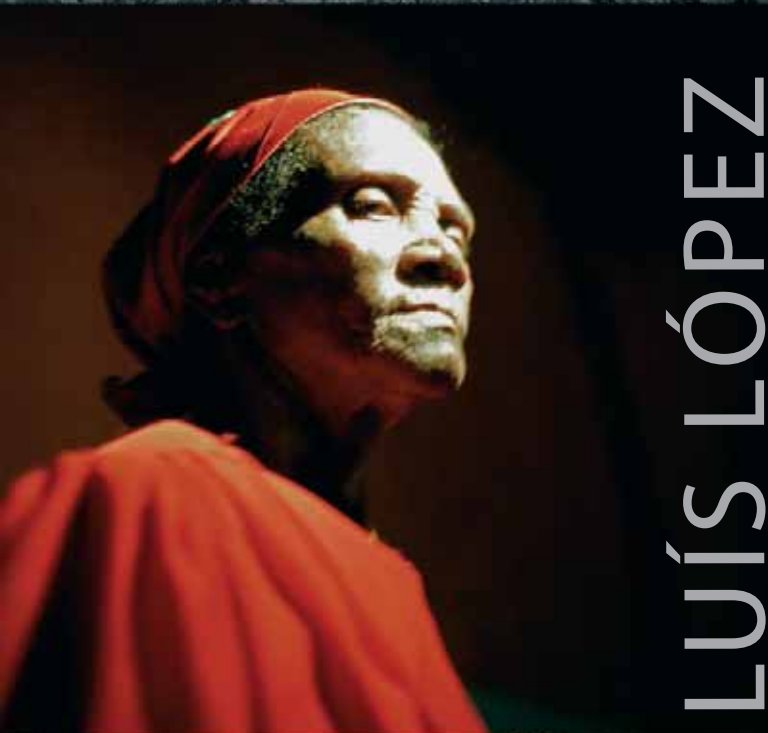
luislopezgabu@hotmail.com

"GABÚ"

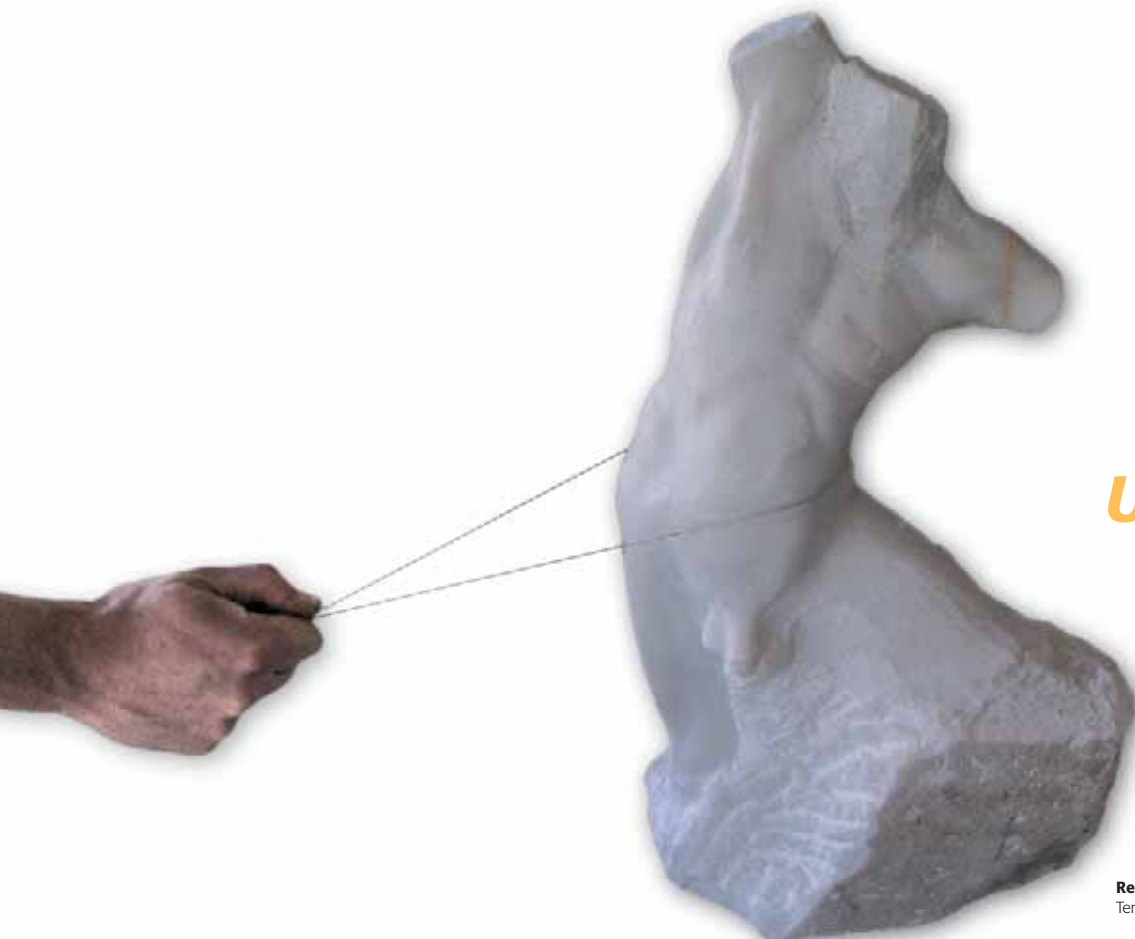
VUDÚ

O Camiño Negro de Santiago

LUÍS LÓPEZ

A promoción da participación cidadá desde os gobernos locais. Unha aproximación.

Joel Martí

Universidade Autònoma de Barcelona

Remiseiro
Tensión transversal

A promoción da participación cidadá nas políticas públicas foi, nos últimos anos, unha área de crecente importancia nas axendas dos gobernos locais dalgúns zonas de Europa. Trátase, porén, de prácticas moi diversas, tanto na súa concepción como no seu desenvolvemento e impacto. Neste texto revisaremos cales son as súas características, e prestaremos atención aos seguintes aspectos:

Obxectivos. Que se persegue coa promoción da participación?

Liderado. Quen a promove e con quen conta?

Temática. Sobre que se participa?

Participantes. Quen participa?

Método. Como se participa?

Resultados. Cales son as consecuencias destes procesos?

Obxectivos. Que se persegue coa promoción da participación?

O debate sobre a participación é, fundamentalmente, un debate político sobre o "bo goberno" e, como tal, non hai unha única formulación posible.

Unha primeira formulación é a de considerarmos a participación como estratexia de *empoderamento da cidadanía*, potenciando a súa capacidade de incidencia sobre as decisións colectivas. Aquí ponse o acento na compoñente educativa da participación e na dimensión transformadora desta aprendizaxe. Esta é unha formulación que podemos achar en múltiples experiencias a pequena escala que se desenvolveron en países do Sur, como os icónicos orzamentarios participativos de Portoalegre. É, tamén, un discurso dominante no campo teórico. Mais no noso contorno podemos afirmar que é unha concepción aínda minoritaria nas políticas locais de promoción da participación.

Unha segunda formulación procuraría, coa promoción da participación, uns obxectivos máis inmediatos: *obter decisións políticas máis lexitimadas* -desde o momento en que houbo propostas para o debate público e son máis aceptadas- e, por tanto, previr posibles conflitos derivados destas decisións. Ás veces, con esta formulación tamén se procura unha maior "calidade" da decisión, no sentido que a participación contribúe a incorporar novos puntos de vista e, por tanto, a obter "mellores" diagnósticos e "mellores" decisións. Mais noutros casos non hai, por parte dos gobernos locais, vontade real de incidiren en ningunha mudanza que resulte do propio proceso participativo; nestas situacións, a participación instrumentalízase electoralmente, como un eslogan máis da marca institucional.

Unha terceira formulación debe contextualizarse na crise do estado do benestar e a debilitación do Estado na prestación de servizos públicos. A participación utilízase aquí como unha estratexia de *procura de "colaboradores"* (Brugué, Font e Gomà, 2003) para que unha rede de organizacións (asociacións prestadoras de servizos, voluntariado, fundacións etc.) desenvolva actividades no campo das políticas públicas. Trátase, neste sentido, dunha participación orientada á coexistión de servizos e de proxectos, máis que ao debate e á toma de decisións políticas.

Non podemos, finalmente, esquecermonos daquelas outras situacións en que a etiqueta de "participación" se restrinxe á simple relación clientelar con líderes asociativos, entendida como unha estratexia de *control e de contención do conflito* máis que como políticas promotoras de que a cidadanía tome parte na vida política local.

Aínda que algúns destes obxectivos non son necesariamente incompatibles -outros si-, acostuma ser un o que domina sobre os outros. E o caso é que, dependendo do obxectivo que se sitúa á fronte da estratexia de participación, tanto as súas aspiracións como as características do seu deseño e desenvolvemento serán sensiblemente distintas. Así, algunhas formulacións centranse máis nos resultados substantivos (o impacto sobre os contidos das políticas resultantes e o desenvolvemento delas), mentres que outros o farán nos cambios relacionais e actitudinais que o proceso participativo levou consigo; para algúns, a manifestación de conflitos locais vai ser unha "ameaza" do proceso, mentres que, para outros, a participación consiste xustamente niso: en abrir espazos de emerxencia e de xestión dos conflitos sociais.

Existe, en calquera caso, pouca reflexión e pouca transparencia sobre que se persigue mediante estas políticas e, mentres que por un lado se asumen acriticamente as bondades da participación como unha moda política máis, por outro hai resistencias para ceder espazos de poder e para abordar mudanzas organizativas que o permitan.

Liderado. Quen a promove e con quen conta?

Neste escrito centrámonos exclusivamente naquelas prácticas de participación promovidas desde os gobernos locais -fundamentalmente concellos. Agora ben, nos concellos están os políticos e as políticas, os responsables técnicos e os profesionais de base, os equipos de goberno e de oposición, concellarías e áreas..., é dicir, unha complexidade de posicións, de intereses, de sensibilidades, de actitudes e de prácticas que fai difícil considerarmos estas institucións como unha sola entidade.

Ás veces, os procesos participativos son iniciativas pretendidamente globais que proveñen de alcaldía, mais que achan peches sociais e escepticismos por parte das

concellarías. Outras veces poden estar impulsadas desde unha ou varias concellarías e/ou áreas; e, nestes casos, poden contar con a complicidade e a implicación doutras, ou non. Así, unha experiencia de participación impulsada unicamente desde unha concellaría corre o risco de estar baleira de contido se non hai outros departamentos implicados: por exemplo, dificilmente se pode debater sobre educación no espazo público sen a implicación dos referentes políticos en urbanismo, cultura ou educación. Igualmente, a complicidade con que moitos técnicos e técnicas acolleron estas iniciativas contrasta con outras situacións en que a cultura tecnocrática e a persistencia do modelo burocrático-administrativo nas administracións públicas (especialmente polo que se refire á dificultades para traballar transversalmente) se converten nun claro freo para o desenvolvemento de formas distintas de goberno. Todas estas situacións delimitan en boa medida o alcance do proceso participativo.

Mais a participación non só pode ser promovida por equipos de goberno e responsables de áreas municipais, senón tamén polos e polas técnicas de base, desde os equipamentos de proximidade e os proxectos mediante os que se ten un contacto máis cotián e directo coa xente. A cuestión aquí é como conxugarmos estas iniciativas a pequena escala co conxunto da acción de goberno, algo que, como no punto anterior, tamén pode pór de manifesto as dificultades de comunicación nas organizacións municipais.

Temática. Sobre que se participa?

As temáticas sobre as que se pode abrir a participación poden abarcar toda a acción de goberno: definición de planos sectoriais (cultura, educación, urbanismo...), dirixidos a colectivos específicos (mozos, mulleres, ...) ou programacións integrais (planos de actuación municipal, estratéxicos, ...). A cuestión é quen e con que criterios decide sobre que se participa e sobre que non. E, xa que estamos a nos referir a prácticas de iniciativa gobernamental, a tendencia é abrir a participación a aqueles temas que están na propia axenda política, mentres que é menos receptivo a aqueles outros que talvez son relevantes para os movementos cidadáns, mais que poden implicar "riscos" para os equipos de goberno. Estes medos e cautelas acostuman implicar, tamén, que os volumes orzamentarios que se poñen para a participación -cando os hai- sexan aínda modestos.

Outra cuestión que delimita o tipo de temáticas sobre as que se participa é a capacidade de intervención que teñen os actores locais sobre ela. Así, e aínda que os gobernos locais incluíron nos últimos anos novos retos na axenda política (desenvolvemento económico, política ambiental etc.), o público perde progresivamente peso en favor do mercado e este faise máis global, de forma que unha axenda política máis ampla non implica necesariamente un maior poder de decisión. Por outro lado, a implicación das administracións

supramunicipais non é sempre fácil, xa que non existen directrices xerais de actuación con relación a este tipo de iniciativas. Desta forma, a participación a nivel local móvese sempre nunha tensión entre a relevancia das temáticas tratadas e a capacidade de intervención dos actores locais nelas.

Participantes. Quen participa?

Desde o momento en que se formula "promover a participación" é porque se parte da base de que os que xa participan son poucos/as e pouco representativos/as do conxunto da cidadanía (grupos de presión, cúpulas asociativas etc.). Ou, dito noutras palabras, a promoción da participación pasa por "ir procurar" as persoas e os grupos que teñen un menor acceso ás canles tradicionais de participación política, e garantir que a máxima diversidade de intereses e de sectores sociais están representados no debate.

A vontade de abrir a participación alén das minorías asociadas é un trazo característico das experiencias innovadoras en participación cidadá. Así, mediante unha diversidade de mecanismos deliberativos (presenciais e non presenciais) e métodos de selección (aleatorios, mostraxe cualitativa, redes sociais) incorporáronse no debate local os discursos de sectores sociais con menor acceso ás canles políticas que, doutro xeito, non estiveran representados. Porén, e máis alá de momentos puntuais, a incorporación estable destas persoas e destes grupos á vida política cotiá é aínda débil.

Por outro lado, obsérvase tamén certa tendencia á "individualización" da participación (é dicir, gaña peso a relación individual goberno-ciudadán/á fronte á colectiva goberno/organizacións sociais), co que a capacidade de interlocución e de negociación que ten a cidadanía se debilita, particularmente polo que se refire á posibilidade de construción dos seus propios proxectos políticos desde a autonomía e ao perder forzas o seu debate e negociación.

Método. Como se participa?

Conxuntamente coa extensión das iniciativas gobernamentais de promoción da participación, nos últimos anos medrou tamén a convicción de que hai que deseñala e dinamizala e, con iso, a preocupación por definir metodoloxías adecuadas para estes procesos.

Neste aspecto houbo un alto grao de innovación, de desenvolvendo mecanismos e de técnicas que permiten, como dicíamos, achegar o debate político a colectivos que habitualmente que non participan e que promoven a relación entre distintos actores locais (políticos, técnicos e cidadáns) no marco dun proceso ordenado de dinamización-escoita-diagnóstico-deliberación-decisión-planificación. Mais as iniciativas que fan uso de métodos innovadores conviven con outras,

maioritarias, en que a participación se reduce a espazos e actividades illadas que se limitan a transmitir información e "dar a palabra" e que, polo seu formato, acostuman ir dirixidas a minorías informadas, activas e ben situadas.

Por outro lado, os ritmos dos procesos non sempre son os idóneos. Ás veces, a axenda política (e electoral) termina desbordando os tempos necesarios para a dinamización e a deliberación. Outras, a discrecionalidade con que as administracións deciden impulsar e deixar de impulsar a participación dificulta consolidar novas dinámicas de relación entre cidadanía e goberno.

Resultados. Cales son as consecuencias destes procesos?

O importante non só é participar, senón tamén o que resulte desta participación. Podemos distinguir dous tipos de resultados: os 'substantivos' (a política ou o proxecto que se definiu) e os 'relacionais' (xa que, en última instancia, estamos a falar de relación entre cidadanía e administracións).

A respecto dos primeiros, o impacto da participación nas políticas locais é diverso como diversas son as experiencias. É particularmente notorio nalgúns iniciativas a pequena escala (por exemplo, a definición de usos dun equipamento, os criterios de urbanización dunha praza etc.) ou cando as decisións teñen previamente un volume económico asignado (por exemplo, o caso dos orzamentos participativos) mais o máis difuso en proxectos globais a medio prazo (por exemplo, planos estratéxicos locais e similares). Tamén é significativo que naqueles proxectos sometidos a fortes lóxicas de mercado (planeamento urbanístico ou desenvolvemento económico local, por exemplo), o impacto da participación -agás excepcións- sexa débil.

Con respecto ás consecuencias de tipo relacional, as iniciativas de participación -fundamentalmente as que fan uso de metodoloxías innovadoras- acostuman comportar melloras tanto no interior da organización municipal (mellor comunicación no nivel político, no nivel técnico e entre os dous), así como tamén entre esta e a cidadanía (comunicación máis fluída e máis centrada en asuntos colectivos, renovación e diversificación de interlocutores). Mais implican, por outro lado, os riscos de desembocar cara a un novo paternalismo estatal -a participación 'tutorizada', así como tamén, cando hai un escaso impacto substantivo nas políticas locais, a frustración dos e das participantes.

Un Carballo máis no Lume

Xosé Manuel G. Trigo

Escritor

A Norberto gustáballe a liturxia de abrir o Faro co cheiriño das noticias do día e poñerse a lelo sobre o mostrador do seu bar. Madrugaba case coma un cisterciense para chegar cedo ao traballo. Agradecía aquel silencio do local a esa hora en que a máis da xente durmía e o mundo parecía máis verdadeiro e vivideiro. Despois ían aparecendo un rapaz que tiña empregado de camareiro e tamén o cociñeiro. Contra a media mañá entraba Rosa, a muller de Norberto, co peixe da praza, podendo ser robalizas, que era a materia prima base da especialidade da Casa: "Robaliza do noso mar dos peixes", dicía a carta do Restaurante Berto, primando a suxestión épica por riba da información gastronómica.

O periódico falaba do que falaba todo o mundo: dos estragos que estaban a facer ese agosto os incendios nos montes. Aínda onte foran unha chea de veciños a atallar o lume, que mesmo prendera na carballeira do Pé do Muíño. Era un lugar ao que Norberto e moitos paisanos da súa xeración, e doutras, lle tiñan unha querenza relixiosa. Era o bosque druídico da aldea, que xa non era tan aldea, que moito cambiara en trinta ou corenta anos. Xa toda a ría formaba parte do que agora se chamaba a Área Metropolitana de Vigo.

Controlaran o incendio alá contra as catro da mañá e a xente voltou ás súas casas un pouco máis tranquila. Pero Norberto traía un desgusto secreto, unha pena persoal engadida á pena ecolóxica e colectiva: ardera o Carballo da Cabuxa. Chamábanlle así a unha árbore grande e intemporal, singularmente propicia a deixarse gabear polos nenos, para faceren entre as súas ponlas aquelas chozas tan acolledoras dos xogos e soños da infancia anteriores á invasión bárbara das pantallas dos nosos días. Ás veces, por mor da posesión ou ocupación utilitaria do carballo, competía cos rapaces e raparigas arborícolas unha cabuxa prendida a el cunha corda, e de aí lle quedou o nome de Carballo da Cabuxa a aquel amigable exemplar do bosque animado da nenez, aquela patria que Norbertiño compartía con Pepe de Ermelinda, con Dora da Carreira, con Belenchiña Cardama, con José Arturo, con Rosa, e todos aqueles do tempo.

No album secreto da memoria de Norberto, a que máis páxinas ocupaba dos días do carballo encantado era Belencha. Aquela vez que lles cadrou estar aos dous sós na cabana de enriba da árbore, dixeran ela: "Parecemos un matrimonio na súa casa". El sempre o recorda. Tamén recorda moito os instantes dourados en que Belenchiña gabeaba a primeira polo toro do carballo arriba, agarrada ás ponlas, e el ía detrás polo gusto de verlle as bragas, brancas, un pouco grandes e amorosamente leais á pel de mel dos recunchos sagrados do corpo da nena.

Un día, pasados algúns anos e cursos escolares, Norberto preguntoulle a Belén se ía ir á festa, que cadraba de ser o San Roque. "Non -dixo ela-, vou ir con José Arturo a un guateque a Cangas". Quedou baldado. Nunca oira falar de guateque, e non lle gustou nada a palabra e soubo naquel momento que a ía odiar sempre. José Arturo era moi listo na escola e enseguidiña foi a estudar a un colexio de Vigo.

Viñan todos os veráns desde Madrid José Arturo e mais Belén cos dous nenos que tiñan. Agora xa case sempre veñen sós, e cando chegan van polo restaurante de Norberto, a quen se lle quenta aínda o corazón ao ver entrar a aquela nena que choutaba de ponla en ponla coma a moza de Tarzán. "Parecemos un matrimonio na súa casa".

- Oes, Berto -díxolle estoutro día José Arturo coa carta na man-, tes que quitar isto de "Robaliza do noso mar dos peixes" e poñer "Lubina salvaje", que queda máis moderno.
- Non fagas caso -recomendoulle Belén a Norberto.
- Non fago, non. O teu home pensa que a robaliza ten plumas.

E de seguido cambiaron de tema.

- Disque o lume chegou ás casas -apuntou desta vez José Arturo.
- Ardeu case todo o Pé do Muíño -informou Norberto.
- A carballeira? -preguntou o outro.
- Non se salvou nin o Carballo da Cabuxa.
- Cal era ese?
- Un carballo máis.

E coa mesma foise cara á cociña para preparar a cea dos seus amigos.

Peter Schneider
Santa Tegra I
Papel baritado virado

Maiores de idade

Víctor F. Freixanes

Editor e escritor

Un dos problemas que ten Galicia é a súa escasa ou certamente minguada iniciativa social. A ver se son quen de desenvolver esta idea na apretada marxe dun artigo de opinión. Ben daría para un ensaio máis demorado. Refírome á fraqueza ou fragilidade da nosa sociedade civil. Entendemos por tal (sociedade civil) o conxunto de individuos, empresas, asociacións e iniciativas de todo tipo que, dende a base social, sen dependencia das institucións de poder, sen proteccionismos e integradas, xa que logo, na dinámica da libre iniciativa e a libre competencia, participan (e configuran) o debate social e, por tanto, o proxecto de futuro da sociedade.

A cultura emprendedora en Galicia é moi escasa. A participación social, marcada pola inseguridade, cando non por experiencias negativas de carácter político que teñen que ver coa nosa nefasta historia contemporánea ("ti non te metas..."), era a frase máis repetida nas familias, cando o rapaz ou rapaza, alá nos anos 60 e 70, empezaba a autodeterminarse como persoa dentro do grupo), a participación e o compromiso social, digo, nin sequera teñen boa prensa. Para moitos son

unha perda de tempo, unha complicación, cando non unha inxenuidade idealista. Para outros unha ansia de protagonismo innecesaria e pouco aconsellable. A frase dominante, en palabras dun sociólogo amigo, é andar ao seu: "Aquí todo o mundo anda ao seu. Este anda ao seu. Aquel anda ao seu. Todos andan ao seu menos eu, que ando ao meu". Con esta filosofía de fondo, profundamente arraizada no ADN colectivo da xeración dos nosos pais (e parcialmente transmitido, como tal ADN, ás xeracións seguintes), ben se comprende a dificultade de poñer bases novas para a modernidade.

E non obstante, só dende a participación social, dende a iniciativa e o compromiso comunitarios, dende o fortalecemento dos valores cívicos (e políticos), entendidos como construción da causa común (a re-pública), é posible pensar na modernidade, cuestión vital para pensar en futuro, e eu diría máis: para pensar en país e, por tanto, pensar nunha idea de Galicia. Galicia como realidade social, como colectividade. Galicia como proxecto de vida compartida, non como entidade emocional, folclórica ou abstracta. Galicia como parte do mundo e, por tanto, afectada polas actuacións e discursos que no mundo se producen, non como unha illa. A nación son os seus cidadáns, a vontade de ser dos seus cidadáns en canto que entes cívicos, vontade que se concreta de diferentes maneiras segundo cadanseu tempo histórico, pero que implica un compromiso crítico e participativo: compromiso de exercer as responsabilidades desa vontade de ser colectivamente, alén do territorio particular de cada individuo.

Un vieiro de participación

Evencio Ferrero

Alcalde de Carballo

A terra quere pobo, afirma o profesor Barreiro. Levamos defendendo desde hai décadas unha concepción democrática que parte da necesidade de participación real da sociedade nos procesos de representación local.

É Carballo un concello de máis de trinta mil habitantes que, até o presente mandato, foi gobernado desde os tempos republicanos pola dereita ou, se se quere, por distintas formacións de centro dereita.

Esta prolongada estadía no poder alongou estruturas que, nos tempos recentes, eran concibidas de xeito caciquil con alta rendibilidade electoral.

Xa que logo, até o 2003 o alcalde designaba os seus virreis no rural coa denominación de alcaldes de barrio. Non se tiña en conta a introdución social do escollido (xa lla daría o partido no poder), non se tiña en conta a capacidade da persoa electa (pasaba a ter un novo status diante dos seus veciños), non

se consideraba, entendo eu, madura a sociedade para articular unha nova relación entre rural e goberno municipal.

Desde hai anos vimos propoñendo inverter os termos. En troques que o alcalde designe os seus representantes na parroquia, os veciños elixirán democraticamente os seus representantes diante do concello. Darlle a volta a un nomeamento, a unha concepción anacrónica e propia de superados tempos ditatoriais para que o protagonista pase a ser o cidadán -que en votación- terá oportunidade de elixir, entre os que con el conviven, a quen considere defenderá mellor os intereses veciñais. Todo iso como garante de nomear por parte do alcalde a quen previamente fose electo en votación democrática. Así o temos deseñado, así o iremos aplicando.

O regulamento de participación aprobouse, despois de longo proceso, este mesmo ano en sesión plenaria que tivo lugar en marzo. Estrutúrase nun título preliminar, catro títulos, unha disposición transitoria e unha final.

Problemas que condicionan a sociedade do noso tempo, mesmo en aspectos moi inmediatos, tal que a calidade ou estragamento do medio ambiente; o aproveitamento e xestión dos nosos recursos (naturais, económicos, humanos); o deseño dos espazos públicos para a convivencia; a organización racional do territorio; o establecemento de servizos comunais, asistenciais ou de carácter social; a educación e os seus obxectivos (tamén as súas prioridades); a formación de capital humano, moi relacionada co punto anterior e que debemos orientar sobre todo pensando nas novas xeracións; a salubridade e hixiene públicas; a organización do traballo; a nosa incorporación ao uso das novas tecnoloxías, mesmo a nosa presenza en foros políticos, sociais e económicos máis amplos, tal que a Unión Europea, etc., son cuestións de capital importancia sobre as que se fundamenta o futuro e a nosa viabilidade colectiva.

Todas elas esixen unha nova mentalidade de responsabilidade social, participación activa na xestión pública, non necesariamente (ou non exclusivamente) dende as formas institucionais da administración, mais dende esa base social que definimos como sociedade civil: o conxunto da cidadanía que, individualmente ou a través das súas diversas formas de organización (empresarial, cultural, cívica, etc), participa con decisión, esixencia e vontade no discurso colectivo.

Mentalidade emprendedora e responsabilidade social diante das iniciativas que emprendemos. Capacidade de risco e formación

intelectual, profesional e humana para poder asumir a cultura do risco, fundamental para calquera aposta de futuro (seguridade en nós mesmos). Investimentos na formación de capital humano tanto nas universidades coma no eido específico da iniciativa privada (I+D): menos cemento e máis coñecemento, non todo nolo van dar feito. Consciencia da utilidade do espazo común (espazo público) como un ben compartido e necesario, que cómpre xestionar con xeito e cómpre asemade saber rendibilizar. Superación da cultura localista da leiriña -iai, a leiriña!- que nos tolle e nos limita, incapaces de ver máis alá do horizonte inmediato. Autoestima sen chauvinismos. Estímulo da cooperación dende o recoñecemento e a valoración do esforzo e da aportación de cada quen...

Estamos a falar da modernidade: da nova modernidade que os tempos anuncian e impoñen, á que estamos embocados, queirámolo que non, e na que irremediamente nos xogamos o futuro. Ese futuro (a posibilidade de contar nel) esixe cambios importantes de mentalidade, mudanzas nos comportamentos individuais e colectivos e estratexias decididas para pular esa iniciativa de base á que ao principio deste artigo facía referencia: unha sociedade civil activa, segura do seu, responsable dos seus actos, non protexida (nin clientelar), senón activa e competitiva, capaz de crear os seus propios espazos de futuro. Dende o poder político debe estimularse esta afirmación, non anulala nin cegala, moito menos utilízala. Dende a sociedade civil que reivindicamos, trátase, en definitiva, de asumir a maioría de idade.

No título primeiro regúlase de xeito xeral o dereito á información. Recóllense os dereitos de que gozan os cidadáns en materia de información, o establecemento da Oficina de Información e Atención Cidadá e os medios de comunicación local.

No título segundo artículase o dereito á participación. Regúlanse de xeito xeral o dereito de petición, a iniciativa popular e a iniciativa veciñal, a consulta popular, a audiencia pública e o dereito de intervención nos plenos municipais.

No título terceiro regúlanse as entidades e Asociacións de Participación Cidadá e o rexistro en que ditas entidades se poden inscribir.

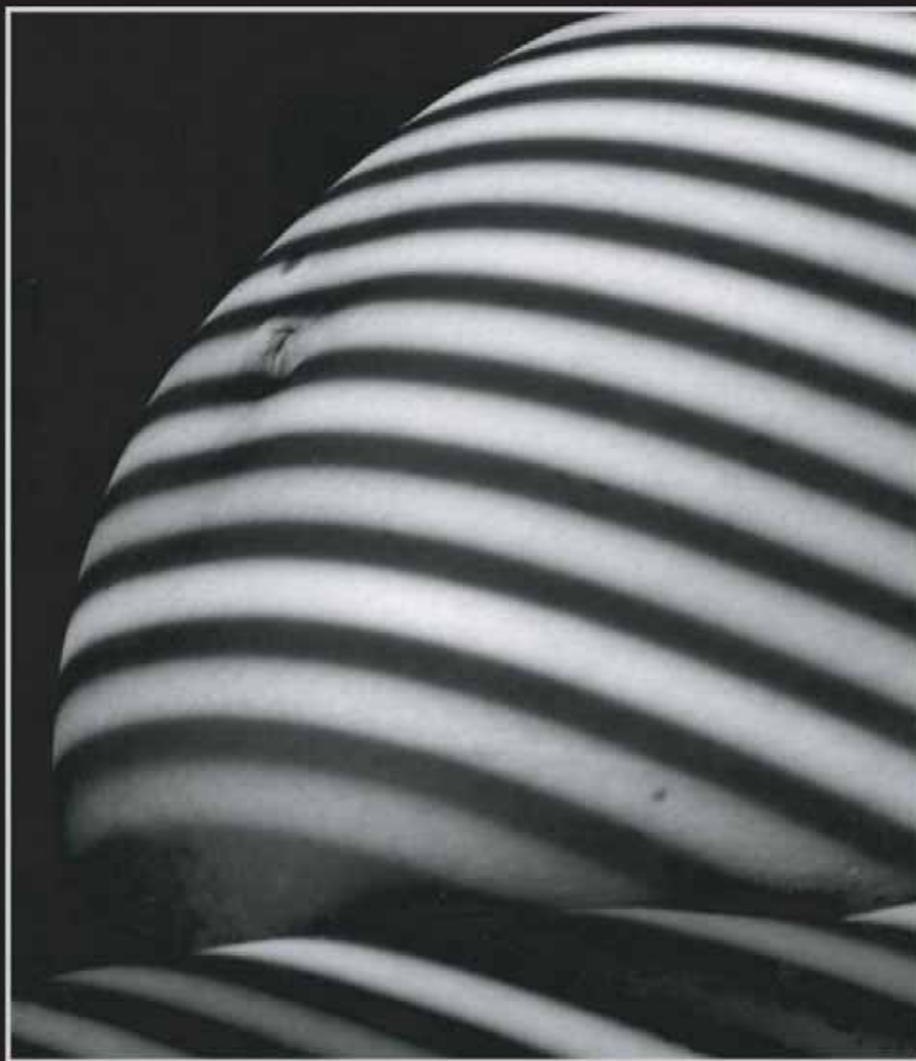
O título cuarto dedícase á regulación específica dos órganos de participación cidadá, en que se inclúen os consellos sectoriais ou de área e os consellos e asembleas parroquiais e de barrio.

Na disposición transitoria establécese o prazo para a constitución e o nomeamento dos membros dos consellos parroquiais e finalmente a disposición final establece a previsión de entrada en vigor do Regulamento Orgánico de Participación Cidadá do concello de Carballo.

Existen moitos modelos que fomentan a participación. O viero que vimos de principiar desde Carballo non é máis que un primeiro paso nunha andaina que, desde as corporacións locais, poucas veces se ousou. A terra quere pobo, profesor Barreiro, na nación galega, temos camiño por percorrer, desde Carballo queremos que as raíces estean chantadas firmes para soportar mesmo fortes temporais. Que a sociedade se organice, participe e dinamice, velaí un novo reto no proceso de transformación urbana que todo goberno ten que encarar decote.

opinión

Stéphane Lutier

A páxina web como espazo de comunicación, participación, creación e difusión cultural

Daniel Romero e Sara Rodríguez

Técnico Cultural e Técnica de Xestión do Concello de Fene

Os webs dos concellos galegos e os seus usos lingüísticos e culturais: o estado da cuestión

A comezos deste ano a Asociación Cultural 'Fillos de Galicia' publicaba o 1º Informe técnico sobre a presenza dos concellos galegos en Internet¹. Segundo as conclusións do citado informe, a maioría dos webs dos concellos suspenden con nota baixa se atendemos a criterios como a súa utilidade (un 34,5% non teñen forma de contactar coa Administración e non é doado identificar se a información está actualizada ou non, a data en que se fixo esa actualización...); participación cidadán (só un 6,5% permite este tipo de participación); legalidade (o 92,2% incumpre a Lei de protección de datos); accesibilidade (o nivel de incumprimento acada o 74%); presenza na WWW (só un 53,1% teñen dominio propio); posicionamento en buscadores...

En base a ese estudo e á metodoloxía proposta polo Observatori per a la Cibersocietat², a finais de agosto fixemos unha cala nos usos lingüísticos e culturais dos webs dos concellos galegos cuns resultados non demasiado alentadores.

Os datos sinalan que, malia a que a segundo a lexislación vixente o galego é a lingua oficial da Administración local, o grao de incumprimento da norma nos webs dos concellos galegos é, cando menos, preocupante. Un 16,8% destes webs están só en castelán (isto é, nin sequera inclúen a posibilidade de consultalos na nosa lingua) mentres que o 83,2 restante adoitan fornecer a información en galego e castelán e mesmo tamén noutras linguas. Dende logo, non imos ser nós quen cuestionemos a conveniencia de aproveitar as facilidades de comunicación da canle -é moito máis barato e rápido contar cun web en varios idiomas que proporcionar esa mesma información noutro soporte como a edición en papel, DVD ou CD- , tema ben diferente é como se debe facer e a quen lle convén facelo; isto é, cal debe ser a xerarquía e a estratexia lingüística do web.

Para principiar, abordaremos a xerarquía das linguas en que se fornece a información. O Estatuto de Autonomía de Galicia establece que o galego é a lingua PROPIA de Galicia, un concepto que ten efectos xurídicos tal e como reflicte o propio Tribunal Constitucional: "A administración debe operar e relacionarse na lingua propia de forma principal porque é a lingua da comunidade a que serve esta administración"³. Dito noutros termos, á hora de fixar a xerarquía lingüística dun web multilingüe dunha Administración local cómpre establecer como lingua principal ou lingua por defecto o galego -a lingua propia-, a maiores, como algo opcional e noutro nivel xerárquico (nunca no mesmo!) os outros idiomas. Algo que non acontece en moitos dos webs dos concellos galegos.

Cando falamos de estratexia lingüística queremos dicir que é necesario perfilar os obxectivos e potenciais destinatarios do web antes de definir as linguas en que fornecer a información e mesmo os espazos en que procede a información en varias linguas. Por poñelo en termos gráficos, se o obxectivo do web é crear unha comunidade virtual no propio Concello e non ten interese utilizalo para a promoción cara a fóra de Galicia, non ten moito sentido realizar o esforzo de actualizar a información en varios idiomas. Asemade, cando se quere compaxinar a creación desa comunidade coa proxección exterior (por exemplo, a promoción turística) hai diferentes opcións que van dende diferenciar espazos e linguas ou crear webs propios multilingües orientados á promoción.

Se analizamos os webs dos concellos dende o punto de vista dos contidos, a maioría deles adoitan reunir as características dos que se agrupan no que se denomina 'nivel cero' (webs estáticos con información que non se actualiza) e 'nivel básico' (web basicamente estático que se actualiza a través de taboleiro de anuncios e axenda xeral, espazos que incorporan algunha das noticias procedentes do Departamento de Cultura). Pouca ou moi pouca significativa é a porcentaxe de webs que acadan

chaves

o 'nivel medio' (web dinámico e interactivo que se administra a través dunha plataforma de xestión aberta que permite o mantemento directo dos contidos culturais por parte do Departamento) e 'avanzado' (espazo que incorpora, ademais, espazos para a participación dos axentes culturais, creación literaria e difusión artística).

Neste contexto, no que a utilización maioritaria do web é como canle ou espazo de información estática, queremos abrir o debate sobre a necesidade dunha nova cultura a respecto das TIC e introducir unha serie de propostas sobre os posibles usos culturais das páxinas web das administracións públicas e, nomeadamente, dos concellos.

Propostas de usos culturais dos webs

- O web como canle de comunicación.

A adopción do web como canle de comunicación, mesmo no caso dos webs de nivel 'cero' e 'básico', supuxo un salto cualitativo na comunicación externa dos concellos. Agora ben, tal e como indicabamos no apartado anterior é evidente que hoxe por hoxe a inmensa maioría dos webs dos concellos non cumpren axeitadamente ese obxectivo e o seu número aínda se reduce máis se entramos a analizar os usos culturais que se fan desas páxinas.

Que características mínimas entendemos debe reunir un web para ser canle de comunicación da política cultural? En primeiro lugar, que o Departamento de Cultura conte co seu propio espazo no web e que este que dea resposta, como mínimo, aos seguintes requirimentos:

- Presente os contidos culturais do xeito máis organizado, detallado e actualizado posible.
- Permita a visualización do labor dos diferentes axentes culturais.
- Dispoña dunha axenda completa e actualizada.
- Conte con funcionalidades complementarias de información (servizo de información a subscritores mediante correo electrónico ou SMS).
- Ofrezca a posibilidade de contactar por correo electrónico cos técnicos e responsábeis da programación.
- Conte con espazos de conversa, debate e interacción como foros, chats...

Somos conscientes que hai moitos concellos con recursos económicos e humanos máis que limitados nos que é pouco menos que imposible dispoñer dun web que reúna as condicións enumeradas anteriormente. É aí onde ten que entrar a colaboración doutras administracións, nomeadamente a

Deputación Provincial, poñendo ao seu dispor unha auténtica 'Rede Cultural Provincial'; isto é, fornecendo un espazo común para que tódolos Departamentos de Cultura da provincia, con independencia de contar ou non de web municipal, poidan canalizar a información quen xeran e mesmo fomentar a participación comunitaria.

- O web como espazo de participación.

O uso de aplicacións informáticas en contorno web para a xestión interna dun Departamento de Cultura (tanto administrativa como de actividades e programas) permite compartir e interconectar a información, crear unha rede humana colaborativa e desenvolver dun xeito máis eficaz e participativo o noso traballo.

A progresiva implantación do @gora nos concellos, aplicación fornecida pola Deputación da Coruña, está supoñer un salto cualitativo polo que á xestión administrativa se refire, se ben botamos en falta complementar esta importante ferramenta cunha aplicación específica para a xestión de actividades, programas e instalacións.

Polo que fai referencia á participación externa, cómpre desbotar a tendencia a utilizar o web única e exclusivamente para a xestión interna e como canle de comunicación unidireccional. O web é, ante todo, un espazo de comunicación bidireccional, extremo que debemos aproveitar para que o Departamento de Cultura non sexa un único emisor e converter en emisores e produtores de contidos aos diferentes axentes culturais locais. Dito noutros termos, o web ten que reflectir a rede social e cultural que hai no concello.

Para articular esa participación externa cómpre, en primeiro lugar, dispoñer de funcionalidades que permitan o acceso dos axentes culturais -nos termos e cos protocolos que se definan- á axenda e servizos, aos espazos en que se organiza a información e aos que se utilizan para a comunicación (roldas, mensaxería instantánea, SMS). En segundo lugar, habilitar outro tipo de servizos dixitais que se poden incorporar ao web para fomentar a participación veciñal. Referímonos ás enquisas, aos foros -moderados ou non-, aos chats e ás bitácoras. Trátase, en resume, de dispoñer dunha ampla gamma de funcionalidades que faciliten a conexión e a interrelación da comunidade.

- O web como espazo para a creación e difusión cultural.

Ao redor da Internet xurdiron e xorden novas formas de creación -NetArt, Artedixital...- que se caracterizan por utilizar diferentes tecnoloxías e que, como procesos creativos que son, deben contemplarse como un campo de traballo máis dos Departamentos de Cultura.

A convocatoria e produción de proxectos específicos pensados por e para a Rede (citaremos a modo de exemplo as

convocatorias 'Curtas na Rede'⁴, 'A polo ghit'⁵, 'Por conto alleo'⁶ ou o 'Concurso de fotografía anecdótica galega'⁷) e a organización de obradoiros integrados na oferta formativa (véxase o 'Caderno dixital do grupo de Técnicas de Expresión Escrita do IES David Buján de Cambre'⁸) ou na política cultural municipal (proxecto no que está traballando Eduardo Estevez para levar o mundo das bitácoras⁹ ao Obradoiro Literario) configúranse como novas liñas de usos culturais do web.

Asemade, o web é un espléndido espazo de oportunidade para a difusión non só das novas formas de creación artística, senón como xeito de aproveitar as vantaxes da dixitalización de cara a espallar e poñer en valor, sincronicamente e diacronicamente, os produtos xerados nos Departamentos de Cultura e polos axentes culturais da localidade. E cando falamos de produtos xerados referímonos á posibilidade de descargar ficheiros (vídeos, CDs, DVDs, boletíns...), á retransmisión en vivo de determinados acontecementos culturais¹⁰ ou á emisión a través da Rede das emisoras locais de radio e televisión.

Por último e para pechar este apartado, sinalar as potencialidades de promoción artística a través do web. Trátase de ofrecerlle aos creadores a posibilidade de darse a coñecer, espallando as experiencias artísticas con finalidades promocionais e xerando sinerxías que conflúan na creación dun espazo temático de artistas locais. Neste sentido, a plataforma A REGUEIFA¹¹ é un espléndido exemplo de uso do web para a difusión de creadores e creadoras.

Coda

Ao longo destas liñas tentamos perfilar algunhas das potencialidades do web. Para aproveitalas é imprescindible que tanto o persoal adscrito ao Departamento de Cultura coma os axentes culturais posúan uns coñecementos mínimos das principais ferramentas das TIC.

Non se trata tanto de formar 'técnicos en lavadoras' como de persoas que 'saiban quitarlle todo o partido ás lavadoras'. Neste sentido, a formación do persoal dos Departamentos de Cultura debe ir orientada a que saiban utilizar as TIC na xestión, coñezan as diferentes formas de creación e as posibilidades de dinamización dixital. Á súa vez, na formación dos axentes culturais hai que facer fincapé nas formas de participación dixital e na creación artística.

En resume, trátase de ter claros os criterios e os medios para desenvolver unha política de e-cultura no ámbito local.

Mercedes Molaes Cabana
O-boi-de... - 1999
Pedra sintética - 37 x 28 x 25 cm.

Referencias bibliográficas

¹ <http://www.fillos.org/galicia/arquivos/informe-concellos-na-Rede-v1-1b.pdf>

² Martínez Illa, S. (director); Mundet, G; Mayans, J.: "Tic, cultura i món local". Barcelona, 2004

³ Tomado de Vernet i Llobet, J., "Política lingüística i legislació" en Molla, T. (Ed) La política lingüística a la societat de la informació. Alzira, Bromera (1998).

⁴ <http://www.curtasnarede.es/acerca.php?sec=ace>

⁵ <http://apologhit.vieiros.com/>

⁶ <http://www.vieiros.com/rlts.asp>

⁷ <http://obrasocial.aduaneirossemfronteiras.org/concurso-fotografia-anecdótica-2/apresentazom/>

⁸ <http://mensaxenunhabotella.blogspot.com/>

⁹ <http://enconstrucion.blogspot.com/>

¹⁰ O portal Cultura Galega, <http://www.culturagalega.org>, e o propio Consello da Cultura Galega, co seu salón de actos virtual <http://www.consellodacultura.org/interaccion/salondeactos/index.htm>, constitúen un magnífico exemplo ao respecto.

¹¹ <http://www.aregueifa.net>

Remiseiro

Un novo asociacionismo

Manuel P. Rúa

Moderador

Cristina Gayo

Fotografía

Pablo Montero

Transcripción

Mercedes F. Gestido: socióloga, investigadora en asociacionismo e participación cidadá. Promotora da asociación gastronómica cultural Lume Manso, pioneira na divulgación e prácticas de agricultura ecolóxica, sustentabilidade e desenvolvemento comunitario.

Kike Benlloch: do colectivo de autores de comic Polaquia (<http://polaquia.redegalega.org>), grupo que sen apoio institucional ten editados 20 títulos e publica catrimestralmente "Barsowia", premiado como o mellor fanzine de España no XXIV Saló Internacional del cómic de Barcelona en 2006.

Marcos Couso: membro da asociación cultural Cultivarte e do grupo de hip hop Dios ke te crew, integrado na mesma asociación. www.fotolog.com/sokram72, www.diosketecrew.com, www.myspace.com/diosketecrew. Desenvolve o seu labor artístico na música como vocalista e letrista, facendo tamén graffiti e deseño gráfico.

O asociacionismo cultural en Galicia ten cumpridos máis de corenta anos e cando menos dende os 90 aparecen con claridade problemas de funcionamento, identidade, renovación de ideas e liderados, sensación de crise, etc. Falamos con representantes do novo asociacionismo para confrontar e debater proxectos que teñen como fondo a participación cidadá e a organización do Terceiro Sector.

Manuel P. Rúa: Cando se fala de participación, asociacionismo, compromiso..., esas palabras teñen sentido hoxe?

Kike Benlloch: Teñen sentido cando falamos de historia. Pero eu creo que hai unha falta profundísima de capacidade colectiva por parte do pobo galego. A xente non ten espírito de artellar iniciativas para construír algo maior. Cando ti lle falas pensa que lle estás falando de que eu quero o teu. Parece que che quero quitar o teu. Ao final, encontrámonos cunha falta de cultura na incapacidade para traballar en global. Que se ti traballas nun

determinado campo, podes encontrar xente coa que dicir que o meu ámbito de interese chega aquí, o teu chega ata aquí, cal é a área de interese da intersección e que parte teño eu aí. Entón, non digo que haxa unha ausencia total, pero non abonda. Víasas ao País Vasco e o están facendo.

Marcos Couso: Estou de acordo. Non hai unha cultura de xuntarse para facer cousas en común. Vexo na nosa asociación que costa levar a cabo calquera iniciativa por pequena que sexa porque non hai cultura de asemblea, digamos. E ademais custa que un tire polo

conversa entre...

carro e que os demais o sigan. E despois, adoita pasar que o que tirou polo carro acaba queimado porque os demais non poñen o mesmo que pon el, e aínda por riba el pícase, porque é unha falta de cultura de asociacionismo.

QB: O que realmente pasa é que hai unhas persoas que están botando horas, perdendo sono e quitándolle tempo de lecer, e hai outras que..., bueno..., estaría ben que todas participasen.

Mercedes F. Gestido: Eu discrepo e quero ir un paso máis alá. No tema asociativo estou cansada de lairme e chorar. Estou aborrecida. Paso de chorar e de lamentarme. Sei que todos eses problemas, e máis que hai, están aí, pero penso que hai que ir un paso máis alá.

Entón quería introducir elementos positivos. Creo que hai censadas en torno a 23.000 asociacións en Galicia, outra cousa é que estean activas. Nos últimos cinco anos incrementouse o número de asociacións case que nun 20% de novos rexistros. Entón, está claro que hai unha necesidade, unha inquietude por asociacións, por grupos, por iniciativas. Aí algo hai que está fervendo.

O problema da xente que non quere participar e que deixa que outros tiren do carro, penso que é porque a forma de funcionar das asociacións é a mesma que hai cincuenta anos, cando a xente e os temas son completamente diferentes.

MPR: Daquela...

MFG: Hai que cambiar os modelos de funcionamento das asociacións. A democracia participativa funciona cando as asociacións son abertas e cando cada un ten un papel que cumprir, cando se reparte o chollo, e se deixa participar. Pero os mesmos dirixentes das asociacións non confían na xente, e hai moitas dinámicas perversas en todas as asociacións, protagonismos., xa non digo as persoas -que cadaquén ten os

seus intereses-, pero as asociacións, proclives a ter esa sensibilidade ao asociativo e ao comunitario, ¿por que non se federan?, ¿por que non traballan en conxunto?

KB: Nós parecémonos máis a unha banda de punk. O punk tiña un dobre sentido: un era a liberdade total de carácter ideolóxico, e o segundo era faino ti mesmo. É dicir, había bandas de punk que non sabían nin tocar a guitarra, pero "faino ti mesmo", e ademais sen cortapisas. Entón, cando falamos desa estrutura das asociacións, facer as actas, reunións... e que todo isto é anterior aos foros en internet. Hoxe en día, agás algo moi concreto, é absurdo tomar actas dunha reunión, porque ti vas a un foro e tes aí as réplicas e contrarréplicas. O que non pode ser é que teñamos que andar con estupideces de levar os estatutos, de se falta unha folla e tal, porque hai colectivos que funcionan sen necesidade de estrutura. Entón, parece que o que está deseñado non ten moito que ver cos colectivos que están actuando.

MC: Nós creamos a asociación para poder facer o que viñamos facendo xa. Xa estabamos funcionando como colectivo, facendo actividades e para facelas legalmente e que non nos puxeran trabas á hora de facturar, de facer unha actividade no noso concello, onde os gobernantes están en contra da nosa ideoloxía e onde non hai comunicación. Foi iso, un mero trámite. De feito nós non funcionamos como asociación. É dicir, facemos reunións, pero non facemos unha acta e tal. Apúntanse as cousas das que hai que falar e tómanse as decisións, e adiante.

KB: É preguiza. Esa é unha característica das asociacións.

MFG: É preguiza e máis non. Eu penso que unha asociación debe ser un marco participativo, entón, hai que saber implicar e dar a cadaquén un papel na asociación. O que tes que asumir como membro dunha asociación que ten que haber, non líderes, pero si alguén que leve as rendas. É así, porque non é madura, entón necesita que tiren dela. Pero, ao mesmo tempo, a miña experiencia é que se ti lle dás papel á xente, e tes confianza na xente, a xente vívea. A xente entra.

MC: Ten que haber unhas persoas que tiren do carro. E claro, esas persoas están animando a xente, no meu caso pásame un pouco iso, teño que implicar a este e a este, e subirlles a moral para implicalos no asunto, pero cando se me baixa a min ¿quen ma sube? Ese é o problema do liderado e de asumir ese rol. Por iso, acábaste queimando.

MPR: Non é algo paternalista este tipo de liderado?

KB: Non creo. É cuestión de comodidade. A persoa aguanta en canto se está sentido realizada ou lle está aportando algo. Pero se lle chega a oportunidade de algo grande, ao que se teña que dedicar en corpo e alma, non vai poder estar na asociación. A evolución, no noso caso: eu empecei en asociacións culturais na Coruña, eran xuvenís e logo pasaron a ser culturais. É dicir, o proceso estándar de asociacións, e o certo é que no noso caso a asociación funciona porque hai un par de persoas que tiran do carro

e lle dedican máis tempo do que deberían. Ves que hai xente válida pero non se implica, como cando falamos da sociedade e hai moita xente que non vai votar. Discuten na barra do bar, pero nin van votar nin participan. As asociacións son reflexo da sociedade: comodidade, preguiza...

MFG: Entendo o que dis, ao meu modo de ver, unha asociación é un proxecto colectivo, non un partido político. Unha asociación non é so un sitio onde se fagan relacións que poidas aproveitar para catapultarte, senón que ten que haber un obxectivo e un ideario. Penso que o ideario de calquera asociación é o cambio e o progreso humano.

MPR: Ese cambio pode ser o que antes se chamaba compromiso, unha especie de implicación colectiva polo cambio. Nas asociacións de hoxe, vedes algún tipo de implicación nese sentido?

MFG: Penso que hai que ter un compromiso con causa. O que hai é unha xeración con severas limitacións nos modelos políticos. Os cidadáns non se senten vinculados en canto non decidan da súa forma autoorganizarse na sociedade, ter un papel. Penso que non hai espazo para a participación política, porque hai unha expulsión da cidadanía do que é o ámbito político normal.

MPR: Vedes as asociacións de hoxe distintas das dos anos oitenta ou dos noventa?

KB: Non sei. Se cadra eran asociacións máis axustadas á norma, co seu protocolo de actuación, os seus estatutos e tal. Iso, hoxe... se eu lle digo os rapaces que fagamos un manifesto sobre a banda deseñada, dálles a risa. Creo que son modelos radicalmente distintos dos dos anos oitenta, no sentido de que somos máis activos, seguramente máis libres, con moita menos ligazóns con institucións. As asociacións de cando eu era pequeno ou adolescente eran asociacións que dependían demasiado do concello. Hoxe vamos por libre e facemos moito máis porque levamos máis anos no tema. Nós carecemos dunha infraestrutura e dun reparto de responsabilidades definido e non sabemos moi ben cara onde vamos ir, onde imos estar o día de mañá...

MFG: Ti cres que parte da solución pasaría pola profesionalización?

KB: Sen dúbida. Nós teríamos que estar constituídos como empresa, pero iso é imposible, xa non só polo proceso, senón polo custe. O normal é que se tes un grupo de persoas que están traballando ben en xestión deportiva ou en eventos culturais, ou nós que facemos banda deseñada e publicamos, o normal é que evolucione cara a unha empresa e funcione normalmente. Pero iso hoxe en día é imposible. Temos moitísimas ideas, o problema é cal será a empresa, a entidade ou o filántropo que vai pór a pasta para poder facer algo..., ao final resulta que somos modestos e estamos contentos co traballo que facemos, ao mesmo tempo que somos conscientes das limitacións.

MC: Unha pregunta. Por que é tan difícil converter as asociacións en empresas?

KB: Nós agora estamos no proceso de ser asociacións culturais... estivemos traballando primeiro nunha asociación individual de maneira independente. Quería converterse nunha asociación de asociacións máis non foi adiante..., pero quería dar unha versión máis optimista. Levamos feito moitas cousas en positivo, e funcionando coa nosa gasolina propia, temos moitísima ilusión e cremos cen por cento no que facemos. Pero, ao mesmo tempo, pregúntome: isto que estás facendo, realmente, en que vai mudar as cousas? Porque ao mellor é unha cousa persoal, ademais teño a sorte de ter editores e estou traballando para toda España, onde están valorando o teu traballo e ademais páganche. Pero a nivel galego, se nós tivemos que saír fóra...

MPR: As vosas asociacións proceden do ámbito urbano. Cedes que hexemonicamente a cultura que se está a crear e a que ten futuro é esa? Porque hai tamén a cultura tradicional, do rural, das formas máis clásicas. A urbana é a forma de manifestarse hoxe do asociacionismo con futuro ou hai outras vías?

MC: Non creo que sexa iso. Nós facemos unha música que vén do espazo urbano, pero eu teño feito graffitis na aldea, entón non ten por que ceñirse a iso. E o que é a forma de organizarse tampouco.

MPR: Hai outras formas de cultura tradicional que se vehiculizaron a través de asociacións culturais, musicais, etc.

KB: Claro, pero esa é a cultura establecida. Encontramos o paradoxo de que hai formas culturais que esmorecen e, non obstante, son as que ao mellor teñen un soporte dende os medios. Cal é o problema?, a desaparición dunha forma de vida. Da xeración dos nosos pais á nosa, en corenta anos, cambiou por completo, perdéuse, onde vai todo aquilo? O agro se despoea sen que a cultura galega fixera a transición do rural ao urbano. Non hai unha migración harmónica. A cultura dos nosos avós e dos nosos pais desapareceu e non se vive nas cidades. A linguaxe do cómic non existía hai anos. Fáltanos canalizar a lingua e a cultura tradicional en novas formas que non se queden nunha ilustración folclórica. Pero non temos eses soportes para... ¿como é posíbel que os poucos que traballamos en banda deseñada, á parte de ser artistas, teñamos que autofinanciar o proceso creativo e teñamos que ser comerciais, impresores, relacións públicas e xornalistas? Iso é demencial porque lle estás roubando ao proceso creativo para facer de relacións públicas. E eu non quero ser editor nin impresor. Entón, estamos todos na orquestra, pero que carallo estamos facendo?

MFG: Igual non che vale o modelo asociativo para desenvolver esa experiencia que queres facer.

KB: Entón teño que ir fóra. Porque se o quero facer aquí non teño capacidade, non o podo facer só.

MFG: Nós temos unha asociación que trata de dar solución a un problema que teñen moitas familias con mulleres que traballan, sen tempo para facer a comida. Organizámonos para dar solución colectiva a un problema individual. E inventamos un comedor colectivo. O que ademais é unha filosofía de vida.

KB: O problema é colectivo.

MFG: É individual tamén. Pero en lugar de facelo só na miña casa, tratas de facer máis eficientes os recursos. Entón montas iso pero ademais co engadido de que tratas de que o produto sexa local, ofrecido polas mulleres, dende a ética da cultura da comida, etc. Funcionamos a partir dunha cota inicial de cada socio para facer fronte aos gastos de montaxe, máis unha cota mensual para os gastos fixos e logo por cada prato un prezo moi módico. É hai bufete libre, unha cociñeira contratada pola asociación... e tamén todos os problemas dos que falamos aquí. Pero sempre dixemos que non queríamos ningún tipo de axuda, nin de apoio institucional. Imos ver se somos capaces de solucionar o problema colectivamente, e o traballo se reparte. E que todas as persoas vexan o que supón estar aí, levar as cargas de facer as contas, xestión do almacén...

Ás veces incídese na falta de axudas institucionais, pero eu creo que tal e como están as cousas é difícil que por esa vía..., tampouco hai un tecido empresarial suficientemente forte que aposte. Pero moitas veces o problema é que non hai comunicación entre o mundo empresarial e os promotores culturais.

MPR: As asociacións novas ou as que vós representades credes que teñen cambiado na relación coas institucións públicas e coas subvencións?

MC: Creo que houbo xente que se autoorganizou, como no noso caso, sen ningún tipo de expectativa de que lle deran un peso. Precisamente porque ían ser iniciativas contrarias ao goberno.

MPR: Agora cambiou a situación política. Pensades que o novo goberno vai facer o mesmo en canto ao asociacionismo ou vai mudar a situación?

MC: Eu creo que si, que está claro. Si, sen dúbida que si, que vai a pasar isto. E a nivel empresarial tamén, máis aínda.

KB: Eu teño unha visión bastante pesimista. Creo que sería bo que houbese colectivos non lucrativos que puidesen evolucionar cara a modelos empresariais como que o diñeiro público fose útil. E sabemos que o tema de morder da man que che alimenta é un clásico que está aí, e sabemos que as subvencións poden acabar por perverter unha perspectiva cultural, porque xa o teñen feito, entón sabemos do perigo que teñen, pero iso non quita para que ti midas a capacidade de actuación que poderías ter: podería preparar unha instalación dunha exposición ou unha publicación que agora non podo.

MPR: O mundo asociativo sempre buscou como referencia o poder local ou autonómico, pero outra das vías de financiación ou subvención é o mecenado ou padroado de entidades privadas.

KB: Sempre o podes facer cunha persoa que está forrada. Esas persoas non teñen as cortapisas dun partido ou dunha estratexia política.

MFG: Creo que faltan iniciativas de colaboración, de maximización de recursos e sobre todo de deseños estratéxicos, dunha estratexia común de actuación, de empezar a cambiar, xusto ao contrario do minifundismo.

KB: A nivel do sector da banda deseñada galega, propostas que se tiveran feito a nivel estrutural, non é que foran recibidas negativamente, senón que simplemente non foron respondidas. Como podemos integrar os grandes obxectivos comúns a todos mediante un cauce de colaboración? A resposta é inexistente. Que pasa, que non sabemos traballar en rede? Ao final somos un país moi pequeno e se a xente non sabe pensar por enriba de individualidades, de diferenzas e de inimidades, non vamos a ningún lado. E nun país como Galicia, coas cifras de mercado que hai, que son irrisorias, temos que apostar polo pacto.

MFG: A xente non ten sentido cívico. Unha das cuestións que se fala como papel das asociacións é o de ser escola de cidadanía para a capacitación de capital social. E eu creo que si e non. Si son momentos de sociabilidade, pero sobre todo é unha estratexia e un deber cívico.

Creo que hai outros espazos para a sociabilidade. Antes ao mellor non os había, pero agora a xente relaciónase, viaxa... entón, iso de crear unha asociación para estar e falar cos amiguetes creo que xa non funciona. A cousa vai máis por outro lado, ao meu modo de ver.

MC: Eu creo que ten que vir por un interese común. Non nos vamos a reunir para chegar e fumar no local, haberá que ir para facer algo, coa iniciativa de que imos facer algo.

MFG: Ese é o obxectivo que eu chamo político. É dicir, transcender iso que ti fas. Saber ver que o que ti fas, a parte diso, está conectado con outras cousas.

KB: Por iso digo que o idóneo sería que este tipo de iniciativas que se fan é desde a perspectiva cultural e non necesariamente ligadas ao beneficio económico, evolucionasen cara a empresas, iso o que lle dá é solidez no tempo e no económico. Porque esa xente podería estar vivindo do traballo que está facendo. Entón o proceso de autoprofesionalización tería que ser moito máis fácil.

MPR: Todos vós sodes autoempresarios.

KB: Hoxe en día, se traballas en determinado campo e ves que está todo ermo, que non hai case que ningunha saída, o autoempresariado é unha cousa caralluda, porque ademais de resolver os teus problemas, podes empregar a xente que coñeces. E por que constituír unha asociación cultural?, porque necesitas facturar, porque para catro cousas que vendes, aínda por riba perdes o lucro do que vas vender. Ao mellor as bandas de rock da Coruña están participando en iniciativas colectivas con Noruega e isto é todo un traballo de base, dende colectivos anarquistas, grupos musicais, xente que fai teatro na rúa... Entón, nesa efervescencia, oxalá se puidera evolucionar para que un grupo de hip hop que nace agora teña máis cartos para que edite.

MC: En canto ao hip hop, o que pasou nos Estados Unidos foi así, tal cal. Houbo un boom no que entraron as grandes discográficas pero os propios grupos montaron un selo discográfico. E iso está pasando en España, de feito. E os grupos sacan os seus discos, e levan os seus beneficios. Por que van estar levándose a pasta os catro impresentábeis de arriba e están gañando uns royalties cando están vendendo miles e miles de discos?

KB: Entón, ausencia de modelo industrial que non está tratando ben ao autor.

MC: A nós foi o que nos pasou tamén. Porque nós montamos un selo discográfico. Ao final decidimos ter o noso propio selo. Visto o visto, aquí non hai ningún selo que edite rap, xa non rap, senón que non che dea o que mereces. Un mínimo.

MFG: Por retomar o tema das axudas, subvencións..., dicir que hai impostos que pagamos e deberían reverter no redistributivo, servizos comunitarios e todo o demais, pero se o mercado e o modelo capitalista funcionara como debe de funcionar: libre mercado, oportunidade para todos nun sistema meritocrático, etc., debería de circular todo isto libremente. E esa iniciativa, se é boa, vai arriba. O que pasa é que vivimos nunha cerimonia da confusión do sistema capitalista.

KB: Esa é a grande mentira do capitalismo. O do libre mercado é mentira. Oxalá o capitalismo fose así en canto a liberdade de mercado. Non, sabemos que hai unha coerción económica en todos os campos. Ti non xogas coas mesmas cartas. E xa non en proporción directa á túa capacidade, senón que sabes que se tes unha sala de cine, non podes emitir o que queiras, porque se queres emitir o filme da temporada, Disney vaiche colocar dez películas de ínfima calidade no paquete da grande. Que queres emitir esta?, entón vas emitir todas estas. Co cal enches de lixo o espazo, cómeste o cine español de calidade, o cine de autor de calidade, o cine do terceiro mundo de calidade...

MFG: Nesta inmadura democracia que temos, no tema da participación, orientouse sempre pola existencia de dereitos, e hai unha serie de deberes que temos como cidadáns, que non son simplemente pagar impostos, senón participar. Ter dereito a participar e dereito a ter unha voz. Dereito e obriga.

KB: É fundamental, pero é un debate que non é que non estea maduro, nin sequera está aberto. O das obrigas da cidadanía que reforzan o estatuto da cidadanía. A min facíame moitísima graza unha vez que lle escoitei a un guitarrista dunha banda de rock, cando lle preguntaban a que tiña medo, dicir que tiña medo de ter un fillo e que non fose votar. Podes estar de acordo ou non, pero eu creo que el a través do voto estaba mostrando o temor e o desgusto polo tema da participación: ter un fillo que non vai votar porque nin sequera sabe o que custou conseguir iso. E podemos estar en contra do proceso de votación pero iso, que cremos ter superado, é algo extrapolábel á responsabilidade da participación, o que dicíamos de inicio, a obrigación de votar. A xente tense que sentir obrigada a participar, e iso é algo que ou o aprendiches na casa, ou cho inculcaron ou o tes por natureza.

MFG: É alucinante que como cidadáns que pagamos impostos nos desentendemos completamente do control da información de como se gastan. Nos cobran uns impostos e non hai mecanismos de control para saber en que, como, canto..., información que debe ser pública, como a dos orzamentos de concellos, non hai forma. E creo que debiera ser a primeira obriga do cidadán.

MPR: Unha das políticas que marcaron anos de democracia foi que cidades e cabeceiras de comarca se beneficiaron dunha rede de equipamentos (casa de cultura, auditorio, sala de exposicións, etc.) que cambiaron a dinámica cultural e participativa da cidade e o seu contorno. É decisivo o equipamento para a actividade cultural?, mitificouse no sentido de dicir que as asociacións non fan nada por non ter nin onde reunirse? que opinades dos equipamentos, grandes e pequenos, de proximidade ou simbólicos, en relación á participación.

KB: A min paréceme que non está a cousa moi óptima.

MFG: No entorno que eu coñezo, hai asociacións que non teñen local nin posibilidade de telo. E hai auditorio e casa de cultura, que sistematicamente se piden polas asociacións, e non hai local público nin tan sequera por horas. Agora que si, despois crean estes centros de proximidade e lle montan a cantina aos vellos, cólleenos para o baile da semana... é unha cuestión estratéxica do voto.

MC: No meu concello é denigrante. Temos un local da terceira idade e da xuventude, xuntos, de cinco pisos. Inaugurouno Fraga fai cinco anos ou así, estivo parado outros dous porque non estaba en condicións regulamentarias, despois estivo parado outros dous anos e pico e cando o inauguraron, fai dous anos, o que fixeron en vez dun local para a terceira idade e a xuventude, déronlle a concesión a unha empresa privada que está facendo do edificio unha residencia da terceira idade. Entón o señor que está alí ten que pagar duasetas mil pesetas ao mes... é denigrante. Nós de feito non podemos ir alí a nada. Iamos alí a

reunirnos, a falar, e aos vellos tampouco lles importaba, pero non se pode utilizar aquilo para nada...

MFG: Coñezo unha asociación, nunha cidade que está no proxecto de cidades dixitais de Galicia. Montaron un sitio onde tiñan cinco ordenadores. O día da inauguración córtase a cinta, fálase, e pasou o día, pasou a romaría. Péchanos con chave. Non se sabe quen abre, nin a que hora. E logo a asociación tense que reunir debaixo do adro da música, que cando chove se inunda...

Parece que a lóxica é a inversa: montan onde non hai oportunidades, e onde hai demanda porque hai movemento, non hai sitio. E por intereses. Eu sei que hai unha lista negra de asociacións: esta non, esta non..., e todo o que sexa disonante..., non hai sitio.

KB: É así. No noso caso é unha pasada. Cousas como ter un centro comarcal cunhas instalacións extraordinarias para documentais, ciclos de cine, etc..., pois non cho deixan. Tes que facer un escrito á Deputación e que o concedan. A Casa da cultura, pois tampouco. E ao mellor aínda non vos pasou, pero pasaravos: que se organice un festival de hip hop na vosa localidade e non conten con vós para nada, é un clásico tamén. Tí curras nun sitio, móntase algo e nin sequera teñen en conta á xente que está traballando aí, de base.

MC: Ou montan un festival, e en vez de dicir que opinades, móntano á súa bola gastando os cartos de todos para traer a grupos que non teñen ningún interese para a xente. Á xente lle dá igual. Hai dous anos trouxeron a Loquillo e había catro gatos. E a Loquillo deulle un baixón e suspenderon o concerto. É de coña. Había grupos que a xente tiña gañas de ver, que nós poderíamos sabelo porque temos coñecemento, e eles non tiñan nin idea. Que fan? subcontratan a unha produtora, que ten certos grupos de man, que lle deixan os cachés máis baixos porque xa fixeron concertos con eses grupos ou fan un trato, e traen a quen lle peta, non polo interese que teña o pobo.

MFG: E non ten que ver co político que estea no goberno. O máis triste é iso.

KB: Eu prefería calquera partido que teña unha mínima conduta, unha maneira de facer as cousas. E o importante é que teña un mínimo de valores.

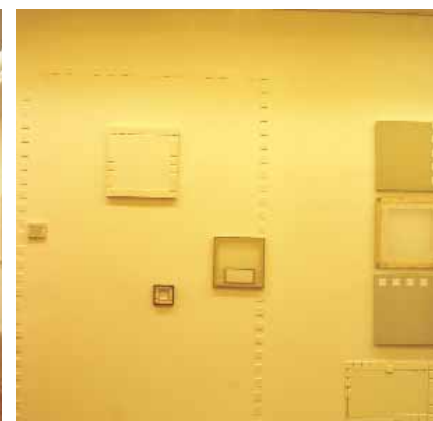
MFG: E que son absolutamente cegos. É sorprendente ver a cantidade de xente que ten unha garra, unha forza, xente cunha valía, que leva anos tirando do carro de asociacións, cunhas ideas de puta madre, e sos e abandonados...

KB: O traballo do político xa non sería o traballo da primeira persoa, senón algo estrutural. Non sería o que empezaría a facer de cero as iniciativas, senón que establececese unha rede superior, que puxese en contacto esas iniciativas e que permitise que se coordinasen, que se autofinanciasen, que se intercambiasen servizos os uns aos outros. Estamos vendo iniciativas dende cero, paralelas, para xustificar escuros intereses. E iso non pode ser.

MÓNICA Trastoy

...e as súas pinturas limitadas

"Nun papel de tres pés cadrados, a parte (visiblemente) pintada non ocupa máis dun tercio. No resto do papel semella que non houbera imaxes, e sen embargo, as imaxes teñen alí unha existencia eminente.

Así o baleiro non é a nada. O baleiro é o cadro"

Zang Shi

FUNDACIÓN LUIS SEOANE

Silvia Longueira
Directora

O tecido cultural español tivo que soportar un esforzo de importantes dimensións dende comezos da década dos oitenta ata xa iniciado o século XXI. Facíase urxente a concepción de espazos físicos que acollesen un novo selo cultural equiparable ao tren europeo ao que agardabamos chegar a tempo, así como a implantación dunha política de difusión e divulgación cultural para expedir o noso "certificado de calidade" pertinente.

A carreira encabezárona en primeiro lugar os núcleos de maior desenvolvemento demográfico e urbanístico de Madrid e Barcelona, que presentaban entre ambos unha certa desigualdade de equipamentos e tradición cultural pero enarboraban a marca dun país que facía súa a intención de exhibirse en copartícipe do proxecto continental ao tempo que miraba cara a América Latina tratando de converterse no seu referente e punto de conexión atlántica.

Os inicios

O arranque e funcionamento da nova maquinaria cultural desenvolveuse en fases de diferentes cores políticas, diferenciándose á súa vez a través das distintas administracións locais, provinciais, autonómicas e nacionais. Así pois, de forma transversal e atreveríamonos a dicir en tres dimensións, o *facto* cultural do futuro, proxectado a partir dos oitenta, estaba chamado a entenderse a través dun complicado cálculo combinatorio coas diferentes variables:

- Continentes culturais/Contidos culturais
- Plans de desenvolvemento político cultural/Aplicación de estratexias de difusión
- Administracións públicas/Axentes executivos

Os grandes centros de exposicións e de cultura contemporánea convertéronse en buques insignia das principais cidades. E por extensión, adoptáronse modelos similares na periferia nacional dando lugar a un mapa de infraestrutura urbanística cultural cuxo modelo de crecemento non estaba apoiado por un circuíto de funcionamento continuado que se axustase aos presupostos previstos para o investimento cultural adecuado. O CGAC de Santiago de Compostela, CAAM nas Palmas, Artium de Vitoria, CAB de Burgos, Patio Herreriano de Valladolid... Centros que xurdían de iniciativas levadas a cabo por diferentes administracións e proxectos políticos e que parecían destinados a actuar como diferentes líderes guerreiros nun campo de batalla descoñecido: o mesmo eran exhibidos como centro de cultura contemporánea que como motor para dinamizar a cidade.

Iniciado o século XXI, e coa recente inauguración do MUSAC de León, a carreira parece que tocou á súa fin e que agora comeza outra diatriba que é a de que facer con todo este inmovilizado material que acapara unha alta porcentaxe do investimento público en materia cultural dos últimos 25 anos. O certo é que cada centro está tratando de definir o seu modelo, directamente vinculado á cultura contemporánea no estrito sentido da palabra e axustando as súas expectativas. E tamén que o fervor polo contemporáneo trouxo unha estreita vinculación co desenvolvemento de liñas de investigación e pensamento que actúan como vehículo para recuperar non só a reflexión sobre a historia actual senón o traballo que sustenta o coñecemento da infraestrutura do pasado.

Liñas de traballo

Neste segundo tramo de "viabilidade cultural" é onde se atopa ubicada a Fundación Luis Seoane da Coruña. Constituída en agosto de 1996, a instancias da viúva do artista e ensaísta Luis Seoane (Bos Aires 1910 - A Coruña 1979) e baixo o financiamento do Concello da Coruña, a Fundación ten entre os seus obxectivos o estudo, análise e difusión do legado de Luis Seoane: unha figura clave para comprender a historia social e política do exilio galego e español en América Latina.

Ademais, a Fundación avanza sobre outras dúas liñas de traballo: unha delas vinculada directamente con todas as manifestacións da cultura contemporánea, a través de exposicións, proxectos procesuais, work-shops, seminarios e publicacións. E unha segunda liña que investiga e documenta os procesos culturais do século XX que non foron institucionalizados; unha nova área que se deu en chamar "arqueoloxía do presente".

A Fundación trata de ofrecer á súa área de influencia e á propia Comunidade Autónoma un selo identificativo da súa actividade, complementando a oferta de institucións de similar corte. Exemplo deste modo de operar é a colaboración establecida co MARCO de Vigo e o CGAC de Santiago de Compostela no *Proxecto-Edición*, comisariado por Manuel Oliveira e que abre un período de tres anos de traballo entre as tres institucións.

O vindeiro ano 2007 cúmprense os dez anos de existencia da Fundación. Será un momento propicio para sopesar o papel da institución no contexto cultural durante a dita década e analizar as achegas que ofreceu ao público a través dos seus tres programas de traballo. Neste decenio documentouse a obra plástica e intelectual de Luis Seoane e estase xa en disposición de ofrecer este material a investigadores e estudosos da obra do artista.

O primeiro proxecto inaugurara o catedrático Valeriano Bozal, que analizará por primeira vez a transcendencia da ilustración e o debuxo na obra de Luis Seoane; un estudo que nunca se realizara en exclusiva e que contará coa exhibición de obras nunca antes expostas de Seoane. O proxecto, ademais dunha magna exposición con fondos propios e obras pertencentes a coleccións públicas e privadas, complementase cun ciclo de conferencias enfocado á formación universitaria.

r/ San Francisco s/n - 15001 A Coruña
Tel. 981 216 015 - Fax. 981 216 379
www.luisseanefund.org
info@luisseanefund.org

Novo Proxecto da Unidade de Danza do IGAEM

CONSELLERÍA DE CULTURA XUNTA DE GALICIA

Nas seguintes liñas tentaremos transmitir o máis clara e brevemente posible a filosofía do proxecto que dende a Unidade de Danza do IGAEM, Instituto Galego de Artes Escénicas e Musicais adscrito á Consellaría de Cultura da Xunta de Galicia, comezará a camiñar a partir de setembro de 2006.

Este proxecto tentará vertebrar o sector da danza en Galicia ademais de tender pontes entre a nosa comunidade e outros territorios.

Para iniciar a súa andadura a Unidade de Danza instalárase na cidade da Coruña onde dende ese novo espazo para a danza tentaremos contribuír ao desenvolvemento deste sector en Galicia convertendo a sede da unidade nun punto de encontro e de apoio á investigación, á formación, á creación e ao desenvolvemento dos profesionais no ámbito da danza, ademais de fomentar a sensibilización dos cidadáns cara a este sector e de colocar as accións dancísticas producidas en Galicia no panorama nacional e internacional.

Esta misión a longo prazo que nos propoñemos como meta iremos conseguíndoa ao acadar as directrices xerais que presentamos a continuación. Tentaremos:

- Favorecer o desenvolvemento dos profesionais e das estruturas empresariais de danza de Galicia atendendo ás súas necesidades reais.
- Xerar producións de danza de contrastada calidade artística e ou formativa.
- Posibilitar procesos de investigación teórico-prácticos no sector da danza.
- Posicionar a danza como unha ferramenta de valor de formación cidadá individual e colectiva.
- Converter o centro da unidade de produción nun punto de encontro para a danza en Galicia e do resto do estado.
- Incrementar a presenza da danza en Galicia.

instituto galego das artes escénicas e musicais

- Localizar as accións producidas en Galicia (formativas, investigación, produción, coproducións etc.) no panorama nacional e internacional.

As ferramentas que empregaremos para o desenvolvemento do proxecto son as seguintes: produción de espectáculos propios, coproducións con profesionais do sector, proxectos de formación, apoio aos procesos de investigación e de creación dunha boa base documental de danza. Todas elas enmarcadas na filosofía de facer rendible ao máximo todos os recursos empregados para pór en marcha cada unha destas ferramentas de traballo.

- Producións: dentro do plano de apoio á creación a Unidade de Danza producirá un espectáculo ao ano con coreógrafos convidados cunha alta calidade artística contrastada. A primeira produción do centro está en marcha coa coreógrafa ourensá Maruxa Salas que está a desenvolver o seu proxecto dende o 1 de setembro de 2006 e que ten previsto a súa estrea a comezos do 2007.
- Coproducións: continuando co apoio á creación impulsaremos proxectos de danza tanto dentro da nosa autonomía como entre diferentes espazos xeográficos, favorecendo deste xeito o intercambio e a circulación de profesionais.
- Formación: dentro do apartado de formación traballaremos en dúas direccións desenvolvendo dous proxectos: un proxecto de formación para profesionais do sector da danza e un proxecto pedagóxico para a sensibilización cidadá cara a este sector. A formación para profesionais será de carácter especializado e organizarase a través de seminarios. O proxecto pedagóxico destinado aos diferentes colectivos de cidadáns realizarase a través de diferentes accións distribuídas ao longo do ano.

- Laboratorios de investigación: esta ferramenta ten como obxectivo incidir nos procesos de investigación de todos os profesionais involucrados no sector da danza cun claro obxectivo de apoio á innovación tanto artística como técnica.

- Documentación e Información: un dos apartados fundamentais para o correcto desenvolvemento do proxecto é unha boa base documental tanto bibliográfica como audiovisual que tentaremos ter actualizada e dispoñible para todos os profesionais. Por outra banda, traballaremos na procura de fórmulas de transmisión da información actualizada e de interese para todos.

Todas estas ferramentas implementaranse paralelamente e coa mesma intensidade para ir acadando os obxectivos pouco a pouco mais equilibradamente.

Interaccionar con outros colectivos artísticos será outra das premisas en que se desenvolverá a unidade de danza: fotógrafos, escritores, músicos e artistas plásticos serán colaboradores habituais do novo espazo para o desenvolvemento da danza en Galicia.

Apoiar, en fin, aos profesionais do sector no seu desenvolvemento integral e aos concellos, ás asociacións, aos colexios etc., na sensibilización e no coñecemento da danza como unha ferramenta de desenvolvemento cidadá serán os nosos principios reitores neste proxecto que nace con ilusión e aberto á participación e á colaboración de todos.

MR MISTO FILMS

Mr Misto Films nace no 2003 no seo do Máster de Produción Audiovisual que imparte a Universidade da Coruña, xunto coa Escola de Medios de Comunicación de La Voz de Galicia. O seu nacemento será unha novidosa proposta empresarial no ámbito do sector audiovisual galego, unha proposta no marco da industria do entretemento, e un proxecto galego ao cento por cento, cun modelo empresarial pioneiro callando proxectos no ámbito audiovisual e cultural con grande valor social.

Desde o seu nacemento Mr Misto Films, veu promover o que se considerara unha auténtica quimera: un sistema de difusión audiovisual, unha "Rede de Curtas" e tamén unha canle dinamizadora que dea solución aos clásicos problemas da comercialización, da distribución e da exhibición. A "Rede de Curtas" nace coa pretensión de ser un sistema regular de exhibición de pezas de curta duración, co obxectivo de que estas non fiquen en caixóns, e de facer un público crítico, esixente e regular. Outros dos obxectivos é achegar a multiplicidade de espazos do territorio, quer espazos de xestión pública quer privada, os cales teñen a oportunidade de programar uns contidos innovadores sen necesidade dunha grande achega de recursos económicos.

Mr Misto Films pretende, en xeral, achegar a cultura audiovisual, e o mundo das curtas en particular, cunha programación permanente e estábel, lonxe da concepción do festival necesario mais efémero. Isto é, crear a necesidade dunha programación regular e constante para fidelizar un público que, polo xeral, non accede doadamente a este formato.

O avance das novas tecnoloxías e a dixitalización permite que a produción e a creación se desenvolva dun xeito máis democrático ou participativo, pois os custos de produción decrecen, do mesmo xeito que acontece coa difusión. O soporte dixital e os formatos como o DVD fan que sexa posíbel difundir os traballos, e que un proxecto destas características teña cabida nun país cunha dispersión xeográfica tan determinada.

Mr Misto Films tamén vén colaborando na difusión de programas divulgativos como o Curtas, promovido polo Consorcio Audiovisual de Galicia desde o 2003.

Xunto coa clásica oferta de servizos dunha produtora audiovisual ao uso, Mr Misto Films desenvolve proxectos de formación de xeito práctico e motivador, desenvolvendo programas europeos neste ámbito.

Cos seus obradoiros, Mr Misto Films fai que a sociedade galega se achegue sen complexos ás novas tecnoloxías da información. Algúns Proxectos consolidados, como o Obradoiro de Iniciación á Curtametraxe, onde en só trinta horas, un par de dúcias de alumnos procuran ideas, elaboran un guión, producen e dirixen un filme de curta duración, acadándose unha visión xeral da produción audiovisual. Este Obradoiro está a percorrer diferentes vilas do país con grande acollida desde o verán de 2004 e que se imparte ano tras ano na Universidade de Vigo. Son máis de catrocentos os alumnos que participaron de maneira activa.

Mr Misto Films desenvolve e participa noutros proxectos e programas formativos europeos integradores como o que está a desenvolver coa asociación galega Interruris, onde 50 mozos e mozas de áreas rurais de Galiza, Portugal, Italia, Romanía, Estonia, Escocia se darán cita do 20 ao a 30 de outubro no albergue de San Xoán de Río para viviren unha experiencia de interculturalidade, creatividade e coñecemento mutuo arredor do audiovisual.

Alén de deseñar os contidos do proxecto Lugo en Acción (Fundación TIC, Deputación de Lugo), Mr Misto impartiu obradoiros adaptados a rapaces de secundaria en 8 centros de ensino público da provincia de Lugo, que deron como resultados 9 curtas. Foi un proxecto desenvolvido en colaboración coa Fundación TIC e Localia Telulugo.

Alén dos traballos de formación desenvolve proxectos de produción de obras audiovisuais: ficción, documental e reportaxe, moitas veces proxectos resoltos por encomenda das principais institucións públicas como privadas do país.

Coa finalidade de achegar ao grande público os contidos audiovisuais, Mr Misto Films promove diferentes eventos neste

sentido asesorando, deseñando contidos e nalgúns casos producíndoos, como o ON & OFF de Curtas (Ribadeo 05-06), Xornadas do Audiovisual de Boiro (03-04-05-06), Comicarteixo 06, ou o Novafactory 05-06.

Na aposta pola difusión cultural, Mr Misto Films desenvolve deseños de Festivais de multidisciplinares continentes de Música, teatro, circo, contos, audiovisuais etc. Revenidas 03-04, Mistura Sound Festival 05-06, etc.

En definitiva, as liñas de traballo de Mr Misto Films son as seguintes:

1. Produción Audiovisual e multimedia

Ficción, documental, promocionais, multimedia, TV, autoría DVD etc.

2. Asesoramento e Produción de eventos culturais e festivais

ON&OFF de Curtas Ribadeo, Nova Factory, Mistura Sound Festival etc.

3. Formación Audiovisual, Alfabetización Dixital

Obradoiros de iniciación, alfabetización audiovisual e dixital, programas europeos etc.

4. Difusión, distribución e exhibición audiovisual

Rede de Curtas, Cinemal etc.

Rúa Queiruga, 2 Nós
15176 Oleiros, A Coruña
981 648 309/675 896 415
www.mrmisto.com
info@mrmisto.com
www.novafactory.org

Algúns dos obradoiros desenvolvidos desde 2004

- Concello de Vilagarcía de Arousa
Produción **E tí, canto custas?** (agosto de 2006)
- Concello de Allariz
Produción **O Xogo** (xullo de 2006)
- Concello de Vilar de Santos
Produción **A Fonte** (xullo de 2006)
- Concello de Pontecesures (Pontevedra).
Produción **Falamos** (xaneiro de 2006)
- Universidade de Vigo (Campus de Ourense).
Produción **Parking** (xaneiro 2006)
- Concello de Allariz (Ourense).
Produción **Voando** (xullo de 2005)
- Concello de Burela (Lugo).
Produción **A última vontade** (xuño de 2005)
- Concello de Lugo (Lugo).
Produción **Mimo** (xuño de 2005)
- Universidade de Vigo (Campus de Ourense).
Produción **Eramus, de paso** (maio de 2005)
- Universidade de Vigo (Campus de Ourense).
Produción **Usted no se ...** (maio de 2005)
- Concello de Monforte de Lemos (Lugo).
Produción **Até que a morte...** (maio de 2005)
- Concello de Oleiros (A Coruña).
Produción **Nunca Máis nunha** (maio de 2005)
- Universidade de Vigo (Campus de Vigo).
Produción **Os dous** (maio de 2005)
- Concello de Vilagarcía de Arousa (Pontevedra).
Produción **A cadros** (abril de 2005)
- Universidade de Vigo (Campus de Ourense). Produción **Timofónica** (febreiro de 2005)
- Concello de Vilar de Santos (Ourense).
Produción **O Avó** (xaneiro de 2005)
- Concello de Ribadeo (Lugo).
Produción **Paquete** (decembro de 2004)
- Concello de Boiro (A Coruña).
Produción **Citando a Baudelaire** (agosto de 2004)
- Concello de Ourense (Ourense).
(Varias producións con nenos).

Monte das Medas, grupo de gaitas

X. M. Penas Patiño, naturalista

Antón de Santiago, barítono

Evaristo Calvo, actor

Xosé María Álvarez Cáccamo, escritor

Mercedes Peón, cantora

Santiago Jaureguizar, escritor

Ramiro Fonte, escritor

Felipe Peña, arquitecto

Ánxel Huete, pintor

María Xosé Queizán, escritora

Xulio López Valcárcel, escritor

Xurxo Souto, escritor

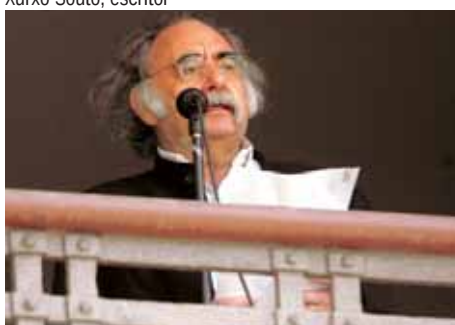
Anxo Angueira, escritor

Pilar Pallarés, escritora

Miguel de Lira, actor

Celestino García Braña, decano dos arquitectos

Bernardino Graña, escritor

Tucho Calvo, escritor e xornalista

Roberto Somoza, músico

Banda Municipal da Coruña

Axóuxere, grupo de gaitas de Melide

José María Barja, matemático, reitor da UDC

Miguel Anxo Fernán Vello, escritor e editor

María Xosé Ladra, soprano

Xesús Varela Fraga, decano dos avogados da Coruña

C. Sánchez Iglesias, presidente Asoc. de Escritores

Xosé Ferreirós, gaitero de Milladoiro

Helena Villar, presidenta da F. Rosalía de Castro

Ernesto Chao, actor

A Cidade da Cultura

“o meu corazón che mando / cunha chave para o abrir...” Rosalía de Castro

O cortexo cívico dos veciños da Cidade Vella da Coruña

Pepe Barro

Membro da comisión de cultura da Asociación de Veciños da Cidade Vella da Coruña

Fotos: Manuel Graña, Kopa (por cortesía de La Voz de Galicia), Carlos Mazaíra, Pispieiro e Xosé Salgado

Cada dez e sete de maio, vai xa para catro anos, os veciños da cidade Vella da Coruña poñemos a andar un contexto cívico que celebra aos intelectuais que viviron nestas vellas rúas coruñesas. Porque o Día das Letras Galegas é para nós a Festa da Cultura e todos sabemos que aquí, a carón das nosas casas, botáronse os alicerces da cultura contemporánea do país, mesmo algún daqueles nosos veciños, Murguía o máis sinalado, foi quen de descubrir o verdadeiro significado da palabra Galicia.

Casa por casa, cada Día das Letras a Asociación de Veciños da Cidade Vella da Coruña dispón un itinerario a seguir, procurando honrar cada ano a novos “antigos” veciños nun percorrido de oito ou nove paradas, que se fai de vagar en dúas horas e pouco. A intención é celebrar un espectáculo a ceo aberto, tentando deixar patente que a cultura galega é unha festa compartida por, poñamos por caso, poetas e matemáticos, editores e cociñeiros, arquitectos e actores, músicos e ... unha ristra sen número de diferentes contribucións a este xeito particular de estar no mundo que entendemos como ser galegos.

Porta por porta, os nosos convidados van subindo aos vellos andares que foron moradas ilustres. Intelectuais e artistas de distintos lugares do país, revestidos coa maxia da palabra, axudados algúns co pulo da música, abren as ventás para espetar no vento o seu decir. Centos de persoas escoitan ao pé da casa, silencio, por uns minutos o uso da palabra tensa o ar. Aplausos, son de gaitas, o cortexo ponse en marcha de novo cara a seguinte casa. A liturxia cultural inclúe o andar. O público, coma coro de teatro grego, desenvolve un papel central no espectáculo cívico.

De ventá en balcón, os membros da comisión de cultura da Asociación de Veciños, a directiva toda, hai tempo xa que ten todo organizado e falado cos propietarios das casas. As portas ábreanse e en cada lugar, un veciño faise anfitrión, presenta á personaxehonrada na casa e dí a todos quen vai actuar a seguir. Atrás quedan xa xestións sen número, tarefas de coordinación e mesmo de interlocución coas institucións patrocinadoras. Aquí ninguén cobra, nen veciños nen convidados, mesmo así cumpre financiamento: a promoción impresa, os altoparlantes, aluguer de pianos... Desde o primeiro ano foi decidido o apoio da Real Academia Galega, institución aveciñada no barrio; o Concello da Coruña vai sumando a súa colaboración e a Consellería de Cultura da nova Xunta de Galicia doulle á última edición un pulo necesario. A propia Conselleira Ánxela Bugallo quixo estar presente no arranque do cortexo, pouco antes de se incorporar aos actos oficiais do Día das Letras, que este ano se desenvolveron en Sada.

Man por man, a iniciativa popular suma vontades e carrega simpatías, o cortexo cívico dos veciños da Cidade Vella da Coruña gaña visibilidade e os medios de comunicación espallan o recendo dunha festa en pé. Queiran que non ésta é a cidade da Coruña, queiran que non ésta é unha Cidade da Cultura.

boas prácticas

O emblema do cortexo cívico ven do espello da antiga pechadura da casa de Vasco da Ponte na rúa das Donas

Alguns dos participantes no cortexo cívico da Cidade Vella da Coruña en 2006

Rosa Cedrón e o grupo Doa interpretan unha peza medieval a carón da rúa de Afonso VIII

Margarita Soto e Antón de Santiago

Paco del Riego intervién a través do teléfono móbil

Julio Mourenza interpreta a Marcial del Adalid

Da parte de María Pita no século de Colaxesieta, das 11:30 ás 14:00 h:

Francisco Hernández del Hago, representante da Real Academia Galega \ Celestino García Herraño, Decano do Colexio dos Arquitectos de Galicia \ Cosme Sánchez Iglesias, Presidente da Asociación dos Escritores en Lingua Galega \ Ernesto Chao, Actor \ Xosé Manuel Vique, Decano do Colexio dos Xornalistas de Galicia \ María Xosé Ledesma, Soprano \ Margarita Soto, Pianista \ Jesús Varela Freja, Decano do Colexio dos Avogados da Coruña \ Antón de Santiago, Barítono \ Helena Vilariño, Presidente da Fundación Rosalía de Castro \ Xosé Fernández, Gaiteiro de Milladoiro \ Javier Fernández González, Notario de Allariz \ Doa \ Rosa Cedrón, Músicas \ Felisiqueira, Cantantes \ Julio Mourenza, Pianista \ A De Ralude, Pianista \ Grupo de gaitas Anticorre de Malde

17 de maio de 2006
Día das Letras Galegas
Festa da cultura
Homenaxe á Real Academia Galega no seu Centenario
Cortexo cívico polas casas dos académicos que viviron na Cidade Vella da Coruña e aínda máis.

Actos organizados pola Asociación de Veciños da Cidade Vella da Coruña coa colaboración da Real Academia Galega, a Consellería de Cultura e Deporte do Xarxo de Galicia e o Concello de Coruña

Un deseño de Barro Salgado Santana

Consultando o programa

*"Casa por casa, de ventá en balcón,
levaredes a palabra desde o corazón da Coruña
ata o corazón de todos os galegos"*

Xosé Ramón Barreiro Fernández
Presidente da Real Academia Galega.
Carta aberta aos veciños da Cidade Vella da Coruña, 2004

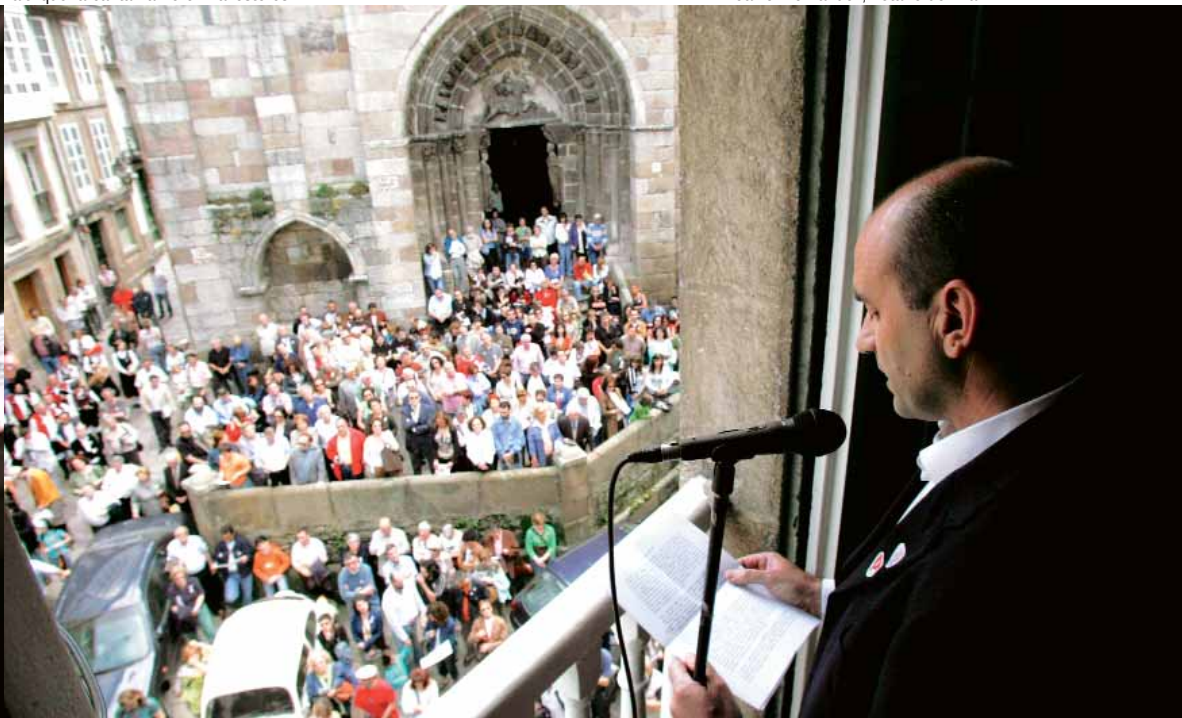
Abe Rábade no adro da Colexiata

Faltriqueira cantan a Pérez Ballesteros

Javier Fernández, notario de Allariz

X. M. Vega, decano do Colexio de Xornalistas na casa de Salvador Golpe

A. C. BARBANTIA, dous anos despois

Alberto Piñeiro

Eu tamén son parte de Barbantia; unha parte ínfima, substituíble, temporal, mais necesaria. Todos somos necesarios. Todos os que estamos dispostos a pensar. Pero non a pensar-nun-mesmo -que é a maneira máis cotiá, sinxela e egoísta de facelo-, senón a pensar en clave de futuro, compromiso, sociedade, cultura, democracia. Resulta un paradoxo: somos conscientes de que ningún destes termos nos é alleo; porén, ás veces semella que preferimos obviaos.

Asociación Cultural. As asociacións culturais non teñen outro obxectivo que ese. Pensar social e criticamente a realidade na que viven. As primeiras organizacións sociais naceron para cazar grandes animais. As primeiras organizacións culturais, para cazar grandes e pequenas ideas. Internet, por poñer un exemplo aparentemente afastado, non sería posible sen elas. Sen as ideas de Igualdade, Liberdade, Fraternidade, as nosas vidas serían radicalmente distintas. As asociacións culturais pensan ideas que melloran un ámbito concreto. Non son tan ambiciosas como os revolucionarios franceses ou os científicos. Pero, na súa medida, son, pola mesma razón, necesarias. Poñen en primeiro plano, para os seus protagonistas actuais, a historia. E converten o presente inmediato e próximo, tomado de forma global, as diferentes pezas remiten a un todo, en obxecto de debate. En problema que resolver. Porque saben algo evidente: pensar é, a medio e longo prazo, a forma máis fértil e económica de progresar.

Os socios fundadores de Barbantia,
co seu presidente, Antón Riveiro
Coello, á fronte

Son verbas de Xosé Ricardo Losada, Secretario da Asociación Cultural Barbantia. O texto está extraído do Limiar do *I Anuario de Estudos do Barbanza*, editado no outono de 2005 polo noso colectivo, que cumpre agora dous anos de vida, dende que no mediodía do sábado 13 de novembro, no primeiro andar do Centro Social de Boiro, comezásemos unha longa singradura que sabiamos ategada de coios xigantes e treboadas un grupo de persoas cultas: escritores, mariñeiros, pintores, fotógrafos, escultores, amas de casa, estudantes, obreiros, profesores, empresarios,... Todos tiñamos en común un único obxectivo en mente: traballar e pensar o lugar onde vivimos; neste caso, a comarca do Barbanza.

Anuario. O pensar tense que facer carne. As ideas obxectívanse, convértense en libros, poemas, palabras, fotografías, roupa, mobiliario urbano, petróglifos, goles. Así podemos compartilas, contrastalas e valoralas. Enriquecéndoas, enriquecéndonos. Por unha sinxela razón: non podemos pensar no aire. Barbantia comezou con exposicións, conferencias, mesas redondas, semanas culturais, presentacións de libros. Iremos diversificando e integrando. Reunímonos e falamos e pensamos. Como no primeiro Anuario. Varias persoas reúnen e falan e pensan, crítica e socialmente, diferentes aspectos do Barbanza; e nós lémoslos e oímos e repensámoslos e, civilizadamente, conversamos. Nos centros sociais, no ximnasio, no traballo, ou nos bares. Cumpriamos un deber, máis que un dereito, de cidadáns activos, comprometidos e responsables. Cultos.

Así xurdía o noso *Anuario* inicial. Pero para chegar a el, foron precisos varios preámbulos, dos que deseguida vou facer un resumo co máis substancial.

Os inicios e as actividades

A primeira actividade na que participou Barbantia foi a *II Semana da Cultura Galega Actual*, que se celebrou en Boiro do 14 ao 19 de novembro do ano 2004. Naqueles días de fervello cultural nesa vila barbanzá, lembramos a figura do polígrafo Ramón Fernández Mato, asistimos ao décimo aniversario do grupo Teatro do Improvisto, escoitamos debater a historiadores e investigadores, intervimos nunha mesa redonda sobre a situación da pintura na comarca, inauguramos unha exposición de gravados de Manuel Ayaso, atendemos a Alfonso Costa impartindo unha clase mestra no Bacharelato de Artes do IES "Praia Barraña", gabamos a creación poética do autor rianxeiro Brea Segade, desfrutamos coas harpas e a voz do dúo vigués Sete Saías e presenciamos unha xuntanza sen precedentes, a dos alcaldes de todos os concellos de Barbanza e Arousa Norte falando de cultura. A carón deles, dos rexedores de Ribeira, A Pobra, Porto do Son, Noia, Rianxo, Boiro, Lousame e Outes, sentou o membro de *interea* e profesor da Universidade da Coruña Héctor Pose, quen, entre outras razóns cargadas de coherencia, manifestou que "nos actos culturais, prevalece a heteroxeneidade e hai unha excesiva dependencia das persoas á fronte da cultura, o que comporta vaivéns nas liñas de intervención en cada cambio de goberno." Quero pensar que aquel día todos os alcaldes comprenderon o senso da mensaxe que titulaba o debate: "Xestión cultural nos concellos: a prol dun proxecto común." Porque só co compromiso dos que teñen que tomar as decisións no eido político, só coa salvagarda dunha planificación axeitada, dun sistema garante do estudo, da reflexión e da difusión culturais podemos chegar a bon porto.

Pois así como é de gabar a implicación do individuo no acontecer social, cívico dun concello, comarca ou país, tampouco debemos caer na tentación de deixar o axial do labor cultural dun pobo en mans do voluntarismo, que xa a Historia nos ten ensinado ben de veces que non son as persoas, senón as ideas, as estruturas, as que conforman o máis seguro alicerce do edificio do futuro, dese futuro -e remítome agora a Franz von Baader- que non chega "feito e rematado": "unha casa construída na que os homes só tivesen que entrar e acomodárense", porque "en realidade, ese mundo [o futuro] é un edificio do que o construtor é o home mesmo." O edificio da cultura non é caro. Cando menos, non en comparación con outras obras que o representante político debe axudar a erguer. Pero tampouco pode ser grauíto.

Presentación no Coliseo Noela da novela de Xerardo AgraFoxo *Unha viaxe no Ford T*

O dúo Sete Saías actuando na xornada de clausura Galega Actual, celebrada en Boiro no outono de 2004

Trala II Semana da Cultura Galega Actual, o próximo destino de Barbantia había ser o noiés Coliseo Noela, para arroupar ao noso compañeiro e socio Xerardo AgraFoxo, na presentación, xa a principios de 2005, da súa novela *Unha viaxe no Ford T*. Máis de dúascentas persoas ateigaban o teatro, nun acto que contou coa asistencia de Víctor Freixanes, Bieito Iglesias e Antón Riveiro. AgraFoxo debullou entón a esencia, que non a trama, da obra, galardoada semanas antes co Premio García Barros, e explicou que se trataba da segunda peza dunha triloxía tecida cos fíos do amor, as viaxes e a literatura, que había ter no Caderno Azul a terceira e derradeira entrega. Falouse de Hemingway e o seu vencello con Galiza, dos influxos diáfanos de Conrad e London na narración de Xerardo, e da habilidade coa que este engaiola ao lector, "retorcéndolle o pescozo ao documento histórico", en palabras de Víctor Freixanes. O acto rematou tal como empezara, cunha actuación ao piano de Verónica Martínez. A música dunha partitura de Chopin viaxou pola cúpula policromada do Coliseo no inmemorable colofón dunha xornada literaria de inverno.

Foi o primeiro acto de presentación dun libro que organizaba a Asociación, pero despois deste virían moitos (case sempre misturando actuacións musicais ou proxecións audiovisuais coas intervencións dos autores); e vou facer acordanza dalgúns, malia que non os mencione todos: o día 1 de abril de 2005 presentamos na Pobra do Caramiñal *Ese unicornio rosa*, de Carlos Mosteiro; en maio do mesmo ano sería un poemario de Antón Riveiro Coello, Limaiaé, o protagonista, na Casa de Cultura "Ramón Martínez López" de Boiro; en xuño, no Cuartel Vello de Rianxo, puxemos atención ao contido do epistolario de Carme Muñoz, viúva de Rafael Dieste; tralo verán, en setembro, desprazámonos a Outes para compartir con Ramón Blanco, Pilar Sanpedro e Santiago Nieto o xurdimento dunha aproximación didáctica a Francisco Añón, da que os anteditos son os autores; Lousame acolleríanos en outubro co fin de amosar ao público as esencias da Herba moura de Teresa Moure; en novembro, presentabamos en Muros o poemario *Das sonoras cordas*, no que se recollen textos de quince novos autores galegos; no mes de decembro, arroupamos a Xosé Ricardo Losada na saída do seu primeiro libro de relatos, *O xene da chuvia*; e xa no presente 2006, a finais de marzo, AgraFoxo convocábanos en Noia con motivo do estreo dos seus dous últimos libros, *Crónicas dunha democracia* e *A revolta nacionalista*.

Os creadores

Pero se hai unha idea da que os socios de Barbantia nos sentimos especialmente satisfeitos, esa é a dos encontros que vimos realizando dende abril de 2005, cando celebramos o I Encontro de Creadores do Barbanza, coa colaboración do Concello de Porto do Son e da Deputación da Coruña, unha xuntanza de artistas na que trinta pintores da comarca lles puxeron cor aos versos doutros tantos poetas vencellados á Terra dos Praestamarci. Foron dous días ateigados de amizade e recoñecementos, de intercambio, de aprendizaxe, que darían pé, un ano máis tarde, a un libríño que demos en titular *Voces na Materia*, onde se recollían todos os cadros e os poemas que participaron na exposición que, ao longo do mes de maio de 2005, ficou instalada na Casa de Cultura de Porto do Son.

Encontro é palabra que chama pola amizade. Encontrarse é algo que fan os amigos, os que comparten arelas, obxectivos, visións ou proxectos comúns; encontro é palabra que fai pensar complicidades e coincidencias, en camiños que se queren percorrer xuntos, na procura de algo que forneza o espírito e alede a alma. Pero tamén -¿por que non?- se poden encontrar os que, sendo afíns, non se coñecen aínda; os que sendo ou estando no mundo, no mesmo mundo, próximos no espazo e no tempo, non saben, ou saben pouco, da existencia do outro. Daquela o encontro transfórmase en riqueza e intercambio, en coñecemento, inda máis, en recoñecemento.

Carlos Mosteiro, Vicepresidente de Barbantia, para o Limiar do poemario Voces na Materia.

Abofé que non vou poder dar conta de todos os diálogos, de todas as relacións que logramos establecer naquel I Encontro, pero mencionarei brevemente que Paola García Paz convertiu nun cadro un poema de Ana Romaní; que Veiras Manteiga fixo o propio cun de María Xosé Canitrot; que Carlos Pereira tivo de compañeiro de viaxe a Manuel Romero; e Manuel Iglesias Nimo a Isabel Rey; e Helena Villar Janeiro a S. Figueira Laiño; e Xesús Santos Suárez a Alberto R. Castaño; e Xavier López Marqués a Xerardo Crusat; que Xoán Fernández traduciu en paisaxe un sonho de Alfonso Costa; e o mesmo Alfonso outro de Eva Veiga; que, en definitiva, todos aprendemos a estudármolos, respetármolos e coñecérmolos un pouco máis aquela fin de semana de primavera, non moi lonxe do eco da cova do Fonforrón.

Coa publicación de Voces na Materia o pasado mes de abril, xurdía na Asociación unha nova liña de traballo, o primeiro volume da Biblioteca Barbantia, destinada á edición das obras que agromen dos nosos encontros, que tiveron a seguinte parada en Ribeira, en setembro deste ano, no contexto dos fastos polos cen anos de cidade, coa saída dun libro de relatos onde son agora fotógrafos e narradores os que nos amosan, a través das súas olladas de imaxe e palabra, diversas estampas e historias creadas na capital do Barbanza.

Todos o sabedes. O orballo son as bágoas de Aroua polo seu fillo morto, o anxo da luz. A Aurora é a nai dolorosa que anaina os ollos cegos da noite. Non é posible o abrente sen eses ollos que morte pechou. O abrente érguese sobre unha derrota.

Éos, Aurora, chega anunciada pola estrela da mañá, e todas as estrelas son as súas fillas. O roibén dos seus dedos, o seu manto de azafrán, anuncia as batallas homéricas, o día no que os heroes loitarán e morrerán á vista dos deuses e dos homes, e verán, se o destino o quixo, pórse o sol sobre as augas do mar mentres lavan a cotra de sangue e po que os cobre; si, alí na praia, felices, e cansos, da guerra: é dicir, da vida.

David Pérez Iglesias, autor do relato Abrente no libro de relatos Luces na Cidade, texto ao que acompañan fotografías de "Pichero".

Pedra da Ra e Ra de pedra, a guiar na boca da Ría o finismare do cerco. Castro Cidade. Carregal aos pés da Duna estomballada. O illote Ferreira semella pór rumbo a Corrubedo, a choupar entre a xerfa. A lagoa parece unha ra prateada presta a choutar sobre o mar. Desde o Castro, sen ás, ódense os laídos asolagados da moza enmeigada, entre palafitas de xunco e auga doce. No ceo, loita de luces e sombras, fumaza negra con fondo laranxa, limón e ameixa encarnada. O horizonte, ferido, tensa o adival das ausencias. Acumulación inaudita: castro con faro, cidade afogada, duna e montaña, praia e mar, rocha e ceo vexetal. Meigallos e mámoas! E lembranzas de lenda!

Eme Cartea, autor do Solpor para Luces na Cidade. Con el traballou no libro o fotógrafo Dani Gestoso.

Cando pasaron pola praciña do palco da música os ionquis xa se recolleran e os xubilados xa había horas que non paseaban e deberían estar nas camas da residencia de maiores. O recendo a mar facíase máis intenso neste punto da cidade.

O balbordo da xente no interior dos locais de copas facíase evidente. Entraron nun pub que tiña unha terraza que gozaba de moita aceptación polas tardes. Aquí a xente maior era máis habitual.

Luís Teira, que escribe sobre a Noite no mesmo libro, no que se apoia en fotografías de Tucho.

As últimas iniciativas

Pero non ficou eiquí o traballo desenvolvido por Barbantia nos dous últimos anos, pois, ademais do antedito, realizamos tanto en 2005 como en 2006 xornadas nas que fixemos acordanza da vida e obra da poeta María Mariño, que será a homenaxeada no Día das Letras do vindeiro 2007, ano, asemade, do centenario do seu nacemento; colaboramos coa edición barbanzá do xornal La Voz de Galicia mediante o suplemento cultural A Voz de Barbantia, que aparece o derradeiro venres de cada mes, e no que gardamos, entre outras seccións, un lugar onde teñen acubillo os autores noveis sen obra publicada; solicitamos ao Concello de Boiro que tres escritores vencellados co municipio teñan cadansúa rúa: Manuel María, María Mariño e Raimundo García Domínguez "Borobó", e felicitámonos de que a día de hoxe poidamos xa atopar a estes autores paseando polas rúas de Boiro; participamos en xornadas e debates en colexios e institutos; coordinamos as actividades do Barco da Memoria durante a súa estancia de sete días en portos do Barbanza; propuxémoslles aos oito concellos cos que acotío colaboramos unha declaración institucional que condene os crimes realizados durante a Guerra Civil; xestionamos a III Semana da Cultura Galega Actual, en outono de 2005, adicada a "Muller e Cultura",

como volveremos a xestionar a IV Semana a finais deste 2006, que titulamos "Literatura e Guerra Civil"; así mesmo, preparamos a edición dun libro de relatos sobre o conflito do 36; e seguiremos colaborando no futuro con todas as entidades e institucións que queiran contar connosco, co labor dificilmente remunerable de máis de douscentos vinte socios activamente implicados, que escriben relatos nos libros que editamos, que aportan traballos para o Anuario, que dan conferencias nos diversos actos en que se xuntan, que se interrelacionan constantemente, que len, que pintan, que escriben, que pensan, e que aportan unha cota anual de quince euros que nos resulta fundamental para programar as actividades. A todos eles grazas e parabéns.

Angel Souto

22. zession www.zession.com | info@zession.com

Unha visión estratéxica sobre Xestión Cultural e Participación¹

Jorge Rivera

Concello de Vilarmajor

F. Javier Sánchez

Concello de Rianxo

Javier Couto

Concello de Ponteceso

Francisco Rivera

Concello de Ortigueira

Alberto García

Concello de Boiro

*Se vostede -técnico/a de cultura dunha vila media galega- acredita firmemente na participación cidadá e porén non consegue aplicar esta convicción no seu traballo diario, se se sorprende a si mesmo/a queixándose recorrentemente da falta de asociacións no seu concello, se lle frustra que "as súas" programacións teñan pouca acollida e sofre de auténtico pánico ao baleiro nos actos que organiza. Se en definitiva, se sente vostede só ou soa, ofrecémoslle a verdadeira solución aos seus problemas: unha reflexión elaborada polos concellos de Boiro, Ortigueira, Ponteceso, Rianxo e Vilarmajor baseada na convicción de que a **participación** e a **implicación** deben ser as palabras chave na xestión cultural de proximidade que practicamos. Un estudo intuitivo que pretende propor unha nova estratexia de traballo, máis pensada dende o labor de mediadores cun tecido social forte que de programadores solitarios, entendendo que esta é a mellor maneira de perseguir a misión transformadora que nós lle adxudicamos á cultura.*

Despois dunha exhaustiva análise dos concellos arriba citados, diagnosticamos -máis unha vez- que o tecido asociativo que opera no noso contorno é moi mellorable, e presenta carencias comúns como:

- baixo nivel de implantación na sociedade e implicación dos asociados/as
- fórmulas de xestión e organización desfasadas e de baixa calidade
- escaso nivel de interacción interasociativo e coas administracións
- pouca capacidade de transformación da súa realidade inmediata (interlocución coas esferas de decisión)

Esta situación propicia que sexan poucas as persoas que teñan capacidade de decisión sobre -as políticas no noso caso culturais- que se desenvolven no contorno que traballamos, coa consecuente mingua democrática que isto implica e ademais cos riscos constatados de falta de conexión entre produto ofertado e demanda social.

Ao pretendernos que esta reflexión incida sobre todo no terceiro dos puntos enumerados -a relación asociacións-administración local- entendemos que se ve necesario repensar e propor, dende o punto de vista da profesión, novas fórmulas de interacción entre os concellos e o tecido asociativo, no ánimo concreto de mellorar o funcionamento das nosas áreas de traballo cara ao obxectivo máis xenérico dun mellor desenvolvemento integral dos territorios onde actuamos.

Unha medida adecuada parece o fortalecemento do sector asociativo baseándonos sempre no punto de vista da sociocultura e da participación como unha condición indispensable para unha xestión cultural útil e transformadora.

Diagnose: observamos nestes catro concellos un tecido sociocultural feble. Un panorama con poucas e mal xestionadas asociacións dificulta a articulación dun tecido social san e forte, con capacidade de decisión e de interlocución e, por tanto, con capacidade transformadora do seu contorno, un tecido creador de cidadanía como un elemento indispensable da evolución dun sistema democrático. E ademais un tecido co que coxestionar políticas culturais útiles para a comunidade.

colaboracións

Un presente pouco participativo debe ser transformado por un simple criterio de coherencia política en democracia, mais no referido ao noso campo de traballo, a cultura e a participación son xa termos indisolubles. Como apunta Santiago Martínez (*interea* formación, xaneiro 2006), "se no desenvolvemento estratéxico territorial non sempre é posible e necesario levar a cabo un plano participativo, no ámbito cultural, esta faceta resulta practicamente ineludible", ou como recolle a propia Axenda 21 da Cultura nun dos seus principios, (artigo 5): "O desenvolvemento cultural apoia-se na multiplicidade dos axentes sociais. Os principios dun bo goberno inclúen a transparencia informativa e a participación cidadá na concepción das políticas culturais, nos procesos de toma de decisións e na avaliación de programas e de proxectos".

Dado o contexto sociocultural, en parte común, nos nosos concellos, formulamos a transformación desta realidade social (baixa participación e feble tecido asociativo), como un proceso de abaixo arriba, priorizando o primeiro activo do territorio: os axentes culturais locais, no marco dun plano participativo e descentralizado. Este plano terá que ser capaz de converterse no elemento transformador que canalizando e coordinando os recursos, as potencialidades, as capacidades e as inxerencias dos nosos veciños permita a consecución dun futuro máis participativo no que a toma de decisións se baseen no consenso, nos desexos e nas necesidades dos grupos e das persoas que crean, se benefician e difunden a cultura en todas as súas dimensións.

Defendemos a transformación social e da realidade cultural nos seguintes termos: unha comunidade que se identifica co seu territorio, que se preocupa e que se compromete, por tanto, cos seus problemas e mais afronta e procura solucións conxuntas de xeito cooperativo, fronte a unha comunidade desleigada, individualista e sen capacidade para a cooperación e a solidariedade. Quixeramos unha sociedade que acceda e participe da cultura dun xeito activo, que cree e transforme, máis alá dunha cidadanía pasiva. Un municipio con capacidade de decisión sobre o seu futuro conxunto, coa responsabilidade, co esforzo e co compromiso de todos os seus membros, mais tamén beneficiaria dos froitos e dos resultados que proveñen do traballo conxunto. Unha comunidade esperta, consciente das súas problemáticas, das súas potencialidades e das súas limitacións que aproveite os seus recursos e se beneficie do seu patrimonio, non unha comunidade dependente de políticas culturais alleas.

Obxectivos

Para a consecución desta visión fixamos os seguintes obxectivos xerais:

- Aumentar a participación.
- Crear un tecido asociativo coordinado.
- Dotar o tecido social de capacidade real para influír na xestión cultural municipal.

É preciso para isto pór en marcha accións concretas que permitan a configuración, de entre todos os escenarios posibles, aquel que desexamos. Esas accións terán que dotar os colectivos e as asociacións de coñecementos axeitados para se desenvolver no ámbito da xestión cultural e no novo marco social que pretendemos crear, fomentando tamén actitudes favorables ao compromiso e á responsabilidade social, ao traballo coordinado e conxunto, imprescindibles para que a participación pretendida sexa unha oportunidade para o desenvolvemento comunitario e poida ter estabilidade no tempo, converténdose nun modelo normalizado de relación entre a administración e o cidadán. Neste contexto, a creación dun regulamento que defina as normas e cree canles de participación debería ser un elemento fundamental na consolidación do proceso que estamos a iniciar. De tal xeito entendemos como prioritario establecermos dúas liñas de acción estratéxicas, que a continuación describiremos:

- Apoio, acompañamento e formación do tecido asociativo.
- Creación de estruturas estables de participación e cooperación asociativa.

Entendemos tamén fundamental ampliar o termo tecido asociativo a tecido social, observando a evolución do escenario en que traballamos no sentido dun progresivo aumento de grupos "non regularizados" e novos axentes cunha importancia enorme nos procesos actuais de dinamización social e cultural.

LIÑA ESTRATÉXICA 1

APOIO, ACOMPAÑAMENTO E FORMACIÓN DO TECIDO ASOCIATIVO

OBXECTIVOS

1.1.- Redefinir as políticas de apoio ás entidades culturais do territorio nos ámbitos infraestrutural e de recursos técnicos, adecuando e facilitando o uso dos espazos e dos recursos dispoñibles ás necesidades do sector.

1.2.- Definir e promover unha axeitada política de axudas e de subvencións que atenda ás necesidades do sector, así como unha nova concepción do papel da administración local, como facilitadora de recursos para coas entidades que participan na promoción e na dinamización da realidade cultural local.

ACCIÓNS

1.1.1.- Estudo de necesidades do sector

Elaboración dun estudo de necesidades infraestruturais e de recursos das entidades culturais do territorio.

1.1.2.- Facilitar espazos e recursos

Adecuación e remodelación dos espazos dispoñibles e susceptibles de uso por parte das entidades (centros culturais, antigas escolas unitarias, ...) e dotación do equipamento e dos recursos técnicos básicos para satisfacer estas necesidades.

1.1.3.- As entidades acollen entidades

Establecer convenios de colaboración coas entidades que dispoñen de espazos e de recursos propios, para que poidan ser compartidos por outras entidades.

1.1.4.- Plano de uso de equipamentos culturais

Elaboración dun plano de uso dos equipamentos culturais participado que sexa froito do consenso co conxunto das entidades do territorio, que garanta a igualdade de acceso destas aos equipamentos e aos recursos e que delimite o seu uso. Normativa clara e xestión transparente.

1.1.5.- Subvencións en materia de investimentos

Considerar nos orzamentos unha partida económica suficiente para habilitar unha liña de axudas e de subvencións ás entidades en materia de investimentos.

1.2.1.- Rexistro municipal de entidades culturais

Creación / actualización do rexistro municipal de entidades culturais e consensuar con estas a súa normativa reguladora.

1.2.2.- Regulamento municipal de subvencións

Elaboración dun regulamento municipal de subvencións, ao abeiro da normativa vixente, participado e que sexa froito do consenso co conxunto das entidades culturais do territorio.

1.2.3.- Subvencións para actividades e servizos. Convocatoria anual. Criterios obxectivos e transparencia na xestión

Considerar nos orzamentos unha partida económica suficiente para habilitar unha liña de axudas e de subvencións ás entidades culturais do territorio en materia de actividades e de servizos. Establecer unha convocatoria anual de axudas nesta materia, que prime sobre todo o quefacer das entidades que fomenten a participación activa da cidadanía, desenvolvan actividades culturais dirixidos ao conxunto da poboación ou xestionen programas e/ou servizos culturais de interese xeral. Criterios obxectivos e transparencia na xestión.

1.2.4.- Convenios como marco e modelo prioritario de colaboración / relación estable

Apostar polos convenios como marco e modelo prioritario de colaboración / relación estable entre o concello e as entidades culturais, que enriquezan a dinámica cultural do contorno.

1.3.- Promover unha política informativa e de comunicación fluída coas entidades culturais do contorno en materia de convocatorias e de axudas, de recursos do territorio, así como de promoción e de difusión dos seus programas e as súas actividades e outros temas do seu interese.

1.3.1.- Novo modelo de relacional baseado na confianza e na eficiencia

Establecer un novo modelo de relación máis eficiente entre a administración local e as entidades culturais, e mesmo entre estas, que permita esa fluída comunicación e intercambio de información. Modelo baseado na confianza, no progreso, na esixencia mutua e no ben común.

1.3.2.- Actualización de datos e descentralización informativa

Creación / actualización da base de datos de entidades culturais co fin de garantir o seu acceso ás canles de información e de comunicación do concello para/con estas sobre as temáticas antes referidas. Descentralización informativa.

1.3.3.- Novos soportes e canles informativos

Deseño e realización, en colaboración coas entidades culturais, dunha publicación periódica (formato papel e/ou dixital) e outros soportes/canles informativos que permitan o fluxo desa comunicación.

1.3.4.- Protocolo de comunicación

Elaborar un protocolo de comunicación e de difusión da información entre as diversas entidades e entre estas e a administración local, así como para cos medios de comunicación, co fin de mellorar a proxección e o impacto dos seus programas e das súas actividades.

1.3.5.- Portal de entidades

Creación e mantemento dun portal de entidades culturais do territorio co fin de favorecer a comunicación e o intercambio de información, de experiencias etc. entre estas, tamén coa administración local, e ao mesmo que propicie unha apertura do seu quefacer ao conxunto da comunidade e unha fiestra aberta ao mundo globalizado. Servizo de "hosting" (webs, blogs, e-mail, ...), directorio de entidades, catálogo de recursos, axenda ou calendario actividades etc.

1.4.- Contribuír a que as entidades culturais do contorno avancen no seu desenvolvemento organizativo, incorporando novas técnicas de xestión e de dinamización para un mellor cumprimento dos seus fins fundacionais e promover o feito asociativo.

1.4.1.- Servizo de acompañamento / asesoramento

Creación / mantemento dun servizo de acompañamento e de asesoramento, con carácter permanente, que atenda e dea resposta ás necesidades do sector. Prestación de servizos de información e de asesoramento nos ámbitos da constitución, no marco normativo, na organización e no funcionamento interno, na xestión, na implementación de proxectos, na captación de recursos, na dinamización etc.

1.4.2.- Velar polo mantemento do seu carácter cívico, participativo e non lucrativo

Posta en marcha, de xeito coparticipado e consensuado coas entidades culturais do contorno, dos oportunos mecanismos de control e de seguimento, que permitan velar polo mantemento do seu carácter cívico, participativo e non lucrativo.

1.4.3.- Manual de xestión de entidades culturais e Catálogo de boas prácticas

Elaboración dun manual ou dunha guía básica para a xestión das entidades culturais do contorno, así como un catálogo de boas prácticas como elementos de apoio e de referencia nos ámbitos da organización xestión e da dinamización.

1.4.4.- Actualización de procedementos e banco de recursos

Actualización continuada dos procedementos, dos modelos e dos documentos habituais na xestión asociativa. Creación dun banco de recursos e simplificación dos trámites e das xestións perante a administración local.

1.5.- Promover os oportunos procesos formativos para unha máis e mellor cualificación dos recursos humanos que operan nas entidades culturais do territorio, así como a implantación de modelos de xestión integral, estratéxica e de calidade.

1.5.1.- Plano formativo

Deseño e desenvolvemento, en consonancia coa realidade, coas necesidades e coas demandas do sector, dun plano formativo que incida nunha mellor cualificación dos seus recursos humanos, principalmente nos ámbitos da organización e da xestión.

1.5.2.- Nivel básico de formación - Curso de xestión integral

Posta en marcha, no marco do plano formativo, dun nivel básico de formación, que atenda dun xeito amplo e práctico ás necesidades de cualificación, de reciclaxe e de adaptación no ámbito da xestión, que se derivan das novas obrigas normativas que afectan ao sector. Curso de xestión integral (aprox. 40 / 50 h).

1.5.3.- Cursos de especialización

Posta en marcha, no marco do plano formativo, de diversos cursos de especialización nos ámbitos da xestión económica (fiscalidade, contabilidade, financiamento, orzamentación, ...), comunicación e mercadotecnia, xestión de voluntariado, elaboración e xestión de proxectos, xestión informatizada, dinámica de grupos e traballo en equipo, xestión estratéxica etc., dirixidos aos cadros directivos e de persoal técnico que opera nas entidades culturais do contorno.

1.5.4.- Outras propostas formativas no ámbito das NN TT e o tempo de lecer

Deseño e posta en marcha doutras propostas formativas, vinculadas á promoción e ao uso das novas tecnoloxías (deseño web, imaxe dixital, software libre, ...), e ao campo da animación sociocultural e do tempo de lecer (formación de monitores, ...).

1.5.5.- Vinculación entre a participación nas accións formativas e o acceso a recursos e axudas

Establecer, en colaboración co sector, mecanismos de análise e de seguimento e adaptación do plano formativo ás necesidades do sector, así como as oportunas vinculacións entre a participación nos programas formativos e o acceso das entidades aos recursos (infraestruturais, equipamentos, subvencións, ..).

1.5.6.- Ferramentas que faciliten as tarefas de xestión

Deseño e realización de ferramentas prácticas que faciliten e dean soporte ás tarefas administrativas, organizativas e de xestión derivadas do quefacer dos responsables e dos técnicos.

1.5.7.- Dinámicas de mellora continua

Posta en marcha de dinámicas de mellora continua nos ámbitos da organización, de xestión e de dinamización das entidades culturais.

Peter Schneider
Castromao V
Papel baritado virado

LIÑA ESTRATÉXICA 2

CREACIÓN DE ESTRUTURAS ESTABLES DE PARTICIPACIÓN E COOPERACIÓN ASOCIATIVA

OBXECTIVOS

2.1.- Estruturar e fortalecer a participación das entidades nas políticas municipais.

2.2.- Promover a creación de REDES asociativas que fortalezan a presenza das entidades nas políticas culturais do concello.

2.3.- Habilitación de espazos, de recursos e de servizos para as entidades

ACCIÓNS

2.1.1.- Estudo de necesidades do sector

Elaboración dun estudo de necesidades das entidades culturais e xuvenís do territorio contando coa súa participación.

2.1.2.- Establecer ferramentas estables de participación como os CONSELLOS MUNICIPAIS DE PARTICIPACIÓN CIDADÁ.

2.1.3.- Facilitar espazos e recursos

Adecuación e remodelación dos espazos dispoñibles e susceptibles de uso por parte das entidades (centros culturais, antigas escolas unitarias, ...) e dotación do equipamento e dos recursos técnicos básicos para satisfacer estas necesidades.

2.1.4.- A co-xestión

Establecer convenios de colaboración coas entidades que dispoñen de espazos e de recursos propios co fin de coordinar programación e fortalecer o tecido asociativo.

2.1.5.- Convenios con entidades

Contemplar nos orzamentos unha partida económica suficiente para habilitar unha liña de axudas e subvencións ás entidades.

2.2.1.- Rexistro municipal de entidades

Creación / actualización do rexistro municipal de entidades culturais e xuvenís e consensuar con estas a normativa súa reguladora. TENDO EN CONTA TAMÉN NESTE REXISTRO OS AXENTES LIBRES.

2.2.2.- Posta en marcha dos consellos sectoriais de participación e de coordinación cos outros consellos

Como ferramenta permanente para o encontro e o traballo en grupo das entidades do concello.

2.2.3.- Convenios como marco e modelo prioritario de colaboración / relación estable

Apostar polos convenios como marco e modelo prioritario de colaboración / relación estable entre o concello e as entidades culturais, enriquecendo a dinámica cultural do contorno.

2.3.1.- Establecemento dun centro municipal referencia para as entidades que posibilita a co-xestión, sempre tendo en conta a participación directa dos/as interesados/as como condición indispensable.

2.3.2.- Novo modelo de relacional baseado na confianza e na eficiencia

Establecer un novo modelo de relación máis eficiente entre a administración local e as entidades culturais, e mesmo entre estas, que permita esa fluída comunicación e intercambio de información. Modelo baseado na confianza, progreso, esixencia mutua e o ben común.

2.3.3.- Novo modelo de observación e de comunicación con entidades e cos grupos non formais

INSISTIMOS DE NOVO SOBRE A IMPORTANCIA DOS GRUPOS E DOS AXENTES LIBRES QUE CADA VEZ SE POSTULAN MÁIS COMO MODELOS FUTUROS DE INTERLOCUCIÓN SOCIAL, SUPERANDO MESMO ÁS PROPIAS ASOCIACIÓNS.

AVALIACIÓN E INDICADORES PREVISTOS

Obxectivo/s	Indicador	Resultado Esperado
Redefinir as políticas de apoio ás entidades culturais do territorio nos ámbitos infraestrutural e de recursos técnicos, adecuando e facilitando o uso dos espazos e dos recursos dispoñibles ás necesidades do sector.	Porcentaxe de aumento novas infraestruturas. Porcentaxe de aumento uso de recursos e infraestruturas.	Accións de apoio. Novas infraestruturas. Aumento no seu uso. Novos recursos e uso.
Definir e promover unha axeitada política de axudas e de subvencións que atenda ás necesidades do sector, así como unha nova concepción do papel da administración local, como facilitadora de recursos para coas entidades que participan na promoción e dinamización da realidade cultural local.	Ordenanza municipal.	Concreción das medidas adoptadas nun documento público.
Promover unha política informativa e de comunicación fluída coas entidades culturais do contorno en materia de convocatorias e axudas, recursos do territorio, así como de promoción e de difusión dos seus programas e das súas actividades e doutros temas do seu interese.	Número de novas publicacións en distintos formatos e canles. Mellor coñecemento desta información.	Publicación difundidas. Número de destinatarios. Cambios percibidos na calidade e na cantidade calidade da información cidadá.
Contribuír a que as entidades culturais do contorno avancen no seu desenvolvemento organizativo, incorporando novas técnicas de xestión e dinamización para un mellor cumprimento dos seus fins fundacionais e promover o feito asociativo.	Número de participantes.	Asistencia e participación. Sondaxe sobre cambios na xestión das asociacións.
Promover os oportunos procesos formativos para unha máis e mellor cualificación dos recursos humanos que operan nas entidades culturais do territorio, así como a implantación de modelos de xestión integral, estratéxica e de calidade.	Número de participantes.	Asistencia e participación. Demanda de novas accións deste tipo.
Estruturar e fortalecer a participación das entidades nas políticas municipais.	Porcentaxe de iniciativas levadas a cabo a proposta destas entidades. Porcentaxe de iniciativas propostas polas entidades.	Capacidade de influencia. Propostas presentadas.
Promover a creación de REDES asociativas que fortalezan a presenza das entidades nas políticas culturais do concello.	Existencia da rede. Porcentaxe de asociacións que a forman.	Creación da rede. Porcentaxe de asociacións que a integran. Grao de implicación.
Lanzar un plano comunitario de accións destinado a crear e promover o concello.	Porcentaxe de entidades que participan na creación e execución.	Creación do plano. Grao de execución. Implicación das entidades.

¹ Traballo en equipo desenvolvido por estes cinco técnicos municipais co apoio de Fernando R. Lavandeira no transcurso do curso de interea formación "Planificación estratéxica en cultura 2005-2006"

Semana do **HUMOR** en Silleda

Antonio González

Director Técnico Semana do Humor

A Semana do Humor de Silleda, co seu eslogan "Silleda creando sorrisos", nace co fin de fomentar o humor, a risa e o sorriso, como elementos indispensables para vivir ben, para vivir mellor.

Son moitos os estudos que, dende diversos puntos de vista, nos informan do que gañan en saúde, en equilibrio, en serenidade, en esperanza, as persoas que non perden o humor, e, por non perdelo, non perden tampouco todos os seus beneficios.

Entre a lista de beneficios para a saúde que se lle atribúen podense mencionar os seguintes: aumenta a sensación de benestar; alivia os síntomas da depresión, a ansiedade e os desordenes psico-somáticos; fortalece o sistema inmunolóxico; é un calmante natural da dor; aumenta a estamina nos atletas; fai lucir mais mozos; reduce o ronquido; mellora as relacións interpersonais e a autoestima, etc.

Silleda co seu festival, convocanos a ese exercicio de profunda humanidade que é a risa e o sorriso.

Neste certame xa foron protagonistas profesionais da talla de Juan Tamariz, Faemino e Cansado, Clownic de Tricicle, Les Founambulles, Tortell Poltrona, Pepe Viyuela, Moncho Borrajo, Manuel Manquiña, Felisuco, Agustín Jiménez, Javier Veiga, Rafael Alvarez "El Brujo", Nancho Novo, Luís Piedrahita, etc.

Co "Sorriso de Ouro" foron homenaxeados Agustín González, Gila, Eugenio, Tip, Chumy Chuméz, Alfonso del Real, Pepe Caroll, Tomas Zori. Este galardón pretende ser un recoñecemento a unha traxectoria profesional relacionada co mundo do humor.

A Semana do Humor de Silleda celebrábase a finais de abril de 2007. Unha vez máis, Silleda vos abre as portas cun sorriso e proporcionaravos sorpresas cun humor adecuado, oportuno e elegante.

Tendo este espírito como base, a proposta de actividades da Semana do Humor fórmulase en torno aos seguintes aspectos:

- Sensibilización: conferencias sobre o valor terapéutico do humor, cursos de risoterapia, curso de banda deseñada, curso de debuxos animados por ordenador, curso de clown, curso de maxia.
- Expresión artística: espectáculos de gran formato con artistas de curriculum recoñecido, exposicións relevantes relacionadas co mundo do humor e do comic.
- Actividades de participación: animación de rúa con implicación popular, maxia de perto nos bares, concurso de chistes.
- Cooperación solidaria: en cada edición establecece a colaboración cunha ONG dando a coñecer o seu labor humanitario e destinándolles unha porcentaxe da recadación da venda de entradas.

Valorización

Non resulta nada doado achegarse á consecución dos obxectivos que se marcaron no proxecto inicial, en gran parte, debido á falta de interese real do aparato político. Isto chega a derivar en accións que moitas veces obstaculizan a boa realización do proxecto. Por exemplo,

- Falta de confianza.
- Unha inadecuada asignación de funcións ao personal de apoio.
- Exceso de afán de protagonismo por parte dos políticos en accións que debido á falta de interese descoñecen, chegando a tomar decisións incorrectas que afectan ao resultado global do proxecto.
- Falta de compromiso por parte dos políticos en accións nas que sí é necesaria a súa implicación.
- Falta de planificación por deixar todo para última hora.

Os medios de comunicación buscan a noticia inmediata, non valoran nin analizan con un mínimo de interese a documentación e a información que se lles facilita, polo que moitas veces transmiten noticias erróneas e imprecisas, afectando todo isto á evolución global do proxecto.

Galicia necesita preparación para conseguir avanzar tanto cultural como economicamente. Necesitase máis planificación e concienciación do que significa o traballo en equipo. Por suposto nun equipo non poden querer mandar todos. Entre outras razóns (que hai moitas), non todos aceptamos a responsabilidade que isto conleva. Para traballar ben nun equipo é necesario ter clara a diferenza entre poder opinar e poder decidir, respectando ambas.

Para políticos, medios de comunicación, equipo de organización e pobo en xeral, a valoración da rendabilidade económica indirecta dun proxecto é clave tanto a curto como a longo prazo. Esa análise non se fai case nunca, e cando se fai apenas medianamente ben.

Eu creo que isto, xunto co obxectivo socio cultural, son extremadamente necesarios para a boa realización dun proxecto de presente, de futuro. Tamén xoga en contra a presión exercida polas presas que teñen os políticos en acadar un éxito popular (en termos de público) inmediato. Creo que é un erro de gran magnitude porque nunca se debe considerar máis importante iso que unha boa realización a base de constancia e esforzo que traería a medio prazo unha maior aprobación do cidadán.

De Profundis

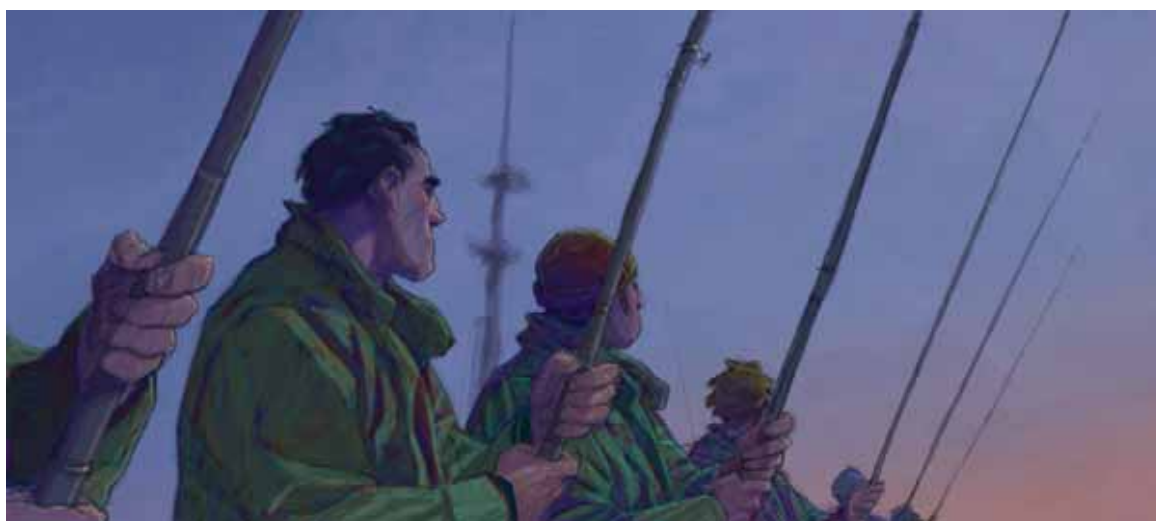
UNHA PELÍCULA DE MIGUEL ANXO PRADO E NANI GARCÍA

Había unha vez unha casa no medio do Mar, onde unha muller esperaba tocando un violonchelo melancólico...

Agardaba ao seu amado, un pintor que sempre quixo ser mariñeiro para navegar entre as medusas, as estrelas de mar e os peixes de mil cores que soñaba nos seus cadros.

A súa fascinación levouno a emprender unha viaxe.

ARTXOVE

Breve historia dunha Mostra Pontevedra 1996-2006

Alexandre Caínzos e Loli Fraga

Coordinadores da Mostra

Como naceu a mostra. Finalidades

A Mostra ArtXove, unha proposta artística nada no Concello de Pontevedra no ano 1996, ven de cumprir once anos, cunha exposición na que participaron 101 artistas de toda Galicia.

Esta iniciativa naceu para facilitar á mocidade, en primeiro lugar, un espazo onde poder amosar a súa faceta artística. En segundo termo, ofertar aos máis artistas novos, un escaparate para visionar as distintas propostas artísticas, as súas diferentes maneiras de ver a realidade e, por último, apoiar a creatividade dos máis novos.

ArtXove é, como o seu nome indica, para a mocidade creadora de idades comprendidas entre os 18 e 35 anos. Os artistas chegados dende todo os recantos de Galicia poden expoñer as súas creacións libremente sen un proceso de selección previa á exposición das obras. Só se teñen que suxeitar ao número e ás medidas que aparecen nas bases da mostra.

Son tres os campos da arte aos que se poden presentar os interesados: pintura, escultura e fotografía. Os motivos que nos levaron a escoller estas tres modalidades artísticas e non outras máis contemporáneas, viñeron condicionadas polo espazo expositivo do que dispoñía o Concello, e tamén polo persoal e tempo que se dispón para acometer esta mostra de arte.

Ámbito da mostra. A quen vai dirixida?

Inicialmente a mostra xorde nun ámbito comarcal, mais a partir do terceiro ano, amplíase a toda Galicia. E dende ese ano 1998, multiplícase por dous e ata por tres o número de participantes.

Nestes últimos anos o número de artistas que se achega á mostra, oscilan entre os 60 e os 90, sendo este ano 2006 o de maior número de participantes, acadando, como adiantábamos, a cifra dos 101 artistas.

Principalmente a mostra nótrese de estudantes de Belas Artes e das diferentes Escolas de Artes e Oficios espalladas por Galicia. O número de artistas afeccionados que participaron ata o momento nas once edicións é moi pequeno.

A maioría dos participantes son xente galega e que vive en Galicia, pero tamén participan na exposición un bo feixe de mozos e mozas que proceden doutros territorios e que están estudando no noso país, na Facultade de Belas Artes de Pontevedra ou nas Escolas de Artes e Oficios que temos en Galicia.

O espazo expositivo da mostra. Número de obras presentadas

Dende o primeiro ano o espazo expositivo elixido, para exhibir as obras os diferentes artistas, foi o edificio do antigo Convento dos Agostiños, situado de cheo no casco histórico da Vila de Pontevedra, e que na actualidade é a Casa da Cultura do concello.

Consta este edificio de catro salas para poder exponer todos os materiais enviados para este evento. Pensamos que é este un lugar ideal, como marco da mostra, pero quizais un pouco pequeno para expor con comodidade e amplitude todo o que nos chega, sobre todo aqueles anos nos que o número de participantes supera os 70.

Job Sánchez

Microescultura. Vivenda de papel e pintura
Papel, impresión, cola e pintura - 3 x 3 x 3 cm.

O número de obras enviadas para expoñer están limitadas en cada unha das modalidades nas que participa cada artista. Os participantes poden enviar obras ás tres modalidades artísticas que ofrece a mostra, sempre atendendo ás medidas e formatos esixidos nas bases.

O número de obras presentadas para a exposición foron variando ao longo dos once anos da mostra. Na actualidade, e debido ao grande número de participantes é como segue: en pintura pódese presentar un só cadro, en fotografía o máximo de obras son dúas e en escultura é unha soa peza.

O catálogo. O tempo da exposición

Dous meses antes da exposición -de todos os materiais enviados para ese fin- os artistas teñen que enviar unha fotografía das obras que presentan en cada unha das modalidades e a ficha técnica da obra, co fin da elaboración dun catálogo.

O deseño do catálogo, xunto co cartel anunciador da mostra e o díptico que contén as bases, está feito por algún dos artistas que participan ou participaron nas distintas edicións da exposición. Os tres primeiros anos, 1996, 1997 e 1998 non se fixeron os catálogos.

A exposición inaugúrase sempre o sábado anterior á Semana Santa e permanece aberta ao público por espazo de 20 días aproximadamente.

E xa para rematar esta breve historia de ArtXove, dicir que a súa realización e coordinación, foi levada a cabo nestes últimos anos por tres persoas: dúas delas son traballadores do concello, Dolores Fraga Amigo e Alejandro Cainzos Corbeira, coordinadores da mostra e a terceira persoa é José Alfeirán Rodríguez, que é o realizador e coordinador da exposición.

Valorización

Non quixeramos nos como parte implicada neste acontecemento cultural que é ArtXove, ter que facer unha valorización positiva ou negativa da mostra. Tampouco farei unha valorización da calidade das obras e dos artistas, pois cada quen é libre de presentar o seus proxectos e as súas ideas. O que si quero é resaltar a cualidade fundamental desta mostra e que consiste en amosar a toda esta xente nova que están nun continuo proceso de formación e creación. A mostra está precisamente para iso, para mostrar o que están a facer nese momento.

O que ademais si queremos evidenciar e poñer en valor desta mostra é que xa son once anos funcionando de maneira ininterumpida, e por outra banda o número de artistas que participaron ao longo destes anos -máis de 700- e unha cantidade nada desdeñable.

mercedes molares cabana

Texto: Mercedes Gestido

salasóns

Os inicios

Esta é a pequena-grande historia dunha Asociación Cultural de tipo musical que crea o seu propio espazo: *SalaSón*, un café-concerto e un taller de reparación de instrumentos musicais para dar cabida a novas manifestacións culturais, a novas formas de relacións entre as persoas.

A iniciativa empresarial *Musicalidade* nace en 2003 en Cangas de Morrazo froito da iniciativa da Asociación Quórum Musical. Esta asociación naceu no ano 1992 dun proxecto compartido por músicos profesionais que desenvolven a súa actividade laboral nas escolas de música da localidade. *Musicalidade* parte cun obxectivo claro, poñer en marcha o local *SalaSón*, espazo esencialmente destinado a dous fins: un orientado á actividade hostaleira especializada tanto nos seus produtos como no seu servizo cun amplo escenario destinado a distintas manifestacións culturais, e outro dedicado a obradoiros de reparación de instrumentos musicais e venda de produtos relacionados coa música.

Nos seus inicios o grupo de cámara Quórum Musical estaba integrado por 5 membros e as actividades que levaban adiante consistían, e seguen consistindo, en concertos de música clásica, concertos didácticos para nenos, asesoramento de bandas de música e actividades ligadas á reivindicación do recoñecemento do estatuto da música dentro da formación humana.

Pero o grupo que conformaba o núcleo principal de Quórum estaba integrado por algo máis ca músicos. Efectivamente, eran profesionais da música pero compartían dous trazos moi definidos que marcaban unha impronta particular, e eran conscientes diso: estaban profundamente descontentos coa ensinanza regrada da música e pertencían a unha extracción social moi similar: fillos de mariñeiros e obreiros manuais, con aspectos vivenciais comúns e que, dende novos, se articularon como un grupo de apoio mutuo. Esta amizade e ese compañeirismo dá forza hoxe a *Musicalidade* e é a imaxe de marca de *SalaSón*. A que estas liñas escribe non pode reprimir a memoria musical que lle vén á cabeza cando os sábados pola mañá, ao calor dunha cunca de café, veos entrar cos seus macutos, como aos vellos mariñeiros:

"da gusto velos chegare pola mañán cedo cheirando a frescura, ai lalale ai lalalelo, ai lalale ai lalala!!"

Con esas características e cun elevado sentido do civismo e da responsabilidade para co seu sentir deron en concluír que unha asociación tradicional tiña moitas limitacións á hora de poñer en marcha unha grande inqueda que eles compartían, que era -que é en definitiva- propoñer á música, e un espazo en torno a ela, como elemento de dinamización social e cultural: a música como elemento de avance social.

A filosofía

Coa creación de Musicalidade tratase de poder abordar o espazo da creación e a divulgación da musical dentro dun contexto máis amplo e dinámico. Para iso se constitúe e se pon en marcha unha iniciativa empresarial: para poder dotar de autonomía un proxecto profundamente cultural e revelador do latexar dunha sociedade que precisa expandirse. Trátase de "Crear un empresa para poder ter a liberdade total de actuar no mundo cultural, sen dependencias de subvencións nin de ter que dar pábulo a intereses partidistas á hora de poñer en marcha proxectos culturais, cunha ansia de independencia que nos permita conxugar un novo tipo de relacións entre os produtos culturais, o seu formato e ás persoas".

posta en marcha de proxectos culturais, tan diversas como atractivas. Este enfoque tamén resulta novidoso e indicativo da apertura e novo facer por parte da xente nova na nosa terra.

Musicalidade é unha empresa que quere e persegue o éxito comercial de cara a alimentar un proxecto cultural que xogue un papel no desenvolvemento económico e social da zona. Para poñer o local en marcha contrataron 6 persoas, seis postos de traballo directos nada máis comezar o labor hostaleiro, que serán máis cando o taller está en pleno funcionamento.

Os integrantes de Musicalidade teñen unha percepción moi aguda das potencialidades e dos talentos musicais da zona e de Galicia en xeral, así como tamén unha estratexia de busca e

Musicalidade, OUTRO SON

Musicalidade representa a faciana económica dun proxecto profundamente social e enraizadamente cultural. Quizais por esta razón esperta reaccións contrapostas nas institucións -políticas e económicas- locais que, ante o descoñecemento das potencialidades que esta iniciativa representa, se repegan (non apoian), cando non obstaculizan deliberadamente, que as novas formas de facer cultura dun xeito independente vaian adiante. Neste sentido é de destacar a nula colaboración do concello de Cangas e a falla de apoio de todas as institucións financeiras galegas, cando en cambio si o obtiveron da liña de axudas da UE a través do programa PRODER, e doutras institucións financeiras non galegas.

A empresa Musicalidade ten a ansia de ser modélica; para iso, unha das primeiras decisións adoptadas foi elaborar os seus estatutos de xeito que nunca sexa posible perder de vista o espírito nin a filosofía do proxecto, "hai que salvagardar o ideal, por iso non pode entrar calquera na directiva, como nas asociacións".

Dentro deste novo estilo elixido por esta iniciativa tampouco foron escatimados esforzos a hora de coñecer e estudar a viabilidade do proxecto, para o cal se rodearon dun equipo asesor multidisciplinar, que afondou en todos os rexistros posibles da súa actividade e as posibilidades prácticas de levala adiante. Se trataron fórmulas anovadoras en canto a xestión e

apertura cara á colaboración e participación co mundo cultural das cidades que compoñen o Eixo Atlántico. Todo o cal configura un novo estilo tanto á hora de enfocar o traballo empresarial como de sintonizar cun contorno que está a tomar un novo xiro en canto ás dinámicas socioculturais se refire.

Polo que parece, a xente nova deste país ten as cousas bastante claras, agora falta apoialas e fortalecelas para que callen e sexan sostibles. Unha das estratexias fundamentais é, ao noso parecer, darlle forma a novos modelos de colaboración e cooperación ás novas iniciativas de tipo sociocultural emerxentes que por Galicia adiante se están a desenvolver.

Quórum Musical como asociación segue estando activa, aproveitando as posibilidades que este formato ofrece, pero agora co plus engadido dun proxecto compartido; coa forza de ter sido capaces de materializar unha idea-sentimento chamado Musicalidade. A forma en que se levou adiante o proxecto, e o xeito de facelo, presenta a este grupo de rapaces como un exemplo dentro do que é o traballo entregado, ilusionado, capaz de superar tódolos atrancos, abertos a novas formas de imaxinar e de construír a realidade e co suficiente talento como para saber poñer o obxectivo máis alá das dificultades.

LIBROS

Asensio Romero, P. (2006): **El libro de la gestión municipal. Claves de éxito para políticos y directivos locales.** Madrid, Ediciones Díaz de Santos.

Manual de consellos e exemplos prácticos para a xestión municipal das principais áreas de goberno nas súas vertentes técnica e política.

Barba, A. (2006): **Versiones de Teresa.** Barcelona, Anagrama.

Obra gañadora do XVI Premio Gonzalo Torrente Ballester de Narrativa da Deputación da Coruña.

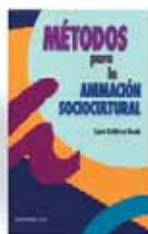
Úcar, X.; Llena, A. (coords.) (2006): **Miradas y diálogos en torno a la acción comunitaria.** Barcelona, GRAÓ.

Obra que perfila o significado da acción comunitaria dende as súas diferentes perspectivas sociopedagóxicas procedentes do diálogo interdisciplinar e interprofesional.

Santillán, R.; Ariel, H. (comp.) (2004): **El gestor cultural: ideas y experiencias para su capacitación.** Buenos Aires: Ediciones CICCUS.

Experiencias de utilidade para a formación no eido da xestión cultural, con achegas aos proxectos e traxectos da acción cultural e das súas implicacións éticas, políticas, sociais e artísticas.

Gutiérrez Rueda, L. (2001): **Métodos para la Animación Sociocultural.** Madrid: CCS.

Guía práctica de recursos e actividades de animación sociocultural arredor dos soportes mediáticos e audiovisuais da cultura. De para o quefacer socioeducativo nos tempos de lecer.

Escola Galega da Administración Pública (2006): **Urbanismo e territorio en Galicia: reflexións para o futuro.** EGAP: Documentos de trabajo.

Voces coñecidas e recoñecidas de distintas disciplinas reflexionan arredor do estado do territorio e propoñen cales son as chaves dun urbanismo para Galicia.

Accións Estratéxicas. Arte actual na Deputación Provincial da Coruña 2006.

Impecablemente editada, esta dobre publicación recolle unha escolma de artistas premiados nos certames Isaac Díaz Pardo, así como levanta acta do I Encontro de Artistas en Mariñán.

REVISTAS

Revistas culturais

<http://www.revistas culturales.com/>

Espazo web da Asociación de Editores de Revistas Culturais de España (ARCE) que indexa as máis importantes revistas de pensamento e cultura editadas en España, cubrindo un amplo abano temático que vai dende a literatura e a arte, ata as ciencias sociais e o pensamento político, pasando pola arquitectura, o deseño, a fotografía, as artes escénicas e musicais, etc.

Revista Galega de Teatro

Opinión, entrevistas, artigos, crónicas, críticas, eventos, textos... A Revista Galega de Teatro é unha publicación cuatrimestral galega consolidada no ámbito das artes escénicas.

Revista Española del Tercero Sector (RETS)

Nova revista electrónica de reflexión e debate arredor do terceiro sector que recolle análises en profundidade, experiencias prácticas, informes actuais, etc. Dispoñible on-line en <http://www.fundacionluisvives.org/rets/>

Saudíña: periódico dos temas transversais do currículo

Publicación da Xunta de Galicia que proporciona interesantes achegas sociopedagóxicas a diferentes temas transversais do currículo escolar, con especial fincapé na educación para a saúde. Dispoñible on-line en <http://www.sergas.es/>

administración & ciudadanía

Nova publicación da Escola Galega da Administración Pública en substitución da Revista Galega da Administración Pública (REGAP). Novos formatos, novos contidos.

ADE teatro

Nº 12. Outubro 2006.

Amplio e exhaustivo monográfico dedicado ao teatro galego. Edición para conservar.

Praza das Letras

Nova publicación da Consellería de Cultura e Deporte para a promoción do libro e da lectura, así como xestión documental das bibliotecas na sociedade do coñecemento. Tamén dispoñible on-line en <http://www.prazadasletras.org/>

Civisme

<http://www.bcn.es/civisme/>

Portal do Concello de Barcelona para a xestión da convivencia na cidade que conta cun variado dossier de documentos, normativas, plans e ferramentas de traballo en rede.

Ciudadanos2010.net

<http://www.ciudadanos2010.net/>

Experiencia de democracia participativa que ten por obxecto fomentar a participación cidadá no ámbito municipal a través da aplicación das novas tecnoloxías. O proxecto é impulsado por Europa press, en paralelo con iniciativas como a campaña Un blog para cada cidadá (<http://www.cuadernosciudadanos.net/>) que promociona a creacións de blogs no asociacionismo municipal.

INTERNET

Axenda Local de Participación

Documento aprobado pola Comisión Executiva da FEMP o 13 de decembro de 2005 que contén as bases e os principios dunha Axenda Local de Participación para a acción política municipal.

En Red Alicante

<http://www.enredalicante.org/>

Portal de participación cidadá do Concello de Alicante con numerosos recursos para o sector asociativo, documentos, convocatorias, regulamentos, etc.

La Fábrica de la Participación

<http://www.lafabricadelaparticipacion.org/>

Ideas, experiencias e metodoloxías de participación infantil e adolescente arquitectadas en base ao movemento do blogomillo e concretizadas en diversas accións de sensibilización, divulgación, formación, reunión, animación, etc. Innovador!

Centro de Recursos para Asociaciones de Cádiz e a Bahía

<http://www.redasociativa.org/>

Proxecto gaditano de incorporación das novas tecnoloxías no ámbito asociativo como ferramenta de traballo en rede dedicada á comunicación, difusión e coordinación entre entidades.

Centro para a participación cidadá da Deputación de Barcelona

http://www.diba.es/flordemaig/_PD/index.asp

Servizo especializado para promoción da participación cidadá na acción pública local mediante o estudo e a investigación, o coñecemento e a divulgación de metodoloxías e técnicas participativas, e a formación cidadá en materia de civismo, asociacionismo e participación.

<http://www.edemocracia.com/>

Organización xurdida no ano 2003 que desenvolve o seu quefacer tanto no espazo físico coma no virtual. Referencia política e mediática sobre a democracia dixital.

Observatorio Internacional da Democracia Participativa

<http://www.bcn.es/observatori/>

O Observatorio Internacional da Democracia Participativa é un espazo aberto a cidades, institucións e organizacións da vida democrática para o intercambio de experiencias de democracia participativa no ámbito local que persigan a democratización dos municipios e a cohesión social da cidadanía.

Orzamentos participativos de Sevilla

<http://www.presupuestosparticipativosdesevilla.org/>

Proposta en marcha para a implementación da democracia directa na cidade de Sevilla mediante a incorporación das metodoloxías participativas á xestión dos recursos públicos e, en particular, do gasto municipal.

recursos

Servizos de internet a prol da cultura galega

<http://www.redegalega.org/>

Proxecto dedicado á prestación de servizos electrónicos ás entidades do terceiro sector promovido pola Asociación de Fillos de Galicia con fins de conservación da cultura galega na emigración.

Participación Ciudadana Ecuador

<http://www.participacionciudadana.org/>

Colectivo ecuatoriano que traballa pola transparencia nas consultas electorais a través de escolas para a democracia, clubs para a participación cidadá e observatorios político-electorais.

Democracia.web

<http://www.democraciaweb.org>

Experiencia catalá de e-democracia que ten por obxecto achegar o parlamento á cidadanía mediante a posta en funcionamento de ferramentas de información, procesos de consulta, mecanismos de recollida de sinaturas, etc.

Ágora Nós: Portal galego da comunicación cívica

<http://www.agoranos.org/>

Asociación para a rede cívica autónoma que persigue o establecemento de sistemas de comunicación, debate e interacción cívica ofrecendo unha ferramenta de soporte tecnolóxica á rede social.

BITÁCORAS

<http://www.logroblog.com/>

Acción cívica arredor da planificación urbanística da cidade de Logroño.

interea visual. NORMAS PARA A ADMISIÓN DE COLABORACIÓNS

1. A extensión máxima dos artigos presentados para a revista non poderá exceder en 3 páxinas, en DIN A4 numeradas, dobre espazo, en caracteres Times New Roman, incluídos gráficos, cadros ou bibliografía. As imaxes entregaranse por separado indicando con claridade no texto o lugar en que deben ser incluídas. Xunto a unha copia impresa en papel, enviarase outra en disquete de 3,5 pulgadas, preferiblemente no programa WORD para PC. Na presentación do traballo non se utilizarán tabuladores e sangrías, evitando en todo momento, unha maquetación previa deste, responsabilidade dos editores de *interea visual*.
2. Cada traballo debe ir acompañado duna páxina que conteña o título do traballo, nome completo do autor/a ou autores/as, centro de traballo, enderezo completo.
3. Para as referencias bibliográficas, os autores mencionarán en texto o apelido do autor, data e páxina, con remisión a unha bibliografía final das obras citadas, sexan libros (Brook, 1993, 32) ou publicacións periódicas (Pérez Rasilla, 2001, 45).
Brook, P. (1993): *There are no secrets*, London, Methuen Books.
Pérez Rasilla, E (2001): "¿Somos tan malos os críticos?", *Revista Galega de Teatro* 28, Cangas do Morrazo, pp.44-46
4. Os autores/as poden utilizar notas a rodapé en función das necesidades de exposición, pero as referencias bibliográficas seguirán sempre a norma anterior, incluíndo o apelido ou apelidos do autor/a, ano de publicación da obra e páxina ou páxinas se fose o caso. No caso de varios traballos nun mesmo ano, utilizaranse letras para diferenciala (Brook, 1993b, 1993b). Na bibliografía final tamén se incluírá a mesma letra.
5. As citas, cando sexan curtas, irán incluídas entre comiñas no corpo central do texto, precedidas igualmente da referencia bibliográfica (Brook, 1993, 12-13).
6. Os artigos que non reúnan estes requisitos, serán devoltos aos seus autores/as para a súa adecuación ás normas de edición da revista.
7. Os orixinais recibidos serán sometidos a revisión, cando menos, por dous avaliadores do Consello Científico-Asesor, en función dos seus coñecementos sobre a materia de que trata o traballo, garantíndose o anonimato de todos eles. A aceptación definitiva dos materiais depende do Consello Científico-Asesor de *interea visual*.
8. Os traballos enviaranse ao enderezo da revista: *interea visual*, Facultade de Educación, Despacho PB08, Campus Elviña, 15071 A Coruña. Tel: 981 167 000 ext. 1897.

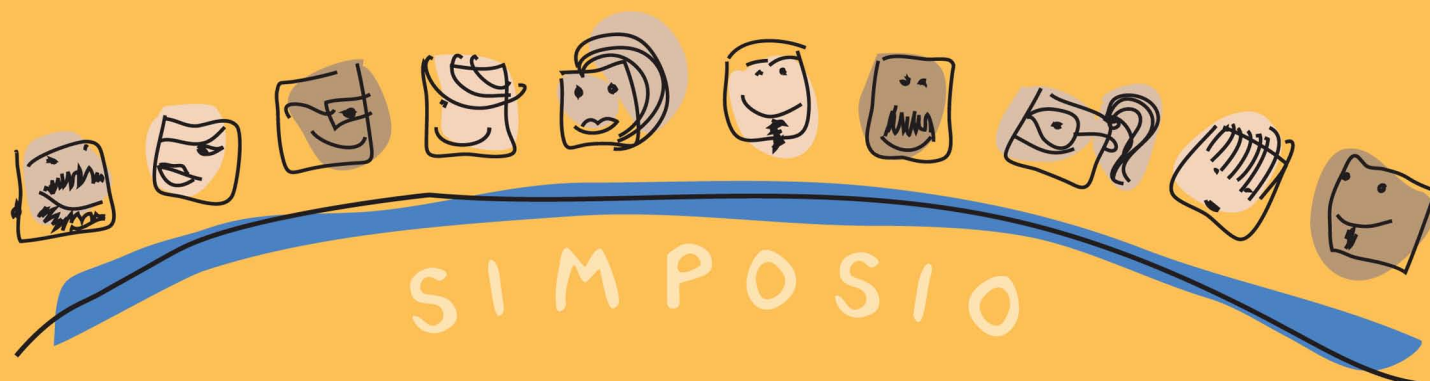

interea visual
tamén en formato dixital:
www.dicoruna.es/cultura

asociacionismo e cidadanía

 interea 2006

De vós, con vós: a participación social en cultura
25 de Novembro Palexco A Coruña

09:30 Apertura e recollida de documentación

10:00 Acto inaugural

Salvador Fernández Moreda
Presidente da Deputación da Coruña

Celestino Poza Domínguez
Comisión de Cultura, Educación e Patrimonio Histórico-Artístico

José Antonio Caride Gómez
Director do grupo de investigación SEPA-interea

10:30 A participación social en cultura: claves políticas e sociais

Xosé Luís Barreiro Rivas
Politólogo e Profesor de Ciencias Políticas da USC

12:00 Pausa-café

12:30 O asociacionismo cultural da provincia da Coruña

Equipo interea

13:30 Iniciativas culturais da Deputación da Coruña

Celestino Poza Domínguez
Comisión de Cultura, Educación e Patrimonio Histórico-Artístico

14:00 Intermedio

16:00 Docu-forum: As imaxes da participación cidadá

Ángel Luis Hueso Monton
Catedrático de Historia do Cinema da USC

17:30 Intermedio

18:00 Panel interactivo: Asociacionismo cívico e participación social na vida municipal

Moderadora: Arancha Vázquez
Xornalista

Xaime Bello
Vicepresidente da Deputación da Coruña

Julio Sacristán
Alcalde de Culleredo

Antonio Campos Romay
Fundación Instituto de Estudos Políticos e Sociais

Marcos Lorenzo
Xestor Cultural e Fundador de Cidadanía

Rosa Mesejo
Movemento Veciñal e cooperativismo agrario

Francisco Peña
Asociación Cultural Alexandre Bóveda

19:30 Acto de clausura

